

Rozvoj tvořivosti ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí.

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Magdaléna Polovková**
Vedoucí práce: PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magdaléna Polovková**
Osobní číslo: **P13000374**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Rozvoj tvořivosti ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí.**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Pravidelné konzultace, rešerše literatury.

CÍL:

Navrhnout, realizovat a zhodnotit program na rozvoj tvořivosti ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí.

METODY:

Metody a výtvarné techniky waldorfské pedagogiky, pozorování a rozhovor.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:

GRUNELIUSOVÁ, E., 1992. Výchova v raném dětském věku. 1. vyd. Praha: Baltazar ISBN 80-900307-3-4.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. Vývojová psychologie. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

RUBEŠOVÁ, R., KIRCHNEROVÁ, V., 2014. Hravé tvoření pro malá stvoření. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 987-80-262-0631-6.

SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J., ELIÁŠOVÁ, S., 2007. Dívej se tvoř a povídej!. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-322-2.

SMOLKOVÁ, T., 2007. Dítě v úctě přijmout. 1. vyd. Praha: Maitrea. ISBN 80-9037-612-6.

UŽDIL, J., 2002. Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7.

WIRZ, D., 2007. Výchova začíná vztahem. Brno: CERM. ISBN 978-80-7204-503-7.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **4. května 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 22. června 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji PhDr. Daně Kasperové Ph.D za odborné vedení, cenné připomínky a rady při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat za pomoc ředitelce Škatulka v Liberci MgA. Ivaně Honsnejmanové a velký dík náleží i Mgr. Haně Zahradníkové. Rodině, a to zejména synkům, děkuji za trpělivost a přátelům za podporu a cennou pomoc po celou dobu mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá rozvojem tvořivosti a pedagogikou Rudolfa Steinera. Jejím cílem je nastínit osobnost Rudolfa Steinera a jeho obecné principy se zřetelem na prvních sedm let věku dítěte. Dále předkládá ucelený program tvořivých činností motivovaných slavnostmi od sv. Martina po Velikonoce s využitím prvků waldorfské pedagogiky. Teoretická část se zabývá rozvojem tvořivosti, vývojem a potřebami předškolního dítěte a výchovnými principy waldorfské pedagogiky. Zaměřuje se na úlohu vychovatele, potřebu dítěte získávat smysluplné podněty zvenčí, potřebu životní jistoty, potřebu smysluplného světa a otevřené budoucnosti, zabývá se rozvojem smyslů a utvářením řádu. Praktická část představuje program inspirovaný slavnostmi a tradicemi od sv. Martina po Velikonoce realizovaný ve volnočasovém kroužku tvořivosti s principy waldorfské pedagogiky.

Klíčová slova

tvořivost, volnočasový kroužek, předškolní věk, waldorfská pedagogika, Rudolf Steiner, antroposofie

Annotation

The bachelor thesis deals with the development of creativity and pedagogy of Rudolf Steiner. Its aim is to outline the personality of Rudolf Steiner and his pedagogical principles with respect to the first seven years of the child's age. It also presents a comprehensive program of creative activities motivated by celebrations of St. Martin and Easter using elements of Waldorf pedagogy. The theoretical part deals with the development of creativity, development and needs of pre-school children and educational principles of Waldorf pedagogy. It focuses on the role of the educator, children needs in terms of meaningful stimuli from the outside world, the need of skills for life and life goals/aims; securities, the need for a meaningful world and an open future, it deals with the development of senses and the formation of the order. It also deals with the symbolism of the celebrations of the year and outlines the content of the art and work activities at Waldorf kindergarten. The practical part is a program inspired by celebrations and traditions of St. Martin and Easter implemented in an afternoon club of creativity with the principles of Waldorf pedagogy.

Keywords

creativity, afternoon club/leisure time, pre-school age, Waldorf pedagogy, Rudolf Steiner, anthroposophy

Obsah

Úvod	11
1 Tvořivost.....	13
1.1 Poučení z minulosti	13
1.2 Podstata tvořivosti	14
1.3 Proč rozvíjet tvořivost?.....	14
1.3.1 Tvořivost je základem sebeúcty	15
1.3.2 Jedinečnost	15
1.3.3 Tvořivost podporuje schopnost komunikovat	16
1.3.4 Tvořivost plodí radost a spokojenost.....	16
1.3.5 Zásady pro podporu tvořivého myšlení.....	16
2 Předškolní věk	18
2.1 Biologický vývoj	18
2.2 Sociální vývoj.....	20
2.3 Kognitivní vývoj.....	21
2.4 Kresba.....	23
2.5 Pohádka	24
2.6 Hra	25
3 Volný čas předškolních dětí	28
4 Waldorfská pedagogika	30
4.1 Antroposofie	31
4.2 Rudolf Steiner obecné principy a východiska waldorfské pedagogiky v prvních sedmi letech života dítěte	33
4.2.1 Potřeba přísunu podnětů zvenčí.....	33
4.2.2 Potřeba smysluplného světa	34
4.2.3 Potřeba životní jistoty.....	35
4.2.4 Potřeba vlastní společenské hodnoty.....	35
4.2.5 Role vychovatele ve výchově dětí.....	36

4.2.6	Řád.....	36
4.2.7	Rozvoj smyslů	37
4.2.8	Slavnosti roku.....	38
4.2.9	Výtvarné a pracovní činnosti.....	41
4.2.10	Tajemství barev	41
5	Praktická část.....	42
5.1	Cíl praktické části	42
5.2	Metody a techniky	42
5.3	Charakteristika prostředí MŠ.....	43
5.4	Charakteristika dětí ve skupině.....	43
6	Program tvořivosti od sv. Martina po Velikonoce	44
6.1	Cíle programu.....	44
6.2	Návrh - grafická podoba programu	47
6.3	Vlastní program	51
	Závěr.....	81
	Seznam použitých zdrojů.....	83
	Seznam příloh	87

Seznam obrázků

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Počet dětí ve skupinách k jednotlivým vstupům z hlediska věku
- Tabulka 2: Cíle a výstupy - dítě a jeho tělo
- Tabulka 3: Cíle a výstupy - dítě a jeho psychika
- Tabulka 4: Cíle a výstupy - dítě a ten druhý
- Tabulka 5: Cíle a výstupy - dítě a společnost
- Tabulka 6: Cíle a výstupy - dítě a svět
- Tabulka 7: Grafická podoba programu
- Tabulka 8: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Svatý Martin
- Tabulka 9: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Svatý Martin
- Tabulka 10: Otázky k tématu Svatý Martin
- Tabulka 11: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Adventní čas
- Tabulka 12: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Adventní čas
- Tabulka 13: Otázky k tématu Adventní čas
- Tabulka 14: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky výroba perníků
- Tabulka 15: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem výroba perníků
- Tabulka 16: Otázky k tématu výroba perníků
- Tabulka 17: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Vánoce
- Tabulka 18: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Vánoce
- Tabulka 19: Otázky k tématu Vánoce
- Tabulka 20: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Tři králové
- Tabulka 21: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Tři králové
- Tabulka 22: Otázky k tématu Tři králové
- Tabulka 23: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Masopust
- Tabulka 24: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Masopust
- Tabulka 25: Otázky k tématu Masopust
- Tabulka 26: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Předjaří
- Tabulka 27: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Předjaří
- Tabulka 28: Otázky k tématu Předjaří
- Tabulka 29: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Tkaní
- Tabulka 30: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Tkaní
- Tabulka 31: Otázky k tématu Tkaní

Tabulka 32: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Velikonoce

Tabulka 33: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Velikonoce

Tabulka 34: Otázky k tématu Velikonoce

Seznam použitých zkratk a symbolů

aj.	a jiné
al.	jiní, další
apod.	a podobně
č.	číslo
MŠ	mateřská škola
TUL	Technická univerzita Liberec
např.	například
sv.	svátek

Úvod

Od dětství jsem ráda tvořila a byla v úzkém kontaktu s přírodou. Byl to zejména můj častý pobyt u babičky, kdy jsem objevovala přírodu a vnímala ji doslova všemi smysly. Mé činnosti pro mě představovaly únik do jiného světa plného fantazie, tvarů, barev a světél. Babička udržovala staré zvyky a tradice, její život se odvíjel v úzkém sepětí s přírodou. Měla jsem možnost se na všech činnostech a přípravách podílet. Naši spolupráci pak babička provázela vyprávěním o časech minulých a vzpomínáním na své dětství. Podvědomě jsem tak začala vnímat běh času jako rytmus změn v přírodě a s tím spojených svátků.

Ovlivněna dětstvím se i v dospělosti věnuji výtvarným technikám s přírodními materiály a zejména floristice. S velkou oblibou dodržuji svátky vycházející z proměn přírody a s nimi spojené tradice. Tyto příležitosti mě inspirují nejen k tvoření, ale i k setkávání s lidmi a vnímání jejich pozitivního prožívání.

Jsem maminkou dvou synů Matyáše (7let) a Kryštofa (2 roky). Cítím, že mě jejich přítomnost v mém životě naplňuje. Ráda s nimi prožívám čas a snažím se jim předávat pozitivní vnímání světa, přírody a lidí, které jsem já získala od své babičky. V průběhu svého studia na pedagogické fakultě jsem se seznámila s principy waldorfské pedagogiky. Tento pohled na výchovu a vzdělávání dětí mě velice zaujal. Pochopila jsem, že je mi velmi blízký nejen metodami, ale i obsahem a formami práce s dětmi. Sepětí s přírodou rytmem a řádem roku přesně odpovídá mému založení.

Měla jsem dva malé syny, potřebu tvořit a žít v souladu s přírodou a zaujetí waldorfskou pedagogikou. Ze tří skutečností, které se ve správný čas propojily, vzniklo téma mé bakalářské práce. Absolvovala jsem řadu kurzů a přednášek o antroposofii a principech waldorfské pedagogiky, náslechy v lesní mateřské škole, kurzy akvarelové malby. Tyto zkušenosti mě utvrdily o správnosti volby tématu bakalářské práce a staly se impulsem některých mých vlastních výchovných přístupů. Oslovily mě zejména principy vzoru a nápodoby, které dítě formují zvenčí a principy rytmu a řádu, které naplňují potřebu smysluplného světa.

Teoretická část práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se věnuje tvořivosti, její podstatě a vnímání v minulosti, jejímu vlivu na osobnost člověka a způsobům jejího rozvíjení. Ve druhé kapitole je charakterizován předškolní věk, biologický, sociální a kognitivní vývoj dítěte v tomto období a základní náplň života dítěte, tedy hra, pohádka a kresba. Třetí kapitola krátce pojednává o volném času dětí

v předškolním věku. Ve čtvrté kapitole je podán pohled na antroposofii, osobnost Rudolfa Steinera a obecné principy waldorfské pedagogiky, kapitola se věnuje i roli vychovatele, úloze řádu, rozvoji smyslů, slavnostem roku a pohledu na výtvarné a pracovní činnosti.

V praktické části představuji vlastní program tvořivosti od sv. Martina po Velikonoce, který byl realizován s předškolními dětmi ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky. Popisuji cíle, metody a techniky programu, podávám charakteristiku MŠ a skupiny dětí, se kterými byl program realizován. Jsou zde podrobně zpracovány metodické poznámky k jednotlivým sekvencím programu a jejich zhodnocení z hlediska metodiky a z hlediska dětí. V příloze práce je metodický materiál pro vychovatele, který umožňuje okamžitou realizaci celoročního programu.

1 Tvořivost

„Nejhezčí pocity vyplývají ze záhad. Jsou to pocity, které stojí u kolébky skutečného umění a skutečné vědy. Člověk, který tento pocit nezná, který se nedokáže divit a nedokáže žasnout – je mrtvý a jeho oko je vyhaslé” (Albert Einstein)

Tvořivost neboli kreativita je extrémní projev života. Každé řešení situace nebo problému je tvůrčí proces. Člověk tvoří z potřeby aktivní činnosti, poznání, seberealizace a také uznání. Tvořiví jedinci rozvíjejí vědu, techniku, řeší společenské potřeby, jsou citliví, vnímaví, jejich myšlení je originální, pružné a jejich zálibou je abstrakce a zobecnění. (Königová 1998, s. 11-12)

„Tvořivost je proces, kterým jedinec vyjadřuje svou základní podstatu prostřednictvím určité formy nebo média takovým způsobem, jenž v něm vyvolává pocit uspokojení; proces posléze vyústí v produkt, který o této osobě, tedy o svém původci, něco sděluje ostatním.“ (Bean 1995, s. 15)

Tvořivost chápeme jako proces i produkt. U dítěte, které myslí tvořivě, probíhá proces, který se časem navenek projeví různorodým způsobem. Projevem neboli produktem může být cokoli od nesrozumitelného žvatlání až po malbu, která by mohla soupeřit s díly Leonarda da Vinciho. V raném věku dítěte je důležité, se zaměřit na proces probíhající v nitru dítěte, nikoli na výsledky, jimiž se tento proces projeví navenek. Zásadním krokem je rozvíjení dětské představivosti a fantazie. Například poskytováním vhodných hraček, materiálů a předmětů, aby děti měly k dispozici co nejširší paletu forem a způsobů, jimiž se mohou vyjadřovat. (Bean 1995, s. 15)

1.1 Poučení z minulosti

Otázka tvořivosti jako aktivity a samostatnosti má dlouhou historii. A proto je prospěšné připomenout si aspoň nejvýznamnější pedagogy, kteří se žákovskou aktivitou a samostatností ve výchově hlouběji zabývali a jejichž pedagogický vliv je stále živý a podnětný. (Maňák 1998, s. 16)

J. A. Komenský navazoval na tradici antickou a středověkou a všechny získané pedagogické poznatky logicky utřídil v pedagogický systém, v němž velký význam měla žákovská učební aktivita a samostatnost. Chápe žáka jako bytost aktivní, samostatnou a svobodnou. Klade důraz na lidskou aktivitu a samostatnost v souladu s přírodou, která se řídí nejdokonalejšími zákony, jimž se musí podřizovat i člověk. Tím chce říci, že spontaneita, svoboda a řád nejsou v rozporu, protože příroda je přirozená a volná, ale

přesný pořádek a zákonitosti. Komenský zdůrazňoval vlastní aktivní, samostatné činnosti při růstu, utváření i rozvoji osobnosti. Tyto myšlenky se táhnou jako červená nit celým jeho dílem. Tvořivou činnost člověka považuje za podílení se na božím záměru obnovy celého světa. (Maňák 1998, s. 16-19)

J. J. Rousseau sto let po Komenském zdůrazňuje, že výchovná praxe nerespektovala potřeby dětské aktivity a svébytnosti, a proto zde zaznívá silný hlas na obranu práv dítěte. Současně vysvětluje potřebu tvořivé aktivity, samostatnosti a svobody. Rousseau vidí východisko výchovy v neporušené přirozenosti člověka a znakem života je aktivní činnost orgánů a smyslů. Vychovatel by měl dle Rousseau povolit projev dětského zvědavého neklidu a dovolit dítěti všeho se dotýkat, se vším manipulovat a samostatně, tvořivě získávat informace o světě, který je obklopuje. (Maňák 1998, s. 19 - 20)

L. N. Tolstoj pod vlivem Rousseauovým hlásá návrat k prostotě a přírodě. Je zastáncem svobodné a volné výchovy, která vyústí v literární tvořivost dětí. J. Dewey pokládá za důležitou individuální praxi člověka. Svobodná, tvořivá osobnost, která je schopna samostatně se orientovat ve světě práce i v životě, vyrůstá ze základních lidských instinktů (instinkt sociální, konstruktivní, umělecký a badatelský) a především tím, že je postavena před řešení problémů. (Maňák 2001, s. 13-14)

V 19. století vzniká reformní hnutí snahy o školu činnou a pracovní hnutí nové výchovy. Na reformní hnutí navazují dnešní alternativní školy (waldorfská, daltonská, montessoriovská, freinetovská, jenská aj.), v nichž se nejen rozvíjí intelekt, ale především se výrazně uplatňuje umění, fantazie a tvořivost. (Maňák 2001, s. 13-14)

„Za předchůdce těchto moderních proudů lze označit F. A. Laye, H. Gaudiga, G. Kerschensteinera, H. Parkhurstovou, M. Montessoriovou, R. Steinerja aj. U nás O. Chlupa, V. Příhodu, S. Velinského, S. Vránu aj.“ (Maňák 2001, s. 13)

1.2 Podstata tvořivosti

Tvořivost patří k základním životním potřebám člověka, jako jsou pocit bezpečí, láska, úcta a je výrazným znakem jedince v různých formách, oblastech a úrovních. Rozlišujeme **tvořivost nescifickou**, kdy se jedinec projevuje bohatstvím hravých nápadů bez konkrétní zaměřenosti na vyřešení problému a **tvořivost specifickou**, kdy se jedinec orientuje na danou oblast uplatnění, např. uměleckou, vědeckou, technickou, sociální a managerskou. (Smékal in Maňák 1998, s. 73)

1.3 Proč rozvíjet tvořivost?

Klademe si otázky: „Proč nenechat děti, aby se v nich tvořivost rozvíjela sama od sebe?

Nenajdou snad skutečně tvořivé děti cestu k vyjádření svého talentu spontánně?“

Vzhledem k přirozeným sklonům dítěte adaptovat se na jeho životní prostředí, k neustále probíhajícím procesům interakce s okolním světem a díky adaptabilnímu mozku, jímž je člověk obdařen, by měl rodič podporovat tvořivost svých dětí aktivním vytvářením podmínek a nabídkou dostatečného množství podnětů. Důvěra ve vlastní tvořivé schopnosti se později ukazuje jako velká výhoda dítěte ve škole i v mezilidských vztazích. Naopak, jestliže děti nemají možnost bez zábran rozvíjet tvořivost, nemůže se plně rozvinout jejich sebeúcta ani sebedůvěra. Rodiče výchovou a podporou k tvořivosti, ubezpečují své dítě o hodnotě jeho osobnosti. (Bean 1995, s. 28)

Milota Zelinová (2007, s. 91) řadí tvořivost k nejvyšším poznávacím i mimopoznávacím funkcím. Tvořivost označuje jako univerzální lidskou způsobilost, která se projevuje v různých oblastech (tvořivé myšlení, cítění, tvorba i uchopení mezilidských vztahů a sebeovládání). V oblasti mimopoznávací znamená výchovu k tvořivému stylu života a snahu o rozvoj vlastní osobnosti. Autorka popisuje význam tvořivosti v životě člověka mimo jiné takto: dává smysl lidskému životu, dělá člověka lepším, léčí z nemocí moderní civilizace, je nejlepším způsobem výchovy a znamená smysluplný život.

1.3.1 Tvořivost je základem sebeúcty

Ubezpečování je tím nejzákladnějším poselstvím o hodnotě podstaty dítěte. Dítěti mají být poskytovány různé prostředky k projevům tvořivosti, je potřeba, aby vychovatelé zaujali pozitivní stanovisko k sebevyjadřování dětí. Je třeba dát dětem možnost si hrát a podporovat jejich individualitu. V podstatě se jedná o podněcování vnitřní tendence dětí k tvořivému jednání. (Bean 1995, s. 29)

Dítě, u kterého se pojí sebeúcta a tvořivost, Bean (1995, s. 53) popisuje jednoduše jako dítě, které si samo sebe váží a odnáší si mnoho uspokojení z toho, co dělá. Děti se většinou cítí dobře, pokud se stane, že se jim nedaří, jsou smutné, ale ne nadlouho. Naopak děti, které nemají příliš rozvinutou sebeúctu, nalézají uspokojení v různých činnostech obtížněji. Podstatnou část svého života se necítí příliš dobře. Období spokojenosti u nich bývají jen krátká, a to i tehdy, když mají úspěch nebo když se jim něco podaří.

1.3.2 Jedinečnost

Vědomí jedinečnosti je jedním z nejdůležitějších faktorů při budování sebeúcty. Dítě ji postupně získává v průběhu vývoje při sebeuvědomování si svých charakterových vlastností a odlišností svého chování od projevů ostatních dětí. Naučí se své vlastnosti

respektovat a přijímat, že právě pro tyto kvality je ze strany okolí respektováno. Projevy jedinečnosti mají svou vnější a vnitřní podobu. Vnější podoba se projevuje tím, že dítě dostává od ostatních ocenění, jež jsou reakcí na projevy právě oněch osobitých kvalit. Vnitřní podobu představuje příjemný pocit, když si dítě uvědomí ty vlastnosti, které ho dělají někým jedinečným a zvláštním. (Bean 1995, s. 54)

1.3.3 Tvořivost podporuje schopnost komunikovat

Bean (1995, s. 30) vysvětluje důležitost výchovy k tvořivosti a nezbytnost umožnit dítěti vyjádřit přímo své pocity. Jednou z výhod, které toto vyjádření přináší je, že dospělý získává od dítěte informace, na jejichž základě může uspokojovat jeho potřeby. Jakmile se nedostává volného průchodu sebevyjadřování pocitů dítěte a dítě se nenaučí svěřovat se dospělým s nepříjemnými pocity – s rozpaky, pocity úzkosti, bolesti, frustrace nebo zloby, dochází často k projevům nevhodného chování (např. divokosti, nadměrnému dovádění, nářku, rvačkám nebo rozbíjení věcí). Potlačování pocitů u dítěte skončí posléze tím, že si zvykne nevyjadřovat své emoce vůbec. Má nejen problémy se zvládnutím tzv. negativních citů, ale stane se apatickým i vůči citům pozitivním (např. k radosti, nadšení, očekávání).

1.3.4 Tvořivost plodí radost a spokojenost

Königová (1998, s. 61) velice výstižně píše o tvořivé činnosti, která začíná radostným rozrušením, a označuje to jako pozitivní stres. Jinými slovy tvůrčí činnost dává radost. Jak radost, tak tvůrčí činnost jsou pozitivní součástí života.

„Radost je bází pro tvořivost a tvořivost je bází pro radost.“ (Königová 1998, s. 61)

1.3.5 Zásady pro podporu tvořivého myšlení

Autorky K. Fichnová s E. Szobiovou (2007, s. 7-8) definovaly zásady pro podporu dětského tvořivého myšlení při organizovaných činnostech:

Nehodnotit – ve smyslu ověřování znalostí a toho, co si dítě zapamatovalo, je velice nevhodné, používat věty typu: *„To jsi řekl špatně.“* *„Nemáš pravdu, to nejde.“* *„To neumíš nic vymyslet?“*, ale naopak je potřeba dítě povzbudit: *„Vidím, že nad tím přemýšlíš.“* *„Jak bys to ještě mohl udělat?“* *„I takto by to mohlo být.“* *„Máš dobrý nápad, zkus to ještě jednou.“*

Dobrovolnost – některé děti jsou při činnostech jen pozorovateli a toto jim má být umožněno. I pozorovatelé po čase sami projeví zájem, ochotu a vůli se zapojit. Je potřeba hru nebo činnost včas ukončit, pokud se děti cítí přesytené.

Bezpečí – dětem dopřejme pocit bezpečí, a tím i radost ze hry nebo činnosti. Pokud děti nechtějí vystoupit před ostatními samy, ale raději s kamarádem, umožněme jim to. Některé děti nemohou přijít na žádné řešení a vzniká z toho pro ně nepříjemný pocit. Můžeme jim pomoci tím, že nemusí odpovídat. Dítě povzbudíme nebo pochválíme (jak moc se snažilo, jaké má jindy nápady, určitě ho ještě něco napadne). Zážitek úspěchu mu můžeme navodit tím, že mu pomůže řešit úkol kamarád. „*Chceš i ty něco říci?*“ „*Dobře, Adélko, ty bys raději řešila tuto úlohu s kamarádkou, porad'te se a potom jedna z vás nám poví váš nápad.*”

Humor – humor je při hrách velmi důležitý. Je možné se zasmát s dětmi vtipným odpovědím, ale vždy s patřičným vysvětlením. Nikdy nesmí dojít k zesměšňování.

Potěšení ze hry – proces hry nebo činnosti je stejně důležitý jako její výsledek.

Hra - připravené činnosti mají mít formu hry. V předškolním věku se nejedná o učební látku, není potřeba přepínat dětské síly a schopnosti.

2 Předškolní věk

Zdeněk Matějček pojímá předškolní věk jako věk zhruba od 4. do 6. roku dítěte. (Matějček 2005) Vágnerová ve své knize uvádí, že předškolní věk trvá přibližně od 3. do 6. roku dítěte. Pokládá důraz na konec této fáze, který není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, tedy nástupem do školy. Termín zahájení školní docházky může posunout uzavření předškolního období až k sedmému roku. Je to období bezstarostného dětství. Charakteristickým znakem předškolního věku je postupné uvolnění vazby na rodinu (primární emancipace od rodiny) a postupné začleňování do dětského kolektivu. Pro toto období je typická výrazná progresse ve všech liniích vývoje (zrání – socializace – učení). Předškolák je tedy už samostatnější, ale stále čerpá emociální jistotu z rodinného prostředí. (Vágnerová 2000, s. 102)

Nezastupitelný význam druhých dětí pro vývoj každého dítěte krásně zdůraznil J. A. Komenský (2007, s. 48). „*Ač chůvy a rodičové nemálo dětem prospěti mohou, více však jejich vrstevníci, spolu děti: buď že sobě co povídají a neb spolu hrají. Nebo mezi dětmi podobnost věku působí podobnost povah a myšlení... Protož nepochybuj žádný, že dítě dítěti více vtip zaostřiti může, než kdo jiný. A za tou příčinou dětem s dětmi se shledání, i po ulicích spolu hraní a běhání, byť každodenní bylo, nerci-li dovolováno, ale i obmyšleno býti má.*“

Období předškolního věku bývá nazýváno obdobím hry, která v tomto věku dítě nejvíce zaměstnává a rozvíjí. Hra umožňuje dítěti, aby se uplatnilo a prosadilo ve vrstevnické skupině, nabízí mu mnoho sociálních rolí a znalost jejich obsahu, při skupinové hře se vytváří normy chování, zlepšují se komunikační dovednosti dítěte a dítě rozšiřuje svůj dosavadní životní obzor. (Vágnerová 2000, s. 102)

Erikson (in Vágnerová 2000, s. 119) období předškolního věku označuje jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita. Aktivita už má v tomto období cíl, ale stále je ovládaná emocemi a aktuálními potřebami.

2.1 Biologický vývoj

Vývojová progresse v období předškolního věku se projevuje ve všech tělesných soustavách. Kostí se prodlužují, nabývá svalová hmota, dítě roste a sílí. Mezi třetím a šestým rokem dochází k důrazné přeměně tváře, ubývá dětské baculatosti, jak v obličejí, tak v celkové stavbě těla. V rozmezí tří let zaznamenáváme výrazný vývoj jemné a hrubé motoriky, dítě se stále zdokonaluje a zlepšuje se jeho pohybová koordinace, získává větší hbitost a eleganci pohybů. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 88-89)

Čtyřleté dítě (a ještě lépe pětileté dítě) nejen, že dobře utíká a seběhne ze schodů, ale také hopsá, skáče snožmo, stojí déle na jedné noze, vyleze po žebřinách nahoru a dolů, houpe se na houpačce, jezdí na tříkolce i na kole a v závislosti na podnětnosti prostředí rodiny i lyžují, bruslí a plavou. Se vzrůstající mírou zručnosti narůstá soběstačnost dítěte (samostatně jí, samo nebo s menší pomocí se obléká, obouvá si boty a učí se zavazovat tkaničky). Při hygieně stále potřebuje dohled (samo si umyje ruce, koupe se a češe se) nebo i pomoc (čištění zubů, toaleta). Zručnost cvičí v mnohých hrách s materiálem, předměty i hračkami (s pískem, s kostkami, s plastelínou aj.). Dítě poměrně hodně kreslí a prostřednictvím kresby vyjadřuje své pochopení okolního světa. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 88-89)

Během předškolního věku se značně zdokonalí řeč. Výslovnost tříletého dítěte je ještě nedokonalá, mnohé hlásky nahrazuje jinými nebo je nepřesně vyslovuje, ale během čtvrtého a pátého roku dojde k výraznému zdokonalení natolik, že dětská „patlavost“ většinou zcela vymizí. Roste zájem o mluvenou řeč, už čtyřleté dítě vydrží naslouchat krátkým pohádkám a umí říkanky. Komunikací s dospělými i vrstevníky se rozšiřuje slovní zásoba dítěte a rozvíjí jazykový cit. Řeč dítěte je postupně srozumitelnější, obsažnější a lépe formulovaná. Dítě umí řeč využívat k vyjádření svých potřeb a přání, užívá řeči k regulaci svého chování. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 88-89)

V předškolním období se u dítěte projeví potřeba specificky lidské činnosti „práce“. Pro dítě je práce většinou hrou „jako“. Dítě ale rádo pomáhá svým blízkým s jednoduššími a krátkými domácími pracemi. Pomáhá i na zahradě nebo v dílně a v předškolním zařízení. Rádo vykonává drobné úkoly, které mu někdo uloží. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 88-89)

V této vývojové fázi se také setkáváme s tak zvanou „neunavitelností dětí“. Vzhledem k vysokému energetickému potenciálu je dítě schopno se většinu dne věnovat poměrně fyzicky náročnému dennímu programu. Nemusí se však jednat jen o organizované činnosti, ale dítě má potřebu se pohybovat i při volné hře. Dítě samo nepostřehne nastávající únavu svého organismu, protože neumí hospodařit se svými silami, hlavně pokud jej činnost baví. Únava se u dítěte projevuje značnou přecitlivělostí, motorickou neobratností i nervovou podrážděností. Je namístě, aby vychovatel přizpůsobil denní režim dítěte jeho fyziologickým možnostem a aktivitu dítěte kompenzoval vhodnou formou relaxace. V předškolním věku především prospívá odpolední spánek či alespoň odpočinek. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 88-89)

2.2 Sociální vývoj

V předškolním období dítěte tedy mezi 3. a 6. rokem věku zaznamenáváme zásadní proměnu v sociálním vývoji.

Matka zůstává zásadní osobou v životě dítěte a jeho život se odehrává převážně v rodině, která zajišťuje primární socializaci. Dítě již vyhledává hru a společné prožitky s vrstevníky a je schopno trávit určitou dobu mimo prostředí rodiny. V tomto období, kdy se dítě snaží osamostatnit a prostředí rodiny mu už nestačí k uspokojení potřeb komunikace, vztahů a sociální hry, je načasování vstupu do mateřské školy tou správnou a přirozenou volbou.

V souvislosti se socializačním procesem sledujeme tři vývojové aspekty:

- **vývoj sociální reaktivity** – schopnost dítěte postupně obohacovat a diferencovat své emoční a sociální vztahy k dalším osobám,
- **vývoj sociálních kontrol** – schopnost dítěte postupně přijímat normy a hodnoty společnosti; dítě si postupně vytváří normy na základě příkazů a zákazů dospělých, a ty postupně přijímá za své,
- **osvojení sociálních rolí** – schopnost dítěte získávat postoje a vzorce chování, které od něj společnost očekává vzhledem k jeho věku, pohlaví a sociálnímu zapojení do společenských skupin a struktur. (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 93)

V tomto období předškolní dítě dovede přiměřeným způsobem vyjádřit svoje potřeby, názory i pocity a sdělovat je druhým i s ohledem na možnosti svého komunikačního partnera (jeho sociální role, úroveň vývoje, citový vztah atd.).

Od 4 let jsou děti schopné **diferencovat způsob komunikace**.

- S dospělými předškolní dítě komunikuje spíše zdvořilým způsobem a bez nežádoucích slovních výrazů, ale na druhou stranu od dospělého automaticky očekává porozumění jakémukoli sdělení.
- Komunikace s vrstevníky probíhá přímo, děti používají specifické výrazy a oslovení, které jsou pro dospělé nepřijatelné. Mnohdy ve hře s vrstevníky komunikace přechází v monolog. Dítě zaujaté svou činností buď předpokládá u posluchače stejný postoj, nebo na něj prostě zapomene. Je zajímavé, že v komunikaci s mladšími dětmi, jsou schopné se částečně přizpůsobit jejich komunikačním možnostem, pozorně vysvětlují a mají ohledy na jejich potřeby. (Vágnerová 2000, s. 131)

„Socializace není jen socializací vnějších projevů chování, ale především socializací vnitřního prožívání dítěte – tedy základem pro jeho celý emoční vývoj – a úzce souvisí s rozvojem jeho vlastního sebepojetí.“ (Langmeier, Krejčířová 2000, s. 96)

Podle Langmeiera a Krejčířové (2000, s. 96-97) je sebehodnocení u většiny předškolních dětí vysoké, ale je dosud nestabilní. Je závislé na aktuální sociální situaci a jistotě ve vztazích s rodiči. Důležitou součástí emočního vývoje je postupná **socializace emočního prožívání**, které je s věkem stále diferencovanější. Dítě je schopno své pocity stále více ovládat a také jeho vyjadřování postupně získává zřetelnější a jemnější způsob. Narůstá schopnost porozumět vlastním pocitům a schopnost vcítění se do emočních projevů druhých a objevují se počátky **empatie**. Předškolák ale má stále malé sociální zkušenosti a vzhledem k jeho převládajícímu zaměření na vlastní prožívání (přirozený dětský egocentrismus) je empatie omezena na vnější projevy, např. „když se někdo směje je šťastný a spokojený, když pláče, je mu smutno a stýská se mu“. V této vývojové etapě hovoříme také o **teorii mysli**, tedy způsobu, jímž dítě rozumí subjektivitě druhých (předvídaní reakcí druhých, dobrá komunikace s druhými, zapojení do společných činností). Schopnost pochopit prožitky druhých nezávisí jen na emočním porozumění dítěte, ale především na jeho kognitivní zralosti, zejména na úrovni představivosti a myšlení.

2.3 Kognitivní vývoj

Dítě v předškolním věku uvažuje typickým způsobem, J.Piaget (in Vagnerová 2000, s. 86) ho nazval jako **názorné, intuitivní myšlení**. Takové myšlení je málo flexibilní, nepřesné a nerespektuje plně zákony logiky. Příkladem je pokus J. Piageta s 20 korálky, které děti označily, jako dřevěné. Z toho 17 korálků mělo barvu hnědou a 3 korálky barvu bílou. Na otázku, zda je v krabici více dřevěných nebo hnědých korálků děti odpověděly, že je tam více hnědých korálků, protože více vnímaly barvu. (Piaget in Vágnerová 2000, s. 105).

Myšlení se vyznačuje typickými znaky:

Egocentrismus - dítě si vysvětluje svět ze své perspektivy a má tendenci jej zkreslovat na základě svých úsudků. Velmi pěkný příklad uvádí J. Langmaier (1991, s. 92): „*Dítě, které si zakrývá rukama oči, když chce, aby ho druzí neviděli.*“

Fenomenismus – dítě klade důraz na svou aktuální představu, kterou není schopno ve svých úvahách opustit a přetrvává vazba na přítomnost.

Magičnost - předškolní dítě je často ve světě fantazie, která v tomto období má harmonizující význam. Z tohoto důvodu není pro předškoláka rozdíl mezi skutečností a fantazií. Dětská fantazie se projevuje i **animismem** - tendencí zacházet s věcmi, jako se živými bytostmi, což dítěti umožňuje světu lépe porozumět.

Absolutismus – dítě je přesvědčeno o tom, že každé poznání a seznámení se světem má definitivní a jednoznačnou platnost. Tento projev se vyznačuje dětskou potřebou jistoty a jakákoliv zásadní proměna nějakého objektu nebo situace v dítěti vyvolává ztrátu jejich původní totožnosti a nejistotu.

Dítě má vytvořenou nějakou představu trvalosti jednoho objektu v prostoru a čase, ale už nemá vytvořenou představu trvalosti množiny předmětů. Vnímá objekt celkově, nevšímá si detailů, nebo je schopno zaměřit se na výrazný detail, ale nebere v úvahu žádnou další vlastnost, proto si nevšimne změny. Znakem vnímání předškolních dětí je **neschopnost systematické aktivní explorační** (tj. systematického prohlížení jedné části po druhé). Vnímání dítěte je egocentrické, přikládá daleko větší význam subjektivnímu vidění reality než reálné skutečnosti. Dítě preferuje nápadné vlastnosti předmětu (např. křiklavou barvu), tyto vlastnosti mají význam pro uspokojení jeho momentálních potřeb a představují subjektivní jistotu. (Vágnerová 2000, s. 102-106)

V předškolním věku se také v projevu dítěte objevují **nepravé lži tzv. konfabulace**. Dítě interpretuje realitu, tak, aby pro něj byla srozumitelná a přijatelná. Kombinuje reálné vzpomínky s fantazijními představami ovlivněnými nezralostí, aktuálními potřebami a citovým naladěním. O skutečnosti a pravdivosti je dítě samo přesvědčeno. (Vágnerová 2000, s. 102-106)

„Typickým znakem myšlení předškolních dětí je jeho útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost, chybí mu komplexní přístup.“ (Vágnerová 2000, s. 107)

Předškolní dítě se učí mnohé věci od starších a dospělých. Učení a poznávání je efektivnější, pokud vychovatel předloží problémovou situaci tak, aby bylo dítě schopno nalézt řešení, třeba i s určitou nápovědou. L. S. Vygotský (in Vágnerová 2000, s. 107) tuto oblast poznávání nazval **zónou proximálního vývoje**. Uvádí, že kognitivní funkce dítěte se v jeho vývoji objevují ve dvou úrovních:

- v první řadě interakcí s jinými lidmi, od nichž se dítě tento způsob myšlení a uvažování učí.
- později na základě výsledku interakce, jako naučená a zvnitřněná funkce.

Dětské učení mohou dospělí různými způsoby regulovat, ale nejefektivnější vliv a účinek má vedení při pozitivní reakci dítěte.

Předškolní dítě vyjadřuje svůj názor na svět kolem sebe především v **kresbě, vyprávění** nebo **ve hře**, kde se plně projeví typické dětské myšlení a emoční prožívání. Tyto formy umožňují dítěti vyjádřit svůj postoj ke skutečnosti a dovolují mu zpracovat realitu. Dítě ji transformuje na jednoduchou, srozumitelnou a případně i méně ohrožující

skutečnost. Takový svět je pro něj jednoznačný s požadovanou strukturou a platí v něm jasná pravidla, je tedy bezpečný a spolehlivý. (Vágnerová 2000, s. 109)

2.4 Kresba

Kresba jednou ze symbolických funkcí, v níž dítě projeví tendenci realitu zobrazit tak, jak ji samo chápe. (Piaget, Inhelderová 2007, s. 61)

Kresba je provázena funkční radostí a má sama v sobě svůj cíl. V obrazné představě má dítě snahu napodobit skutečnost. V předškolním věku je kresba v podstatě realistická. Zprvu dítě kreslí to, co ví o osobě nebo o předmětu a později graficky vyjadřuje to, co vidí. Realismus dětské kresby prochází různými fázemi.

Nahodilý realismus – dítě kreslí čaranci, jejíž význam odhaluje teprve během kresby a průběžně proměňuje.

Nepochopený realismus – dítě není schopno syntézy a reálné prvky (detaily) klade vedle sebe nekoordinovaně, nesmyslně (oči kolem hlavy, klobouk kreslí nad hlavou, ruce vycházejí z hlavy). Panáci jsou oblíbeným námětem dětské kresby a procházejí velmi zajímavým stádiem vývoje. Nazýváme je „panáci – pulci“ a jsou zobrazeni s velkými hlavami, s rukama a nohama na nitkách a chybí jim trup.

Intelektuální realismus – dítě v kresbě překonalo prvotní nesnáze, ale realitu zobrazuje tak, že využívá svých znalostí věcí bez ohledu na zrakovou perspektivu. Kreslí tvář z profilu a přesto má dvě oči nebo jezdec na koni má obě nohy ačkoli z profilu je vidět noha jen jedna. K intelektuálnímu realismu (Luquet in Piaget, Inhelderová 2007, s. 61-62) řadí i znak průhlednosti, kdy dítě zachycuje i ve skutečnosti neviditelné (brambory v zemi na poli nebo břicho Otesánka). Podobně dítě zachycuje také příběh; chronologii děje zachytí například několika stejnými panáčky v následných postaveních.

Realismus zrakový – dítě zachycuje kresbou to, co opravdu vidí a snaží se o zachování perspektivy a velikosti předmětu. Skryté části předmětu nejsou již zobrazovány (např. za domem je vidět strom, ale není zobrazen celý, jen ta část, která je vidět. Tato fáze se objevuje u dětí až po 8. roce života dítěte. (Luquet in Piaget, Inhelderová 2007, s. 61-62)

„Podle některých domněnek je pro dítě kresba obrázkovou řečí, pomocí níž vypráví o dojmech, jimiž je přeplněno a které je tedy v jistém smyslu zatěžují.“ (Uždil 2002, s. 18)

Výtvarná výchova předškolních dětí zahrnuje činnosti, jejichž produktem je viditelný výtvar. Dítě jeho prostřednictvím zaujímá citový vztah k zobrazenému objektu a projevuje radost z užití výtvarných prostředků (čáry, barvy). O této citové vazbě ke světu můžeme hovořit také jako o estetickém osvojování, které má právě v dětství velký význam.

Estetickým osvojováním si dítě vytváří trvalý vztah k věcem a lidem kolem sebe a utvrzuje svou radost z produktivní činnosti, spolupráce a mezilidských vztahů. Dítě získává nejen dovednosti a návyky, ale postupně dokáže svoji představu převádět na svůj výtvar. Může se jednat o zobrazení věcí a lidí patřící do okruhu jeho smyslových zkušeností, ale i o fantazijní představy. Svými důsledky se kresba ve výtvarné výchově dotýká celé osobnosti dítěte, zejména jeho mravní stránky, vztahu k dětem, ke světu a k životu. (Uždil, Šašínková 1980, s. 13-14)

2.5 Pohádka

Předškolní věk představuje vrcholné období fantazie a pohádka k němu neodlučně patří. Mnohé staré, klasické pohádky měly také výchovný smysl. Měly děti postrašit a přivést k větší poslušnosti, opatrnosti a zdrženlivosti. Dnes však víme, že takové strašení mnohdy nemá ten správný výchovný účinek, protože dnešní děti spíše navádí k tomu, co by dělat neměly.

Ale pohádky přeci vedou i k dobrému, učí děti ke spravedlnosti, hrdinství, obětavosti, pokoře, úctě, zobrazují statečnost, vytrvalost a další lidské vlastnosti. Rozvíjí myšlení na základě reprodukčních a fantazijních představ a rozšiřují pasivní i aktivní slovní zásobu u předškolních dětí. Zlé povahy jsou vykresleny plasticky a jsou také tvrdě potrestány a naopak dobré povahy jsou po zásluze odměněny a třeba zasnoubeny s krásnou princeznou nebo princem. Dítě předškolního věku nemá s citovými vztahy žádné vnitřní problémy. Naopak, citové vztahy vnímají jako přímočaré, jasné a přehledné. (Matějček 2005, s. 155-160)

Do dětského světa patří i tajemství, tajemno a kouzlo, patří tam však i nebezpečí a strach. Děti se svým způsobem právě prostřednictvím pohádek učí bát, prožívají strach v bezpečí, třeba na klíně mámy nebo dědečka. A právě toto prožívání strachu a napětí v bezprostřední blízkosti dospělých posiluje psychickou odolnost dítěte a je velkým přínosem k zdravému vývoji jeho osobnosti. (Matějček 2005, s. 155-160)

Pro děti je fascinující nejen svět pohádek a kouzel, ale také se zájmem naslouchají vyprávění dospělých, a to třeba o docela obyčejných věcech. Často vyžadují vzpomínání na dětství dospělých členů rodiny. Dítě má zkušenosti se svým světem, a jestliže někdo z dospělých vypráví o svém dětství, dítěti se přirozeně přibližuje. Dospělý se tím staví aspoň na chvíli do jedné roviny s dítětem, dítě se ztotožňuje s vypravěčem a prožívá s ním jeho dětské osudy, bolesti, úrazy, tresty, ale také úspěchy a radosti. Dochází k emocionálnímu

poutu mezi dítětem a rodiči, prarodiči a jinými blízkými osobami. (Matějček 2005, s. 155-160)

V předškolním věku se dětem čtou říkanky, pohádky, i naučné texty s tématy, která děti zajímají. Děti poslouchají, a tak se předčítání stává motivací ke čtení.

Předčítání knížek má pro dítě několik významů. Prvním je skutečnost, že knížka k dítěti promlouvá. V knize jsou kouzelná písmenka a jejich shluky, řádky a stránky, a ty ukrývají pohádky a příběhy. Čtením se písmenka proměňují na slova, věty a pohádky. Dítě si uvědomuje skutečnost, že stačí jen poslouchat a princip čtení je objeven. Druhou skutečností je to, že dítě četbu vnímá a děj si představuje v klidu, v pohodě a hlavně v blízkosti a bezpečí dospělých. (Matějček 2005, s. 155-160)

Třetí přínos představuje obsah pohádky nebo textu, který se dítěti čte. Musíme jemně a s citem zvolit vhodný obsah. Před usnutím čteme většinou pohádky s dobrým koncem, s hodnými lidmi, kteří spravedlnosti dojdou. V jiných situacích jistě můžeme zvolit i náročnější text, ale vždy s patřičným vysvětlením. Čtvrtým přínosem je literární forma čteného textu. Je důležité správně zvolit intonaci řeči při předčítání, vysvětlit nové slova, která obohacují řeč a myšlení dítěte. Pátý význam spočívá v tom, že přečítání přispívá k vytváření žádoucích návyků a norem chování. V předškolním věku dítě nejspíš přijme za své to, co se v rodině pravidelně opakuje nebo dělá. Dítě, které bylo zvyklé na domácí předčítání, má větší předpoklad, že jednou v dospělosti bude předčítat i svým dětem. (Matějček 2005, s. 155-160)

2.6 Hra

Hra se stává v předškolním věku hlavní činností dítěte. Existuje řada pokusů o definici hry, ale nejčastěji charakterizujeme hru jako činnost (fyzická či psychická), kterou dítě vykonává nejen k libosti, ale přináší mu především uspokojení sama svým průběhem. Hra pomáhá dětem osvojovat si a rozvíjet dovednosti, které budou v dospělosti potřebovat. (Langmaier, Krejčířová, 2000 s. 100)

Je vhodné si s dětmi hrát? Odpověď na tuto otázku by se mohla někomu zdát jako čirá samozřejmost, ale přesto někteří rodiče nepřikládají dětské hře takovou váhu, jakou si zaslouží. Hra je pro děti velmi důležitá a rodiče by ji měli brát vážně. Hra je odedávna vtisknuta do dětského vědomí. Děti se prostřednictvím hry učí zodpovědnosti a pěstují v sobě nové dovednosti. (Bean 1995, s. 62-64)

V raném dětství je nezbytné, aby si dospělí s dětmi hráli a „hrát si“ je naučili. Společná hra upevňuje vzájemné rodinné vazby i vztahy mezi dětmi a vychovateli a

zkvalitňuje komunikaci. Hra vedená dospělým přispívá k rozšiřování repertoáru her dětí a možností samostatných tvořivých aktivit. Hra se často stává inspirací k tvořivosti. Pokud se později dětská hra rozvíjí sama, rodiče a vychovatelé by se do ní neměli vměšovat, ať už ji dítě realizuje o samotě nebo ve skupině. Právo vstupu do hry vychovatelům náleží jen v případech, jedná-li se o zdraví a bezpečnost. (Bean 1995, s. 62-64)

Hra umožňuje dítěti uplatnit tvořivé schopnosti, představivost a dát volný průchod fantazii. Hra je jednou z nejzákladnějších potřeb dítěte v každém věku, i když k ní později přistoupí školní a jiná práce.

Jak si s dětmi hrát popsal Bean (1995, s. 62-68) a upozornil na úskalí, na něž lze při hře s dětmi narazit.

- Můžete hrát s dětmi jakoukoliv hru, ale nejdůležitější je, jak se při tom cítíte. Hlavním cílem je prožívání radosti a pocitu uspokojení dítěte.
- Jestliže vkládáte do hry nadšení a radost, dáváte dítěti vlastně pokyn a vzor k témuž chování. Předškolní děti napodobují emocionální stavy rodičů, stejně tak jako jejich činy. Hra je nápodobou života, veselá hra se v pozdějším životě dítěte odrazí smyslem pro humor. Veselá mysl přispívá k vyrovnanému životu.
- Při hře s dětmi je důležité omezit kontrolu, děti se samy naučí kontrolovat se během hry po fyzické i emocionální stránce. Tím, že dovolíme dětem volit si aktivity, stanovit si jejich pravidla, způsob provádění a rozhodovat se o zahájení a ukončení činnosti, dáváme jim možnost poznat, co je to odpovědnost. Také se naučí rozhodovat a respektovat ostatní.
- Sledovat jednoduchou hru a zapojit se do ní je stejně důležité jako aktivní účast v ní. Dospělý se triviální spoluprací na hře stává pro dítě živou rekvizitou. Pokud se dospělý nechá vést činností dítěte, podpoří dětskou schopnost tvořivě si hrát.
- Při hře s dětmi je velice důležité počínat si tvořivě. Společná tvořivá činnost přináší dítěti velký význam. Dospělý může s dítětem vykonávat činnosti, které dítě baví (malování, vytváření rodinného deníku, vaření, výroba dárečků a přání,...). Další rozměr společná činnost získává, jestliže dítě baví a současně pomáhá dospělému. Je důležité mít patřičnou zásobu materiálu, se kterým je možno pracovat.
- Hra nemusí trvat dlouho, může být buď předem naplánována, nebo vzniknout naprosto spontánně. Může mít smysluplnou náplň, nebo se může jednat o naprosto volnou činnost. Fakt, že byla hra společná, vede k společné spokojenosti a radosti.

Tři hlavní kategorie hry popisují Piaget, Inhelderová (2007, s. 57-60):

- **Hra cvičení** – tato forma hry je založena na senzomotorickém jednání dítěte, nezahrnuje symboliku ani specifiku herní činnosti, ale spočívá na opakované činnosti z pouhé radosti. Například dítě náhodně kývá se zavěšeným předmětem, naučí se předmět ovládat a pak už s ním kývá jen z funkční radosti. Je to typická hra v kojeneckém věku.

- **Symbolická hra** – tuto hru považují autoři za vrchol dětské hry. Symbolická hra nejvýrazněji ze všech typů hry splňuje základní funkci hry v životě dítěte, protože umožňuje dítěti přizpůsobit skutečnost sobě. Nevyžaduje tedy od dítěte, aby se ono přizpůsobovalo světu. Čím je dítě mladší, tím méně je dokonalá jeho adaptace na vnější prostředí. Dítě nechápe sociální svět dospělých a jsou mu stále cizí zákonitosti fyzikálního světa. Symbolická hra posiluje vývoj porozumění sociálním rolím a pravidlům. S postupujícím věkem v předškolním období narůstá nejen frekvence, ale i propracování symbolických her. V symbolické hře se zobrazují a napravují především citové konflikty. Aby dítě dosáhlo citové a intelektuální rovnováhy, musí mít možnost vykonávat činnosti přizpůsobené potřebám „já“. Tato hra vrcholí mezi druhým a šestým rokem dítěte.

- **Hra s pravidly** – těmto hrám se děti učí od druhých lidí (kuličky, pikola). Jsou to typické hry mladšího školního věku. Jejich význam vzrůstá s postupným vývojem dítěte a v různé míře přetrvávají až do dospělosti. Symbolické hry také přecházejí v konstruktivní hry, které v sobě mají hodně z herní symboliky, přesto směřují k opravdovým adaptacím.

J. A. Komenský (2007, s. 48) v sedmé kapitole Informatoria školy mateřské nazvané: „*Jak v činech a pracech cvičeny mají dítky býti*“ píše:

„Děti vždycky rády dělají něco: proto, že krev mladá tiše státi nemůž. A to jest hrubě dobře: merci-li jim to brániti nesluší, ale brž i zamýšleti jim, aby vždycky co dělali měly. Necht' jsou mravenečkové, vždycky se okolo něčeho čmýrající, nosící, vláčící, skládající, překládající; toliko, aby rozumně dělali, což dělají, pomáhati jim a ukazovati všeho mustř...“ A o něco dále: „Rok čtvrtý, pátý, šestý práce a řemeslnění plný bude, jakož býti má. Nebo není dobré znamení, když dítě příliš tiše sedí a chodí: vždycky běhati a vždycky něco dělati zdravého těla a čerstvé mysli jistým důvodem jest. Protož... očkoliv se pokoušejí, přáti jim toho a napomáhati, aby, co dělají, vždy s nějakým rozumem bylo a dalším opravdovým věcem se hodilo.“

3 Volný čas předškolních dětí

Dítě předškolního věku má svůj časový prostor rozdělen na dvě části. Jedna zahrnuje sebeobslužné činnosti (oblékání, hygiena) a drobné úklidové práce. Tyto aktivity zaujmají v životě dítěte poměrně menší prostor. Druhá a rozhodně větší část patří volnému času dítěte. Tento volný čas je naplňován aktivitami vedenými dospělým a aktivitami, které vycházejí z potřeby samotného dítěte. Dítě předškolního věku přirozeně plní svůj volný čas zejména hrou. Hra dětí probíhá individuálně nebo ve skupinkách. Děti rády tvoří, kreslí, sportují, chodí do přírody, poslouchají pohádky i sledují televizi a navštěvují kroužky s nejrůznějším zaměřením. Velkou oblibu u dětí mají činnosti s rodiči, protože dítě v tomto věku je přirozeně aktivní a rádo pomáhá.

Pojem volný čas popisují Pávková, Hájek, Hofbauer (2002, s. 13) jako dobu, „*kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“ Specifikou volného času předškolních dětí i dětí obecně je potřeba jeho pedagogického ovlivňování z výchovných důvodů. Toto autoři vysvětlují tím, že dítě nemá dostatek zkušeností a dostatečný přehled o zájmových oblastech, a proto přirozeně potřebuje pomoc dospělého. Pro výběr zájmových oblastí je potřeba, aby nabízené činnosti byly pestré, přitažlivé, bezpečné a účast na nich byla dobrovolná. Míra pedagogického ovlivňování volného času závisí na věku dítěte, na jeho mentální a sociální vyspělosti a na charakteru rodinné výchovy.

Většina populace v předškolním věku tráví část dne v mateřských školách, které volný čas dětí organizují s ohledem na zdravý denní režim dětí i s přihlédnutím k zájmům dětí a místním podmínkám. Po zbytek dne tráví předškolní dítě volný čas se svými rodiči. Ti promýšlejí náplň volného času svých dětí a hledají aktivity, při kterých mohou prožívat čas společně. Toto však mnoho rodičů nezvládne, protože neumějí naplňovat ani svůj volný čas a nejsou pro své děti vhodným příkladem. Tito rodiče často také nedokáží přijmout myšlenku, že je potřeba trávit určitý čas s dítětem společně, protože to dítě ke svému rozvoji nutně potřebuje. Dítě nepotřebuje být zahrnováno drahými dárky, ale potřebuje si povídat, být vyslyšeno a vidět reakci rodičů na to, co říká a co dělá. Úkolem rodičů je chování dětí usměrňovat, vyjadřovat svůj pozitivní i negativní postoj k projevům dítěte. Je důležité vždy hodnotit pouze jednotlivé činy nebo chování, nikoli celou osobnost dítěte. Jen dítě, které je ubezpečeno o bezvýhradné lásce rodičů, je schopno otevřeně přijímat jejich kritické připomínky. (Pávková, Hájek, Hofbauer 2002, s. 30-31)

V důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo k velkým změnám hodnot. Některé nemateriální hodnoty jsou bohužel silně podceňovány nebo dokonce zapomenuty. V dobách, kdy byly rodinné systémy stabilnější a zkušenosti se předávaly z generace na generaci, spolu trávily rodiny mnohem více času nežli dnes. Tím docházelo k přirozenému učení dětí nápodobou, k vytváření pevnějších vazeb ve vztazích a přirozené socializaci dětí. Narůstající množství výchovných i vzdělávacích problémů dnešních dětí vyvolává otázku, jak tuto situaci zvrátit. I v dnešní době tzv. rychlé výchovy se nám otevírají možnosti, jak se znovu vrátit k hodnotám a zpomalit. Vyžaduje to změnu hodnot. Dokud budou mít prioritu materiální hodnoty, ale morálka, výchova a vzdělání budou upozadřovány, nemůžeme očekávat zlepšení situace. Jedině tak, ale můžeme opět zažívat pocity, že je příjemné sytit se krásou přírody a radovat se ze spokojenosti svých dětí. Společně strávený volný čas posiluje rodinné vztahy a uspokojuje citové potřeby dětí, což je nutnou podmínkou spokojenosti rodiny a správného vývoje dětí. Dítě jednoznačně potřebuje lásku, řád a vzory, s nimiž by se mohlo hluboce identifikovat. (Pávková, Hájek, Hofbauer 2002, s. 30-31)

4 Waldorfská pedagogika

„Vzdělávání je chápáno jako zvláštní druh umění. Základem výchovných činů je hluboké pochopení rozvíjející se lidské bytosti, znalost člověka čili moudrost o člověku.“
(Václavík 1995, s. 61)

Waldorfská pedagogika je výchovně-vzdělávací systém stavějící své cíle, metody a obsah na přátelském přístupu k vývoji dítěte. Její podstatou je nabídka podnětu v pravý okamžik, respektování vývojových kroků dítěte a proměn jeho vztahu ke světu. Pedagogické přístupy staví na individuálních zvláštностech dětí, na jejich schopnostech učit se a na typu jejich nadání a zájmu. Tento přístup pak dává šanci vyniknout každému dítěti. Důsledně se opírá o moudrost lidstva a o poznatky dnešní vědy. Rudolf Steiner postavil základy waldorfské pedagogiky na dosažení souladu mezi vědeckými poznatky, uměním a duchovními hodnotami. Spojení hodnot pravdy (vědy), krásy (umění) a dobra (duchovních hodnot) považoval za ideální vzdělávací přístup. Duchovní hodnoty nejsou naplňovány například výukou náboženství, ale čerpáním podnětů ze starých pohanských a raně křesťanských tradic. Z výše uvedeného výkladu je možné charakterizovat waldorfskou pedagogiku jako jednotnou, svobodnou, laskavou, volnou, mnohostrannou, tvořivou a umělecky činnou. (Heřt 2006)

Zakladatelem waldorfské pedagogiky je rakouský myslitel Rudolf Steiner (1861 – 1925). Studoval přírodní vědy, ale více ho přitahovaly humanitní obory, složitý duchovní a duševní život člověka a především umění. Rudolf Steiner svými myšlenkami a přístupy postupně zasáhl do různých společenských oborů. Vytvořil směr školství (waldorfská škola), umění (eurytmie), zdravotnictví (antroposofická medicína), zemědělství (biodynamické zemědělství), ale účastnil se i politického života. Napsal řadu knih a učinil obrovské množství přednášek a vybudoval základnu antroposofie v Dornachu tzv. Goetheanum. (Heřt 2006)

Na jaře roku 1919 při jedné přednášce Rudolf Steiner svými názory na člověka a potřebu nového uspořádání výchovy dětí a mládeže velice zaujal Emila Molta, majitele továrny na cigarety Waldorf - Astoria. Na podzim 7. září 1919 došlo ke slavnostnímu otevření první waldorfské školy s 12 učiteli a 256 žáky (většinou dětí zaměstnanců továrny) právě pod vedením Rudolfa Steinera. Nadšení a odhodlání bylo obrovské, v dubnu došlo k prvnímu rozhovoru o realizaci školy, v červnu bylo získáno povolení a v červenci začala přestavba narychlo koupené restaurace. Škola byla vybudována dle Steinerových představ v obci Waldorf nedaleko Stuttgartu. Byla otevřena každému bez ohledu na sociální původ a koncipována jako dvanáctiletá jednotná škola. Rudolf Steiner

přišel se svými názory začátkem dvacátých let, kdy se v poválečné době vytvářel obraz nového neboli lepšího uspořádání světa. V této době waldorfská pedagogika rozvíjela nejen intelektuální schopnosti v demokratickém pojetí, ale i jejich spojení s praktickými manuálními dovednostmi a uměleckými vlohami a vycházela především z antroposofie a jejího duchovního pohledu na člověka. (Steiner 2014, s. 11-13)

4.1 Antroposofie

Rudolf Steiner ještě před waldorfskou pedagogikou vytvořil vlastní teorii o člověku - antroposofii, což doslova znamená „moudrost o člověku“. Cílem tohoto učení byla obnova člověka a rozvoj jeho duchovních sil prostřednictvím nadsmyslového poznávání světa, jasnovidectví a meditace. Antroposofie navazuje na theosofii a je směsí názorů gnóstických, křesťanských, indických i okultních a kabalistických. „*Je to cesta poznání, která vede duchovní obsah k duchovnu všehomíra.*“ (Steiner in Václavík 1995, s. 60). Člověk je chápán jako bytost mající svou stránku tělesnou (fyzickou), duševní (psychickou), duchovní (transcendentální, tedy překračující běžné duševní funkce) a je bytostí tří světů, představovaných třemi druhy těla. (Václavík 1995, s. 60)

Tři druhy těla popisuje Rudolf Steiner (Rýdl in Václavík 1995, s. 60) takto: tělo (Leib) je reálně existující a smyslovým určením zaujímá nejnižší stupeň, duše (Seele), které je vymezen vlastní svět, a ducha (Geist), který člověku zprostředkovává svět. Posláním člověka je, aby své já (Ich), které je definováno tělem a duší (Leib und Seele) dokonale oduševnil cestou procítění (Vergeisterung).

Rudolf Steiner (Steiner 1993, s. 13-17) usuzuje, že pokud chceme poznat bytost vyvíjejícího se člověka, musíme vycházet z pozorování skryté podstaty člověka. Výsledkem tohoto pozorování je pojmenování čtyř článků lidské bytosti:

- **Fyzické tělo** je ta část těla, kterou vnímáme smyslovým pozorováním. Skládá se ze stejných látek a podléhá týmž zákonům fyzického života. Toto tělo má člověk společné s minerální říší. Podle zákonitostí této říše je považováno za fyzické tělo pouze to, co přivádí fyzické látky k míšení, spojování, utváření a rozpouštění.

- **Éterné či životní tělo** je stavitelem a formovatelem fyzického těla. Látky a síly fyzického těla způsobují proces, kterým se utvářejí jevy růstu, rozmnožování, vnitřního pohybu šťáv aj. Fyzické tělo je obrazem tohoto životního éterného těla. Toto tělo má člověk společné s rostlinami a zvířaty.

- **Astrální či pocitové tělo** je nositelem pocitů (slast a bolest, radost, smutek, pud, žádost, vášeň atd.). Nejedná se však o pouhou odpověď na vnější podnět, ale

podstatné je zrcadlení podnětu ve vnitřním dění. Astrální tělo má člověk společné jen se světem zvířat. Je nositelem citivého života.

- **„Tělo já“** je nositelem vyšší lidské duše. Slovo „já“ nikdo nemůže použít k označení něčeho, každý člověk může nazývat „já“ jen sám sebe. Úkol „já“ spočívá v tom, že zušlechťuje sebe a očišťuje ostatní články. Tato práce „já“ na podřízených člancích může být vlastní celému lidskému rodu nebo individuálním výkonem jednotlivého „já“ na sobě samém. (Steiner 1993, s. 13-18)

Tyto výše uvedené pohledy na člověka se objevují postupně v rytmu sedmi let a jsou základem práce waldorfských vychovatelů, jak v mateřské škole, tak v dalších stupních vzdělávání.

- **Od narození do sedmi let** - v tomto období dítě pracuje především na výstavbě vlastního fyzického těla. Postupně si tělo získané od rodičů osvojuje. Éterné síly musejí po narození dítěte dokončit vývoj orgánů, které ještě do porodu nedostaly svou podobu. Dítě je do značné míry závislé na éterném prostředí, v němž vyrůstá a nachází oporu a jistotu. Stále ještě žije v éterné děloze, i když už je fyzicky narozené. Hlavním znakem této fáze je nápodoba a vzor. Už řecký filosof Aristoteles nazval člověka nejnapodobivějším zvířetem. V tomto období je velice důležité ponechat dítě v tzv. éterné děloze, a to po dobu výměny chrupu, abychom nenarušili vývoj životních sil pro tělesný základ, který je důležitý po celý život. Toto období je zásadní pro další kvalitu vědomí v podobě samotné paměti. Paměť je vlastnost éterného těla, ve kterém se uchovávají vjemy.

- **Od sedmi do čtrnácti let** – v tomto období dochází k osamostatnění éterného těla, nastává tak zvaná školní zralost. Šest vlastností éterného těla (paměti, temperamentu, sklonů, charakteru, zvyklostí a svědomí) dostává stabilnější a osobitější formu a jsou základem vědomí. Dítě se podřizuje autoritě učitele, který ho školí a vzdělává. Dítě získává větší samostatnost paměti a využívá ji k učení. Zvyklosti (jedna z šesti vlastností éterného těla) se od sedmého roku dítěte dají cílevědomě vychovávat. Skladba těchto zvyklostí tvoří základ, díky kterému se bude dítě ve světě pohybovat.

- **Od čtrnácti do jednadvaceti let** – dítě poznává svět faktů a vytváří si na něj svůj názor, třebaže ze začátku ještě velmi černobílý. Nastupuje zájem o druhé pohlaví. Dítě získává duševní kvality, které také hledá zejména u druhých lidí a oporu vyhledává ve skupině vrstevníků. Vidí v dospělém člověku ideál, který pak hledá i u sebe samého. Při hledání ideálu jsou důležité vnitřní nezávislost, pravdivost a nadšení. Přestože již má dítě mnoho dovedností, ale stejně ještě potřebuje určité vedení dospělým.

- **Kolem jedenadvaceti let** – člověk začíná být dospělým a končí vztah vychovatel a dítě. Mladý člověk je zodpovědný za své chování a jednání, přesto může na základě svobodné volby využívat další vedení vychovatelem. (Boogerd 2009, s. 12-15)

4.2 Rudolf Steiner obecné principy a východiska waldorfské pedagogiky v prvních sedmi letech života dítěte

Waldorfská pedagogika se snaží člověka rozvíjet v jeho celistvosti. Vychází z vývojových potřeb dítěte a zaměřuje se na utváření vztahu ke světu pomocí myšlení, citění a vůle. Práci s dětmi zaměřuje na probouzení vlastního myšlení, soucítění, pěstování humanity, tolerance, porozumění druhým, rozvoj tvořivosti a vůli vedoucí k zodpovědnosti. Waldorfská pedagogika prvního sedmiletí staví na dvou pilířích. Prvním je nápodoba a vzor a druhým je opakování a rytmus. Děti žijí přítomností a jsou stále s životem v úzkém kontaktu, kde život je také změna. Mohly by být nám dospělým světlým příkladem. (Smolková 2007, s. 10)

„Celý život se podobá květině, která neobsahuje pouze to, co nabízí oku, nýbrž uchovává ve svých skrytých hlubinách i budoucí stav. Kdo má před sebou rostlinu, jež vyvinula teprve listy, ví dobře, že se po nějaké době objeví na listnatém stvolu i květy a plody. A již nyní obsahuje rostlina skryté vlohy k těmto květům a plodům.“ (Steiner 1993, s. 11)

4.2.1 Potřeba přísunu podnětů zvenčí

„Jako před narozením vytvořila pro fyzické tělo správné okolí příroda, tak po narození se má starat o správné fyzické okolí vychovatel.“ (Steiner 1993, s. 22)

Utváření vztahu dítěte k okolí a postupně i ke světu determinují dva faktory, a to **nápodoba a vzor**. Dítě napodobuje vše, co se děje v jeho okolí. Tím je myšleno nejen to, co se děje kolem něj materiálně, ale především to, co může dítě vnímat všemi smysly a co může působit na jeho duchovní síly. Jedná se o vnější a vnitřní duševní gesta vychovatele např. (co si o druhých myslí, jaký vztah má k druhým, s jakým nadšením vykonává činnosti, míra pravdivosti či nepravdivosti jeho vyjádření a míra morálnosti jeho postojů), které dítě napodobuje a ovlivňuje vývoj fyzického těla, které v určitých fyzických formách u dítěte zůstávají. Na změny chování dětí v prvním sedmiletí nepůsobí etické fráze a poučování, ale to, co dělají a jak se chovají dospělí v jeho okolí. Poměrně nesnadným úkolem dospělých tedy je zajistit, aby se v prostředí dítěte nevyskytovalo nic, co není hodno napodobení. (Steiner 1993, s. 22)

Zdali bude dítě spokojené a bude napodobovat správné vzory, záleží na vychovateli a na tom, jaké předpoklady dítěti vytvoří. Na jedné straně to, co dítě cítí (blízkost a teplo lásky) a na druhé straně to, co dítě vidí (jasný a s nadhledem vnímaný ideál člověka). Role rodiče a vychovatele vyžaduje cvik. Samozřejmě, že kdo cvičí, dělá i chyby. Děti mají velký dar schopnosti odpouštět, nikdy nám nebudou vyčítat naše rozhodnutí. Děti vždy žijí přítomností, Každá hodina je pro ně nový začátek. Vychovatel je trvalým vzorem, a proto by měl mít na paměti vážnost výchovy, úctu a vnímavost k dítěti a duchovní vzájemnost s dítětem. (Wirz 2007, s. 31-32)

Dalšími důležitými podněty je vytvoření vhodného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a volba správných předmětů a materiálů, které dítě používá při svých hrách. Vychovatel by měl být při vytváření prostoru veden snahou o pečlivý výběr předmětů tak, aby poskytovaly dítěti co nejpřesnější a nejautentičtější smyslové vjemy. Správnou volbou jsou hračky a předměty vyrobené z přírodních materiálů, které předávají přirozenou, nezkreslenou a lidským působením neproměněnou informaci o světě kolem nás. Mezi vhodné přírodní materiály patří plody, kousky dřev, hedvábí, len, ovčí rouno a další. Za inspirativní hračky jsou považovány takové, které jsou vyrobeny z přírodních materiálů, s vysokým podílem ruční práce jsou často obrazem okolního světa a umožňují manipulaci. Například dřevěné figurky, jež ukazují dva kováře, kteří kovájí předmět, nebo obrázkové knihy, jejichž figurky jsou výsuvné a dítě si mrtvý obraz může oživit. Waldorfská pedagogika podporuje jednoduchost, čistotu tvarů, přírodní původ předmětů, který stále nese svou životní sílu a oslovuje smysly dítěte (tvar, teplo, jemná barva, povrch a členitost). Dalším náležitým podnětem u předškolních dětí se stává přirozené prožívání rytmu roku, dějů se kterými se ve svém životě dítě pravidelně setkává. Díky svobodnému vcítění má dítě možnost stát se součástí přírodních procesů a přirozených proměn roku. (Smolková 2007, s. 14)

4.2.2 Potřeba smysluplného světa

Důležitým faktorem v prvním sedmiletí života jsou **rytmus a řád**, které provázejí lidstvo od samého počátku existence světa.

Řád dítěti umožňuje prožít čas a souvislosti jevů s ním spojené. Rytmus je projevem tohoto řádu, neboli je pohybem mezi dvěma světy, vždy od jednoho k druhému a zpět. V prvé řadě se člověk setkává s rytmem už před narozením v těle matky, kdy vnímá rytmus matčina dechu, srdce a rytmický proud řeči. V druhé řadě rytmus patří k fyzické existenci člověka během celého života, náleží k fungování jeho tělesné i duševní složky

(nádech a výdech, akce a reakce, vzájemná komunikace apod.) a souvisí s životními podmínkami člověka (den a noc, příliv a odliv, průběh roku, fáze měsíce, zrod a zánik apod.). Ve waldorfské mateřské škole se vytvářejí různé druhy rituálů, které nesou řád a rytmus. Například jsou to oslavy ročních svátků, narozenin, samostatné činnosti v sebeobsluze a vytváření společenských návyků, které podněcují aktuální prostor pro setkávání dospělého a dítěte. (Smolková 2007, s. 17)

„Prožitek existence a platnosti řádu věcí, jejich rytmického proměňování a vzájemného podmiňování dává pak dítěti v prvních sedmi letech života pocit, že vše má své místo, svůj účel a svůj smysl.“ (Smolková 2007, s. 17)

4.2.3 Potřeba životní jistoty

Působení vzoru na dítě je dalším zásadním faktorem waldorfské pedagogiky v prvním sedmiletí. Pro dítě je vzorem každý blízký člověk nebo někdo, koho dítě do svého světa přijalo (rodič, vychovatel, sourozenec, kamarád). Blízké osoby děti přijímají bezvýhradně a bezpodmínečně, což vytváří v dítěti, pocit jistoty a bezpečí, důvěru v sebe, ve své vlastní schopnosti a možnosti na životní cestě.

Na utváření pocitu jistoty a sebedůvěry se výrazně podílí princip waldorfské pedagogiky, podle kterého jsou činnosti vedeny tak, aby nedocházelo ke srovnávání úrovně dětí. Primární požadavky waldorfské pedagogiky nejsou kladeny na dítě (zda umí a ví to či ono), ale je kladen na vychovatele a to, jak na dítě působí a jaké vzory dítěti předává. Tato zodpovědnost by měla vyvolat v dospělém zamyšlení, v jaké míře je schopen pracovat na svém dalším vývoji, a tím se stávat pro děti lepším vzorem. (Smolková 2007, s. 18-19)

„Děti v nás nehledají člověka, který toho víc ví, ale člověka, který se stále vyvíjí. To, co se tvoří, ne to, co bylo.“ (Wirz 2007, s. 28)

4.2.4 Potřeba vlastní společenské hodnoty

Waldorfská pedagogika usiluje o výchovu dětí, které se cítí být plně přijímány svým okolím, protože jen takové dítě je schopno akceptovat druhé.

Ve waldorfských mateřských školách jsou většinou věkově smíšené (heterogenní) skupiny dětí, což poskytuje prostor k rozsáhlému sociálnímu učení a přirozeně se vytvářejí situace pro konfrontaci potřeb a názorů jednotlivých dětí. Mladší děti soužití se staršími inspiruje k napodobování a snaze se jim vyrovnat (dovednosti v oblasti sebeobsluhy, zručnost při manipulaci s předměty, zlepšení herních námětů a organizace her). Pozorují a

vnímají způsoby řešení mezi staršími dětmi a vidí, že určité chování má své následky. Starší děti se naopak stávají důležitými tím, že mladším dětem ukazují postupy činností nebo jim vysvětlují, jak postupovat v řešení od jednoduchého ke složitému. Společnými hrami a činnostmi se rozvíjí vzájemný respekt, spolupráce, empatie a prosociální chování dětí. Důležitým výsledkem soužití smíšené věkové skupiny je také to, že se žádné z dětí necítí vyčleněno nebo odmítáno. (Smolková 2007, s. 20)

4.2.5 Role vychovatele ve výchově dětí

Osobnost vychovatele je pro waldorfskou pedagogiku jedním z nejdůležitějších faktorů, které určují úspěch výchovně-vzdělávacího procesu.

Učitel musí splňovat tři nutné podmínky: odborné vzdělání, pedagogicko-psychologická příprava a vysoké morální vlastnosti. Na základě svých kvalit v těchto oblastech si může budovat přirozenou autoritu a dále rozvíjet své pedagogické schopnosti, morálně se vyvíjet a stávat se správným vzorem. Vychovatel se zásadně podílí na vytváření vzájemného vztahu s dítětem, jenž je založen na důvěře. Vychovatel je jedním z nejbližších dospělých, kteří jako první pomáhají dítěti s orientací ve vztahu „já a svět“. Dalším úkolem vychovatele je působit na dítě tak, aby v něm bylo probuzeno pěstování zdravé duše, smyslu pro pravdivost, úcty a vnímavosti.

„Dítě jako umělec vytvořené představy zvnitřňuje a fixuje svým cítěním, vůle mu dává možnost tento vlastní prožitek realizovat. Záleží tedy na vychovateli, jak a jakou potravu tomuto procesu přichystá.“ (Smolková 2007, s. 34-37)

4.2.6 Řád

Předškolní dítě má přirozenou potřebu učit se nápodobou a opakováním.

Protože dospělí (rodiče, vychovatelé) jsou prvním vzorem pro chování a jednání dítěte, je důležité, aby dospělí sami dobře své návyky ovládali. Dítě vnímá pravidelnost, s jakou dospělí provádějí určité činnosti, a tím se utváří základ zejména sebeobslužných činností, nejrůznějších pracovních a společenských návyků dítěte. Dítě i mimovolně sleduje, jak dospělí mezi sebou komunikují, jak systematicky a s jakou vnitřní účastí provádějí nejrůznější činnosti (úklid hraček, příprava jídla), jaké mají postoje, jak se chovají ke svému okolí a které podněty je motivují. Výchozí rovinou dospělého (vychovatele) je přijetí myšlenky „jsem svým dětem vzorem člověka“. Správná pozice dospělého se projeví mimo jiné respektem k možnostem a hranicím svým i dětí a přítomností řádu. Takový dospělý poskytuje dětem pocit jistoty a bezpečí. Waldorfská

pedagogika se řídí těmito přístupy a metodami, a tak se snaží se o harmonický vývoj dítěte a to v souladu s jeho přirozenými potřebami. Podstatným aspektem práce vychovatele je také dobrá znalost rodinného prostředí a rodinných zvyklostí a rituálů. Tato znalost vychází ze vzájemné spolupráce rodičů a vychovatelů a má na výchovu dítěte jednoznačně pozitivní vliv. (Smolková 2007, s. 44)

4.2.7 Rozvoj smyslů

Smysly sehrávají zásadní roli ve výchovném přístupu waldorfské pedagogiky. Vychovatelé vědomě působí na rozvoj smyslů zejména v prvním sedmiletí věku dítěte. Rozvoj a podpora smyslů má velký význam pro vnímání, zvnitřňování světa a vytváření přístupu dítěte k tomuto světu.

Dle Rudolfa Steinera má člověk 12 smyslů, které se dělí do 3 skupin. První skupinou jsou smysly spojené s vnímáním celým tělem (hmat, smysl pro pohyb, životní smysl, smysl pro rovnováhu). Rozvojem těchto smyslů pomáháme dítěti „zabydlet se“ ve svém těle. Druhou skupinou jsou smysly, které umožňují kontakt se světem (čich, chuť, zrak, smysl pro teplo). Tyto smysly dítěti umožňují „zabydlet se“ ve světě. Třetí skupinu tvoří duchovní smysly (sluch, smysl pro řeč, smysl pro myšlení, smysl pro „já“). Ty umožňují dítěti uchopovat nejjemnější souvislosti mezi člověkem a skutečností a mezi sebou navzájem. Člověk díky těmto smyslům dokáže naslouchat druhým, rozumět významu jejich slov a rozumět tomu, co druhý tím, co říká, myslí. (Steiner 2003, s. 122-129)

Vychovatelé malých dětí by podle Rudolfa Steinera měli mít na paměti především čtyři základní smysly, které jsou spojené s prožíváním tělesné pohody a nepohody:

Smysl pro hmat – Malé dítě přirozeně od začátku svého života hledá tělesný dotyk, na základě dotýkání zjišťuje hranice, které oddělují jeho osobní prostor od druhých. Dítě hmatové podněty, prostřednictvím kterých prožívá sebe samo jako samostatnou bytost působící v prostředí. Pro rozvoj hmatu je důležité poskytovat dítěti dostatečné množství různorodého přírodního materiálu, který nese nezkreslenou a pravdivou informaci o světě.

Smysl pro rovnováhu – Malé dítě má tuto vlastnost od narození. Když se učí chodit, tak zápasí o rovnováhu a později si ji nacvičuje lezením po stromech, přeskokováním potoka nebo chůzí po kládě. Dítě postupně zjišťuje, že výkyvy, nejistota, nerovnováha se dají vždy vyrovnat. Tento smysl posilujeme i prostřednictvím rytmického pohybu při každoročních slavnostech roku.

Smysl pro vlastní pohyb – Malé dítě je při nácviu pohybu vždy plně přítomno a provádí ho vědomě a soustředěně. V pozdějším věku se tento smysl ukládá do podvědomí a dítě se k němu vrací, až když se začne učit novou náročnější pohybovou dovednost (hrát na hudební nástroj nebo hrát divadlo aj). Dospělí se pohybují automaticky a provádějí nejrůznější nevědomá gesta. Pro děti je tento individuální pohybový projev dospělých zdrojem podnětů k nápodobě. V budoucnosti se pak tato potřeba nápodoby projeví jako schopnost následovat své vnitřní duchovní cíle.

Životní smysl – poskytuje dítěti informace, jak se ve svém těle cítí. V mateřských školách se podporují činnosti, které dávají smysl a pocit seberealizace, umožňují uvědomění vlastní hodnoty a nezávislosti. Prožitím řádu dáváme dětem pocit harmonického života. Postupně dáváme dětem dar životní síly, která může být v budoucnosti zdrojem optimismu, schopnosti zachovat si ideály a umění svobodně jednat. (Smolková 2007, s. 28-30)

4.2.8 Slavnosti roku

Rudolf Steiner velice obrazně vysvětlil roční koloběh jako proces dýchání Země a čtyř svátečních dob. Zemi popisuje jako živý oduševnělý organismus, z jejích vnitřních sil vychází rostlinstvo, zvířectvo a lidská fyzičnost. Proces dýchání Země nevnímá jako vdechování a vydechování vzduchu, ale oněch sil, jež působí na jaře např. na vegetaci a na síly vyhánějící ze Země rostlinné prvky, které pak na podzim uvadají a stahují se zpět do Země. V knize dále popisuje čtyři velké sváteční doby.

První sváteční dobou je období, kdy se Země ocitá v **zimním slunovratu**, tj. v poslední třetině prosince. Země vdechuje a zadržuje v sobě ony síly neboli v sobě drží svou duševnost. Všechny procesy se dějí uvnitř v Zemi, vše nabírá sil. Do této doby je zasazeno narození Ježíše.

Druhá sváteční doba nastává koncem března při **jarní rovnodennosti**. Země vydechuje duši, proudí z ní duševní síly. Všechny procesy pučení růstu se dostávají na povrch Země. V tomto období nastávají Velikonoce.

Třetí sváteční doba je červnový **letní slunovrat**. Země úplně vydechla svoji sílu, vše dozrává do úplné dokonalosti a jiskří všemi barvami. Toto období lidé oslavují janskou slavností.

Čtvrtou sváteční dobou je období podzimní rovnodennosti. Země stahuje neboli vdechuje nazpět všechny své duševní síly. V přírodě vše začíná uvadat a tlít, veškerá síla

se vrací do kořenů a semen. S vidinou nového začátku vše odpočívá. V této zářijové době přichází **svátek sv. Michaela**. (Steiner 1998, s. 10 -16)

Waldorfské mateřské školy rozpracovávají symboliku těchto čtyř svátečních dob do deseti slavností, které se uskuteční v průběhu deseti měsíců. Základy těchto slavností pocházejí již z předkřesťanských i křesťanských společností. Využívají jejich tradice a symboliku. Účastí na přípravě a realizaci těchto slavností se u dětí rozvíjejí hodnoty jako jsou úcta k druhému člověku, ohleduplnost, zodpovědnost, radost, naslouchání, statečnost, odvaha aj. Každoročně se v průběhu školního roku slaví stejné slavnosti.

V září se slaví „**Michaelská slavnost**” – děti si uvědomují význam podzimu, období sklizně, vychovatelé v mateřských školách zařazují činnosti směřující k posilování vůle, odhodlání, odvahy, schopnosti čelit překážkám. V přírodě se uzavírá cyklus tohoto roku. V mateřské škole se symbolem naplnění formy a uzavření cyklu stává plod – zrno (např. jablko).

V říjnu přichází „**Období vrcholícího podzimu**” – děti prociťují význam barev, pracují s přírodninami (listy, plody, kůra, mech, šišky), vyrábějí draky a připravují zahradu na zimní spánek (ryjí, hrabou, uklízejí a upravují cestičky). Také si povídají o skřítcích jako symbolech životní síly, která se stahuje do nitra Země. Vyrábějí si skřítky z plsti a ovčí vlny.

V listopadu se slaví „**Martinská slavnost**” – děti si uvědomují zkracující se den, který předci prožívali v kruhu domova prostřednictvím lidských činností (draní peří, předení, tkání, vyšívání, česání ovčí vlny aj.). V mateřských školách děti prožívají symboliku lidského soucítění, dělí se s druhými a vzájemně si pomáhají. Vyrábějí si lucerničky jako symbol světla a tepla.

V prosinci nastává „**Adventní a vánoční slavnost**” - děti zažívají důležitost tohoto období, očekávání a tajemství. V mateřské škole vrcholí přípravy na Vánoce, vychovatelé vyprávějí příběhy a básničky s tímto tématem spojené, probíhá společné pečení perníčků a cukroví, dochází k nastolování pořádku a řádu ve věcech, postupně jsou budovány jesličky. Děti tvoří dárečky ze slámy nebo z ovčí vlny, ozdoby a průsvity do oken.

V lednu se slaví „**Období nového léta**” - děti vnímají symboliku vcítění pastýřů, a moudrosti králů. Při tříkrálové slavnosti doznívá zážitek Vánoc (slavnosti světla) a nastává Nový rok symbol optimismu a nové perspektivy. Vyrábějí barevné mandaly a mozaiky, královské koruny a figurky králů, odlévají svíčky z včelího vosku. Vychovatelé vyprávějí pohádky a příběhy spojené se zimou. Všechny tyto činnosti podporují náladu a radost z naplněného očekávání.

V únoru přichází „**Slavnosti a veselí masopustu**” – děti zažívají vrchol zimy v tradičním pojetí, je to symbol živelnosti a tělesnosti. Na povrch Země začínají z jejího nitra pronikat životní síly. V mateřské škole je to důvod k radosti a experimentování, děti si hrají s tóny a rytmem, hrají na jakékoliv hudební nástroje. Vyrábějí masky, tancují, smaží koblihy, hodují a procházejí obcí s masopustním průvodem.

V březnu se slaví „**Období příchodu jara**” – děti si uvědomují náladu probuzení, čerstvosti a tvoření. Činnosti se z prostředí budovy mateřských škol přesouvají ven. Příchod jara děti povzbuzuje k činnostem na zahrádce, k vysévání semen a sázení květin. Děti si hrají a radují se, otloukají píšťalky a cvrnkají kuličky. Vítají jaro písněmi a říkadly. Prociťují symboliku odhodlání a vyjádření životní síly. Společně s vychovateli připravují vynášení Morany (smrtky) a její spálení, a tak se podílejí na poslání zimy pryč.

V dubnu nastává „**Období Velikonoc**”- děti pomocí rytmizace a opakováním nalézají vnitřní řád a reagují tak na změny v přírodě (rašení, bujení a klíčení). Poznávají symboly Velikonoc (zajíc – překonání vlastních potřeb, vejce – nový život, proutí – proud životních sil). S vychovateli děti zpívají písně s tematikou Velikonoc, zdobí kraslice a pečou velikonočního beránka. Uklízejí mateřskou školu a vyprávějí si pohádky s motivem odpuštění a obětování. Jezdí na výlety na farmy, kde si prohlízejí nový život v podobě zrození zvířátek.

V květnu se slaví „**Období svatodušních svátků**” – děti prožívají intenzivní vztah k nejbližší osobě, tedy mamince (Den matek). Symbol starosti a péče o maminku a poděkování jí. Děti zpívají písně o mamince, vyrábějí jí dárky. V tomto období dochází také k otevírání studánek jako symbolu uvolnění zdravých sil a očištění. S vychovateli v mateřských školách pečou svatodušní koláče, sbírají léčivé byliny, tvoří z papíru holubičky, modelují z včelího vosku. Vyprávějí si pohádky s motivem probuzení, osvobození, sebeuvědomění.

V červnu přichází „**Období svátku svatého Jana**” - prožívají sílu vrcholícího léta v plnosti jeho forem, barev, tvarů, před počátkem sil útlumu v přírodě. Děti sbírají léčivé byliny a pečují o zahradu. Svatý Jan je symbolem zralosti a obratu v přírodě i v lidském nitru (nejen já, ale i druzí). Vychovatelé s dětmi zpívají písně s letní hřejivou tematikou (oheň, tanec, slunce, byliny a víly). Vytvářejí herbáře, lisují rostliny a pečou se svatojánské koláče. Vypráví si pohádky o vílách, o čarovných silách, o zářícím slunci a o velké moci přírodních sil. (Smolková 2007, s. 86-95)

4.2.9 Výtvarné a pracovní činnosti

Dítě stále objevuje svět a má potřebu svými rukama tvořit a formovat. Vyjadřuje tak své vidění světa, podílí se na jeho přetváření. Ve waldorfských mateřských školách se k řízené výtvarné činnosti volí zejména dva druhy materiálu.

V první řadě malba akvarelem do mokrého podkladu. Při této činnosti se u dítěte rozvíjí smysl pro barvy a cit pro harmonii. Při akvarelovém malování není podstatné sledování linie a figurálních obrázků, ale naopak to, jak barvami dítě vyjadřuje své vnitřní pocity a jak vlastní výtvarnou činnost prožívá. Podstatou výtvarné činnosti není předmětná malba, ale prožitek charakteru barev a jejich vlastností. (Smolková 2007, s. 38-40)

V druhé řadě se setkáváme s prací s včelím voskem. Tento materiál velice pozitivně podporuje smysly dítěte. Včelí vosk je velmi příjemný svou barevností, vůní a také schopností udržet tvaru a teplotu, která je mu při práci vtisknuta. (Smolková 2007, s. 38-40)

Výchova k výtvarné a pracovní činnosti u předškolních dětí se řídí nápodobou a upřednostněním vlastních zážitků dítěte. Výtvarnou a pracovní činnost waldorfské vychovatelé zasazují do vyprávění pohádkových příběhů a písní. Při poslechu může dítě své volně plynoucí představy realizovat. Vychovatelé by se měli zdržovat hodnotících a srovnávacích komentářů. Dítě by nemělo zažít pocit neúspěchu, každý výsledek práce je správný. Tím nejsou deformovány představy dítěte a nevytváří se nechuť k tvoření. K pochopení světa a pracovních činností dospělých je pro předškolní dítě důležité vidět, právě takové činnosti, které umožňují pozorovat a napodobovat celý jejich průběh a vidět výsledky (tkaní, práce se dřevem, plstění, šití, pečení, vaření aj.). Takové činnosti pak podporují správný, tvořivý pohled na svět. (Smolková 2007, s. 38-40)

4.2.10 Tajemství barev

Barvy a jejich jemné a pestré odstíny působí na dítě radostně, meditativně a procítá u něj cit pro barevnost a zdravé vyžití jeho temperamentu. Používají se základní barvy k malování do mokrého podkladu: Modrá působí meditativně, žlutá je veselá ve svém záření, červená vyvolává touhu po činech a zelená má uklidňující účinek.

„Vychovatel pozná malého melancholika podle jemné, něžné modře, choleric se mocně potvrzuje v rumělce, flegmatik natírá veliké plochy zelení, sangvinik klade mnoho barevných odstínů rytmicky střídavě vedle sebe.“ (Smolková 2007, s.39)

5 Praktická část

Tématem praktické části mé bakalářské práce se stala myšlenka využít své výtvarné a kreativní schopnosti a znalosti waldorfského prostředí k vytvoření programu tradičních waldorfských slavností od sv. Martina po Velikonoce pro děti předškolního věku, které jsem realizovala v MŠ Škatulka Liberec.

5.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části mé bakalářské práce je navrhnout, realizovat a zhodnotit program na rozvoj tvořivosti ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí.

5.2 Metody a techniky

Metody waldorfské pedagogiky vycházejí z vývojových zákonitostí sedmiletí. V metodách hrají zásadní roli obraz, rytmus a pohyb. Na těchto atributech byly postaveny i metody programu od sv. Martina po Velikonoce. Z obecných pedagogických metod byly nejčastěji užity předvádění a pozorování, práce s obrazem, rozhovor, instruktáž a napodobování. Rozhovor s dětmi jsem vedla pomocí loutky. Zvolenými výtvarnými technikami bylo plstění, práce s papírem, tkaní, pečení, malba akvarelem, koláž, výroba průsvitu, kresba voskovými čtverečky.

Programem se prolínají tři základní linky waldorfské pedagogiky:

- První linkou jsou tradice a svátky, které jsou motivací k tvoření v jednotlivých sekvencích.
- Druhou jsou tvořivé činnosti z přírodních materiálů a osvojení si technik, které naši předci v průběhu roku využívali.
- Třetí linkou je dítě prvního sedmiletí, jeho výchova a přístup k němu, neboli předškolní dítě.

Jedná se o program zaměřený na rozvoj tvořivosti s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí s motivací slavností od sv. Martina po Velikonoce.

Program je realizován v devíti vstupech v době podzimních, zimních a jarních slavností. Každé období je něčím významné, jak z hlediska tradic a zvyků neboli času svátečního, tak z hlediska charakteristiky a změn života v přírodě, které jsou se svátky úzce spojeny. Tvořivá činnost dětí je volena specificky ke každému tématu. Dítě si osvojuje

nejen techniky a rozvíjí při tvoření svoji fantazii, ale také se učí chápat motivy jednotlivých slavností.

5.3 Charakteristika prostředí MŠ

Mateřská škola ŠkaTULka, kterou jsem v průběhu roku navštěvovala a realizovala zde kroužek tvořivosti se nachází v Liberci, v těsné blízkosti Technické univerzity Liberec a je vedena jako odloučené pracoviště MŠ U Bílého králíka v České Lípě, jejíž zřizovatelkou je MgA Ivana Honsnejmanová.

ŠkaTULka je velice prostorná a moderně vybavená MŠ. Ve dvoupatrové budově jsou dvě oddělení (Broučci a Světlušky). Třídy jsou barevně odlišeny a vybaveny klavírem, stolečkem roční doby a přírodními hračkami, které podporují fantazii a představivost dětí. V prvním patře se nacházejí herny a prostory pro hygienu, šatny, ředitelna a kuchyň k přípravě jídla. V druhém patře jsou prostory, které se v průběhu dne proměňují na hernu a tělocvičnu s trampolínou a po vyndání postýlek i na místo k odpočinku s pohádkou. Výchova dětí v této škole je nakloněna waldorfské pedagogice. Zejména z hlediska vytváření obrazu světa prostřednictvím slavností i tradic a dále v přístupu k jednotlivým dětem z hlediska vývoje v prvním sedmiletí. Podpora tvoření z přírodních materiálů, osvojování řemesel našich předků, uctívání tradic a slavností v rytmu a řádu má v této škole velký význam. Kroužek tvořivosti s tématem tradic a svátků v mateřské škole ŠkaTULka naplňuje zásadní princip waldorfské pedagogiky.

5.4 Charakteristika dětí ve skupině

Skupina dětí v kroužku tvořivosti je heterogenní (věkově od 2,5 do 6 let) a připomíná spíše sourozenecké prostředí. Jedná se o děti zaměstnanců TUL. Ve skupině je přibližně vyrovnaný počet chlapců a dívek. Všechny děti jsou zdravé. Mladší děti napodobují starší a rychle se učí. Starší děti pracují samostatně podle svých představ a fantazie.

Vstupy	Celkový počet dětí:	Věk a počet dětí			
Sv. Martin	16	3,5 – 2	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4
Advent	8	5,5 – 5	6 – 3		
Pečení perníků	16	3,5 – 2	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4
Vánoce	8	5,5 – 5	6 – 3		

Tři králové	16	3,5 – 2	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4
Masopust	14	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4	
Předjaří	17	3,5 – 1	4,5 – 6	5,5 – 6	6 – 4
Tkaní	14	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4	
Velikonoce	17	3,5 – 3	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4
Pečení Jidášů	17	3,5 – 3	4,5 – 4	5,5 – 6	6 – 4

Tabulka 1: Počet dětí ve skupinách k jednotlivým vstupům z hlediska věku

6 Program tvořivosti od sv. Martina po Velikonoce

Program jsem vytvářela tak, aby se prolínal všemi vzdělávacími oblastmi, které jsou podrobně vypracovány v RVP PV 2004. (Fichnová, Szobiová 2007, s. 14-16)

6.1 Cíle programu

Dítě a jeho tělo			
	Dílčí cíle		Očekávané výstupy
C1	Rozvoj pohybových dovedností, hrubé motoriky, ovládnutí pohybového aparátu a tělesných funkcí.	V1	Pohybová cvičení, zapojení hrubé motoriky při vyprávění básniček a říkadel
C2	Rozvoj užívání všech smyslů.	V2	Vnímat a umět rozlišovat pomocí všech smyslů.
C3	Rozvoj psychické a fyzické zdatnosti.	V3	Vyprávění příběhů, řečí těla vyjadřovat pocity a zážitky z tvoření.
C4	Osvojení si praktických dovedností přiměřených k věku a procvičení jemné motoriky.	V4 V5	Zvládat jednoduchou obsluhu a pracovní úkony (uklidit si po sobě na konci tvoření). Vyzkoušet si jednoduché techniky tvoření, zdokonalit jemnou motoriku.

Tabulka 2: Cíle a výstupy - dítě a jeho tělo

Dítě a jeho psychika			
	Dílčí cíle		Očekávané výstupy
C5	Rozvoj, zpřesňování a kultivace	V6	Naučit se z paměti krátké texty,

	smyslového vnímání, přechod od konkrétně-názorného myšlení k myšlení slovně-logickému, rozvoj a kultivace paměti, pozornosti, představivosti a fantazie.		soustředit se na činnosti, snažit se udržet pozornost a podpořit představivost a fantazii.
C6	Rozvoj schopností a dovedností vyjádřit pocity, dojmy a prožitky.	V7 V8	Porozumět, že změny jsou přirozené a samostatné. Uvědomovat si svou samostatnost, vnímat svou vlastní hodnotu, utvářet si názory a postoje a vyjadřovat je.
C7	Rozvoj tvořivosti.	V9 V10 V11 V12 V13 V14	Vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech a myslet kreativně. Vyvinout úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení. Zachytit a výtvarně vyjádřit své prožitky. Prožívat radost ze zvládnutého a poznaného. Nalézat nová řešení a vnímat výtvarné podněty, pozorně poslouchat, reflektovat své zážitky, vyjádřit, co bylo zajímavé, co dítě zaujalo.
C8	Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (vnímání, porozumění, mluvený projev, vyjadřovací schopnosti)	V15	Vyjadřovat samostatně myšlenky ve vhodně formulovaných větách
C9	Posilování přirozených poznávacích citů – zvědavosti, zájmu, radosti z objevování.	V16	Vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých výtvarných činnostech.

Tabulka 3: Cíle a výstupy - dítě a jeho psychika

Dítě a ten druhý			
	Dílčí cíle		Očekávané výstupy
C10	Rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností.	V17	Vnímat, co si druhý přeje, a vycházet mu vstříc.
		V18	Spolupracovat s ostatními.

Tabulka 4: Cíle a výstupy - dítě a ten druhý

Dítě a společnost			
	Dílčí cíle		Očekávané výstupy
C11	Vytvoření základních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat.	V19	Uvědomovat si svou samostatnost, zaujímat vlastní názory a postoje, vyjadřovat je zároveň s ohledem na druhé.

Tabulka 5: Cíle a výstupy - dítě a společnost

Dítě a svět			
	Dílčí cíle		Očekávané výstupy
C12	Vytváření pozitivního vztahu k místu a prostředí, ve kterém dítě žije.	V20	Vnímat přírodu a její změny v průběhu ročních období.
C13	Vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností.	V21	Vnímat tradice a umělecké podněty jiných kultur.
C14	Rozvoj úcty k životu ve všech formách.	V22	Poznat důležitost a význam životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka.
		V23	Porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé.
C15	Rozvíjet pocit sounáležitosti s živou i neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí.	V24	Chránit přírodu ve svém okolí, spoluvytvářet pohodu prostředí a oceňovat harmonii přírody, dbát na pořádek a čistotu, starat se o rostliny a živé tvory.

Tabulka 6: Cíle a výstupy - dítě a svět

6.2 Návrh - grafická podoba programu

Grafická podoba programu			
	Motiv	Tvoření	Výtvarná technika
Sv. Martin	Cíl: C1, C3, C4, C6, C7, C9, C10, C12	Očekávaný výstup:	V1, V3, V4, V5, V7, V8, V9, V12, V14, V16, V17, V18, V20
	Nezištné dělení s potřebnými, posilování vnitřního světla, empatie a naděje.	Výrobek: Martinská lucerna jako symbol tepla, světla a radosti. Materiál: Hedvábný barevný papír, podzimní javorové listy, dřevěné korálky, lepidlo Herkules, sklenička a drátek.	Koláž - vrstvení a lepení barevného hedvábného papíru. Zdobení lucerny listy a korálky. Vytvoření úchytu namotáním ohebného drátku na okraj skleničky.
Advent	Cíl: C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C14	Očekávaný výstup:	V3, V4, V5, V7, V8, V15, V16, V17, V18, V20, V22, V24
	Očekávání, pokora, posilování víry v dobro, očistné období – úklid v domovech a ve svých duších. Přípravy na zrození nové kvality.	Výrobek: 1. Malovaný obrázek s motivem Mikuláše, čerta a anděla - malba akvarelovými barvami dle fantazie dětí a vrstvení materiálu do 3D podoby. 2. Ponožka pro sv. Barboru k zavěšení na okno - stříhání a lepení látek, vytváření razítek z brambor, zdobení ponožek razítky.	

		Materiál: Barevný hedvábný papír, akvarelové barvy, ovčí vlna, čtvrtka, štětec, nůžky, brambory a jídelní nůž.	
Pečení perníčků	Cíl: C1, C2, C4, C5, C7, C8, C12,	Očekávaný výstup:	V1, V2, V4, V5, V6, V9, V12, V20,
	Provonění domovů, příprava na hodování o Vánocích, posilování smyslů - chuti, čichu a hmatu.	Výrobek: 1. Perníkové těsto - vážení surovin, míchání a zpracování (1 den) . 2. Tvarování a pečení perníků (2.den). Materiál: Mouka, máslo, vejce, med perníkové koření, kypřící prášek do perníku, hmoždíř, váha, tvořítko, váleček na těsto, plech na pečení.	Zpracování těsta a tvarování perníků pro ozdobení stromku nebo na sváteční stůl dle dětské fantazie.
Vánoce	Cíl: C1, C3, C4, C5, C7, C8, C10, C12, C13	Očekávaný výstup:	V1, V3, V4, V5, V6, V9, V12, V14, V15, V18, V20, V21
	Období očekávání a pokory, děti se těší na Štědrý den, příchod Ježíška a na obdarování. Tvoření a soustředění pozornosti dítěte do konečků prstů – jemná motorika.	Výrobek: Vánočních ozdoba z papíru zdobená dřevěným korálkem a plstěné ozdoby z ovčí vlny k zavěšení. Materiál: Barevný papír, nůžky, akvarelové barvy, dřevíčko, barevná ovčí	Suché plstění pomocí jehly a šablonek. Mokrý plstění, tvarování pomocí mýdlové vody. Vrstvení, překládání barevného papíru do různých tvarů a ozdobení nalepením přírodních materiálů (listy, dřívka na ozdoby).

		vlna, plstící jehla, mýdlo, voda.	
Tři králové	Cíl: C4, C5, C7, C8, C10	Očekávaný výstup:	V4, V5, V6, V9, V10, V11, V15, V17, V18
	Cítění kvality myšlení a moudrosti králů. Nový rok jako symbol optimismu, nové perspektivy a posilování životních sil.	Výrobek: Papírová figurka krále, tříkrálový kostým a papírová koruna. Materiál: Tvrdý papír, nůžky, barevné voskové čtverečky, látka na výrobu pláště.	Stříhání a prostřihávání papíru, vybarvování voskovými čtverečky a provlékání dřívka skrz papír - figurka krále. Výroba pláště stříháním bílého plátna a královské koruny z papíru. Označení Melichar, Kašpar a Baltazar. Průvod tří králů s přednesem přání „Štěstí, zdraví, dlouhá léta“ po místech, která děti každý rok navštěvují.
Masopust	Cíl: C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C11, C12, C14	Očekávaný výstup:	V1, V3, V4, V5, V7, V9, V10, V12, V14, V15, V16, V17, V18, V19, V20, V22
	Radost, veselí a posilování rytmiky	Výrobek: Masopustní masky dle fantazie. Materiál: Papírová čtvrtka, nůžky, lepidlo, voskovky.	Stříhání a tvarování masek, vybarvení voskovými čtverečky a pastelkami.
Předjaří	Cíl: C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8, C9, C12, C13, C14, C15.	Očekávaný výstup:	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V16, V20, V22, V24
	Probouzení přírody, posilování smyslů dítěte, posílení	Výrobek: Malování akvarelem na téma probouzení jara -	Malování do mokrého podkladu akvarelovými barvami a pozorování

	tvůrivosti a zručnosti, zapojení jemné motoriky.	vyjádření barvami. Materiál: Akvarelové barvy, velký štětec, hadřík, čtvrtky, nůžky.	překrývání barev a vytváření barev nových.
Tkaní	Cíl: C3, C4, C7, C10	Očekávaný výstup:	V3, V4, V5, V9, V10, V12, V13, V14, V18
	Procvičení jemné motoriky až do konečků prstů, dobrý pocit z vykonané práce, seznámení s technikou tkaní.	Výrobek: Koberečky z bavlněných barevných špagátů. Materiál: Barevné bavlněné špagáty, kolíkový tkalcovský stroj, nůžky.	Tkaní na kolíkovém stavu, provlíkání a vytváření koberečku na výzdobu školky.
Velikonoce	Cíl: C1, C2, C4,	Očekávaný výstup:	V1, V2, V4, V5
	Vztah a láska k lidem, nesobeckost, překonání vlastních potřeb.	Výrobek: Barevné průsvity ve tvaru slepiček. Materiál: Prstové barvy, čtvrtky, nůžky, šablony, hedvábný barevný papír.	Stříhání slepice dle šablon, vybarvování pomocí prstových barev a lepení průsvitů ke zdobení oken.
Pečení jidášů	Cíl: C1, C2, C4, C5, C7, C8, C12	Očekávaný výstup:	V1, V2, V4, V5, V6, V9, V12, V20
	Motání a tvarování Jidášů - provaz, na kterém se Jidáš (zrádce Krista) oběsil. Jidáš pečený – zdraví přináší.	Výrobek: Jidáše – kynuté těsto Materiál: Mouka, máslo, droždí, mléko, špetka soli a cukr.	Vážení a míchání ingrediencí. Válení a tvarování Jidášů - symbol Velikonoc.

Tabulka 7: Grafická podoba programu

6.3 Vlastní program

Svatý Martin

Cíl obecný: C1, C3, C4, C6, C7, C9, C10, C12

Cíl sekvence:

- dozvědět se, proč slavíme svátek sv. Martina
- co se v této době děje s přírodou
- ukázka obrázků a pohádka k tématu sv. Martin
- pohybové básničky k tématu sv. Martin
- vytvořit si lucernu jako symbol světla, tepla, naděje a odvahy někomu pomoci
- motiv nezištného dělení s potřebnými, prožít si pocit rozdělení, posilování vnitřního světla a soucitu

Námět: Svatý Martin

Věková skupina: 3-6 let

Pomůcky: obrázky k tématu, lucerna, barevné listí, lepidlo, nůžky, akvarelové barvy

Materiál: sklenice, listí, barevný hedvábný papír, drátek, dřevěné korálky,

Výrobek: lucerna

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, elipsa, u stolečků, na paloučku u MŠ
- **Počet:** skupina 18 dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25 min – vyprávění, hraní a zpívání, 40 minut - tvorba a hra na paloučku

Realizace: Na elipse prohlížení obrázků a vyprávění o nich. Charakteristika změn v přírodě, které příchodem sv. Martina nastávají. Povídání zpestřené básničkou a pohybovou aktivitou. Vyprávění, co vše na sv. Martina vyrábíme, pečeme a prožíváme. Přednes básně o sv. Martinovi. Výroba lucerny. Na závěr zhodnocení průběhu činnosti s využitím obrázků.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky

Cíle:	Mým cílem bylo seznámení dětí s tradicemi a zvyky v období sv.
--------------	--

	Martina. Vyrobit s dětmi lucernu. Vyjádřit symbol sdílení pomocí rozdělení zlaté podkovy na konci programu.
Příprava:	Nakreslila jsem si obrázky jednotlivých symbolů, které ke svatému Martinovi patří. Připravila jsem texty k úvodní motivaci, na elipsu pomůcky a na stolečky materiál k tvoření lucerny.
Materiál:	Motivačním materiálem byly obrázky vlastní výroby, vyrobená a ozdobená lucerna a nasbírané barevné listí.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Při tvoření lucerny jsem si sedla společně ke stolečku s dětmi a začala jsem si vytvářet svou lucernu, děti se hned přidaly. Mým pravidlem bylo dětem co nejméně do tvorby zasahovat. Malým dětem jsem musela jen opakovat postup výroby lucerny. Jejich práce trvala delší dobu. Na paloučku si děti rozsvítily lucernu a našly překvapení.
Práce s motivací a pomůcky:	Děti pozitivně reagovaly na motivační materiál, prohlížely si a pojmenovávaly obrázky. Vytvořily si lucernu.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Na motivaci jsem si vyhradila 25 minut, ale vzhledem k náročnosti jsem potřebovala více času. Text k motivaci byl příliš dlouhý, získala jsem ponaučení k realizaci dalších sekvencí.
Počet dětí:	Program jsem měla připravený pro skupinu 18 dětí.
Zpětná vazba:	Děti se dokázaly potichu a se zájmem účastnit tvoření. Zpětnou vazbu jsem využila při rozhovorech s dětmi, kde odpovídaly na jednoduché otázky k tématu. Díky obrázkům si téma lépe osvojily. Děti projevovaly větší účast u stolečků, kde kreativně samostatně tvořily.

Tabulka 8: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Svatý Martin

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Poslouchaly příběhy a vyprávění o tradicích a aktivně odpovídaly na otázky k tématu. Slavnosti a opakování v rytmu roku zažívají děti každoročně v MŠ a bylo patrné, že si aktivity opravdu užívají.
Spolupráce:	Starší děti pomáhaly mladším dětem především v sebeobsluze a byly jim vzorem hlavně při tvoření.
Práce s materiály:	Děti opatrně pracovaly s jemným průsvitným papírem, překrývaly ho a volily barevné kombinace. Vázání drátků kolem sklenice

	vyžadovalo správné uchycení a spolupráci. Navzájem si pomáhaly drátek přidržovat.
Časová náročnost:	Uvedení programu mohlo být trochu kratší, aby zbylo více času pro kreativní tvorbu. Přesto se podařilo splnit všechny body programu a zaujmout i ty nejmladší.
Obtížnost:	Z celé skupiny dětí se ve větší míře aktivně zapojovaly předškolní děti. Mladší se zapojovaly spíše při vyprávění básniček, pohybovém cvičení a při prohlížení obrázků.
Přínos:	Děti se seznámily s tématem sv. Martin, naučily se básničku. Vyrobity si lucernu. Činnosti vedly děti ke spolupráci.

Tabulka 9: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Svatý Martin

Otázky k tématu	
1. Kdo to byl sv. Martin? (Co měl na sobě? Jaký byl? Co ho vedlo k pomoci?)	
dívka 1 (6 let):	„Byl to voják, jmenoval se Martin jako můj bráška a taky má dnes svátek.“
dívka 2 (5 let):	„Dal mu plášť, byl hodnej.“
chlapec 1 (6 let):	„Zachránil žebráka před zmrznutím, byl statečnej a spravedlivej.“
dívka 3 (4 roky):	„Plášť a koně, maminka říkala, že je hodnej.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Byl bohatej a měl dobré srdce.“
chlapec 2 (6 let):	„Martin byl voják, kontroloval vojsko a pomohl chudákovi, dal mu teplý plášť z ovečky.“
dívka 5 (6 let):	„Byl rytíř jako jeho tatínek a měl dobré srdce po mamince, proto byl hodný a zachránil pána u brány, aby neumrzl.“
2. Znáte někoho, kdo potřebuje z vaší školky, z vašeho okolí pomoc? (Bude zima. Co třeba zvířátka?)	
dívka 5 (6 let):	„Znám, malá Sára potřebuje pomoc, neumí si sama zavázat tkaničky“
chlapec 3 (5 let):	„Moje babička už je stará.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Moje malá sestřička je ještě miminko.“
chlapec 2 (6 let):	„Někdy potřebují pomoc i stromečky. Babička je na zimu přikrývá peřinkou z jehličí.“
chlapec 1 (6 let):	„Také včeličky, dědeček je na zimu schovává.“
dívka 6 (5,5 roku)	„Bezdomovci nemají v zimě kde spát.“

dívka 7 (5 let):

„Já je taky viděla, nevoní (smrdí) a jsou špinaví.“

Tabulka 10: Otázky k tématu Svatý Martin

Adventní čas

Cíl obecný: C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C14,

Cíl sekvence:

- seznámit se s andělkou Andulkou, která bude děti tímto kouzelným obdobím provázet
- dozvědět se o tradicích vztahujících se k této slavnostní době
- pomocí obrázků vysvětlit postavy a symboly
- naučit se básničku s tématem zimy
- vytvořit si obrázek na téma Mikuláš, čert a anděl, ozdobit papírovou ponožku pro sv. Barboru pomocí tisku razítkem z brambor
- motiv – očekávání a pokora, posilování víry v dobro

Námět: Adventní doba

Věková skupina: 5,5 - 6 let

Pomůcky: obrázky – svatá Barbora, punčocha se sladkostmi, svatý Mikuláš, čert a anděl, dýně lucerna, svatá Lucie, loutka andělka Andulka, na elipsu – oříšky, svícný, větvičky, chvojí, nádoba s vodou a plovoucí svíčky.

Výrobek: výkres v 3D podobě s motivem, čerta, anděla a Mikuláše, ozdobená ponožka pro sv. Barboru.

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, na elipse, u stolečků
- **Počet:** skupina 8 předškolních dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25min – vyprávění, hraní a zpívání, 35 minut tvorba a hra

Realizace: Rozdělení ponožek s překvapením, seznámení se s andělkou Andulkou, rozhovor o tradicích a postavách adventu. Seznámení s básní. Vytvoření Mikuláše, čerta, anděla a ponožky pro sv. Barboru. Hodnocení s andělkou Andulkou.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem bylo seznámení s tradicemi a zvyky v období adventu, navrhnout a vyrobit výkres na téma Mikuláš, čert a anděl, ozdobit a zavěsit ponožku pro sv. Barboru. Dalšími cíli bylo naučit se básničku se zimní tematikou, zažít symboliku adventu, prožít atmosféru příprav a očekávání. Zažít očištné období – úklid v domovech a ve svých duších.
Příprava:	Prostředí k motivaci jsem připravila na ranní elipsu. Nakreslila jsem obrázky postav, vyrobila loutku a vytvořila jsem adventní výzdobu.
Materiál:	Motivačním materiálem byly kreslené obrázky jednotlivých postav adventního období mé vlastní výroby, jablka, ořechy a rozsvícené lucerny a ponožky od sv. Barbory s překvapením. Programem děti provázela loutka andělky Andulky, také vlastní výroby.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Po zkušenosti z předchozí sekvence jsem se snažila méně mluvit a více nechat vyjadřovat děti. Předškolní děti zajímaly charakteristiky jednotlivých dní, které v tomto období mají svůj zvláštní význam. Už při tomto úvodu si dokázaly velice rozhodně a rychle postavy ke svému tvoření vybrat. Samy si zvolily materiály a techniku vrstvení v 3D efektu. Vyprávěli jsme si, jak doma slaví Vánoce, jakým způsobem posílají dopis Ježíškovi, jaké druhy cukroví maminka peče a jak se doma připravují na Vánoce. Při tvoření postavy Mikuláše, čerta a anděla si děti navzájem pomáhaly. Na vyrábění ponožek pro sv. Barboru použily razítka z brambor, které si zručně a s opatrností samy vyrobily. Děti jsem více pozorovala a tvořila s nimi nebo jim byla nápomocna. V tomto počtu jsem se mohla dětem více individuálně věnovat. Tvoření jsem ukončila dvěma otázkami k tématu. Děti si tvořivé téma prožily s pocitem očekávání a překvapení, které k tomuto kouzelnému období příprav patří.
Práce s motivací a pomůcky:	Motivační materiál obrázků se mi opět velice osvědčil, děti si díky nim dokázaly zapamatovat více podrobností k tématu. Pomůcky nebyly jen k dekoraci, ale i k snědku. Děti si pochutnaly na jablíčkách, rozlouskly a snědly si ne jeden oříšek. Připomněli jsme si, jaké plody na podzim děti sbírají u svých domovů.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Osvědčilo se mi zvolit elipsu k úvodnímu vyprávění a seznámení s tématem adventu. Uvedení do tématu bylo snadnější, předškolní děti jsou velice zvědavé a dokáží se více soustředit. Tvoření bylo rychlejší a

	<p>samostatnější. Většina dětí měla o tomto tématu jasnou představu a pěkné znalosti. Čas na téma s touto skupinou předškolních dětí byl zvolen dostatečně.</p>
Počet dětí:	<p>Program jsem měla připravený pro skupinu 8 dětí, protože jsem předem věděla, kolik dětí se tvoření zúčastní.</p>
Zpětná vazba:	<p>Na elipse při vyprávění panovala dobrá nálada, což bylo pro mě pozitivní. Děti se účastnily tvoření se zaujetím. Obrázky se dětem líbily, prohlížely si je a vzájemně je sdílely. Při práci u stolečků si vycházely vstříc a navzájem si podávaly materiály a pomůcky k malování. Porozuměly tomu, že změny v přírodě v období adventu jsou přirozené a samozřejmé. Děti z tvoření měly dobrý pocit, s výtvary byly spokojené a vyjádřily touhu po další tvořivé činnosti. A to si na závěr s andělkou Andulkou domluvily.</p>

Tabulka 11: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Adventní čas

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	<p>Děti pozorně poslouchaly příběhy a vyprávění o tradicích adventního období a aktivně odpovídaly na otázky. Protože chodí do MŠ, ve které jsou slavnosti každoročním zážitkem, tak jejich odpovědi byly velice pohotové a správné. Aktivně a s nadšením přistupovaly k samostatné tvořivosti. Obrázky použily na adventní výzdobu v MŠ.</p>
Spolupráce:	<p>Děti tvořivě spolupracovaly s ostatními, uplatňovaly svoji představivost a fantazii. Při tvoření byly děti veselé, rády experimentovaly a objevovaly nové dovednosti. Předškolní děti v této MŠ mají zažitá pravidla společného úklidu po tvoření.</p>
Práce s materiály:	<p>Děti si našly způsoby, jak pracovat s materiály a jak je využít. Výtvarně vyjádřily své představy. Materiály a techniky pro ně byly známé, protože s nimi pracují v průběhu celého programu. Nalézaly nová řešení a dokázaly reflektovat své zážitky. Při práci s barvou a vodou došlo k vylištění nebo umazání oděvů dětí. Navzájem si pomáhaly a nepořádek po sobě uklidily.</p>
Časová náročnost:	<p>Vedení programu se skupinou osmi dětí bylo velice příjemné, protože jsem měla více prostoru se dětem individuálně věnovat. I děti byly spokojené, jelikož měly více času a klidu se tvořivosti otevřít.</p>

Obtížnost:	Do tvoření se zapojila celá skupina dětí. Náměty k tvoření si zvolily samy, což mi potvrdilo, že děti v předškolním věku si uvědomují svou samostatnost a umí vyjádřit svůj postoj. Děti samy správně zhodnotily své dovednosti a zvolily podle nich námět a techniku zpracování.
Přínos:	Děti se seznámily s tradicemi a zvyky období adventu. Vyzkoušely si jednoduché techniky tvoření. Procvičily si jemnou motoriku při stříhání a lepení malých kousků a zdokonalily zručnost u práce s nástroji při výrobě razítka z brambor. Naučily se novou báseň. Vyrobity si svého Mikuláše, čerta a anděla. Jedna holčička se mi dokonce svěřila, že se čerta trochu bála, ale po vytvoření svého čertíka už se ho tolik nebojí.

Tabulka 12: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Adventní čas

Otázky k tématu	
1. „Jak u vás probíhají přípravy na Vánoce? Co tvoříte? Co si přejete? Co maminky v tomto čase připravují? Co je sváteční, jiné?“	
chlapec 1 (6 let):	„Maminka peče rohlíčky, taky dostáváme ponožku od sv. Barbory.“
chlapec 2 (6 let):	„Píšu dopis Ježíškovi a posílám mu ho krbem.“
dívka 1 (6 let):	„Uklízím si hračky a utírám prach, pečeme vánočku.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Chodíme do kostela, jsou tam jesličky ze dřeva a zvoní tam zvonky, čerta se bojím.“
dívka 5 (6 let):	„Kreslím dopis pro Ježíška, pečeme cukroví, pouštíme lodičky.“
2. „Která postava z těch, o kterých jsme si tu vyprávěli, je vám příjemná a která nepříjemná?“	
dívka 5 (6 let):	„Anděl je hodnej a má křídla, směje se.“
chlapec 3 (5 let):	„Čerti jsou zlí a mám strach, ale už jen malinko.“
chlapec 2 (6 let):	„Mikuláš je velký a má v koši něco dobrého.“
chlapec 1 (6 let):	„Mikuláš má velkou berlu a dlouhý plášť. Čerti jsou špinaví a zlobí.“
dívka 5 (5,5 roku):	„Mně se líbí anděl, má zlaté vlasy a šaty.“
dívka 1 (6 let):	„Čerti se mi nelíbí, jednou vzali mého brášku do pytle a on plakal.“

Tabulka 13: Otázky k tématu Adventní čas

Výroba perníku

Cíl obecný: C1, C2, C4, C5, C7, C8,

Cíl sekvence:

- co je to perník a kde se vyrábí, ukázka ingrediencí na elipse
- andělka přinese dětem recept na pečení perníků
- ukázka obrázků a koření – zapojení smyslů dětí
- naučit se básničku o perníkové chaloupce
- složit si dílky namalovaných perníčků
- vytvořit si perníky - smíchat ingredience, nechat těsto uležet a druhý den si upéci perníčky
- motiv – provonění si domovů a MŠ

Námět: Pečení perníků

Věková skupina: 5,5 - 6 let

Pomůcky: Puzzle obrázků perníčků, připravené prostření na elipse – oříšky, tvořítka, váha a hmoždíř

Výrobek: Perníky

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, na elipse, u stolečků
- **Počet:** skupina 18 dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25min – vyprávění, hraní a zpívání, 45 minut - tvorba a hra

Realizace: Realizaci pečení perníčků jsem musela rozdělit do dvou dnů.

První den - na elipse připraven motivační materiál k vytvoření těsta, andělka Andulka přinese dětem dopis s receptem na perníčky. Děti si vyzkouší drcení koření v hmoždíři a ingredience k tvoření budou moci vnímat všemi smysly. Krátce popsat, kde se jednotlivé koření pěstuje a společně místa ukázat na mapě. Přednes krátké básničky s jejím opakováním v průběhu sekvence. Zadělání těsta a jeho zabalení, aby si mohlo do druhého dne odpočinout. Druhý den opět připraven motivační materiál na elipse, hra na cukráře pohybová rozcvička s říkadlem. Vykrajování a pečení perníků. Na konci práce společné hodnocení.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem bylo vytvořit těsto a upéci perníky jako součást příprav na Vánoce. Děti si se seznámily s ingrediencemi, ze kterých se těsto vyrábí slavnostní těsto. Při vlastní tvorbě si procvičily jemnou motoriku. Na mapě si ukázaly místa, kde roste perníkové koření. Dozvěděly se něco o historii perníku a jeho tradičních vzorech. Naučily se básničku o perníkové chaloupce.
Příprava:	Prostředí k motivaci jsem připravila v oba dva dny na ranní elipsu a děti si prohlížely obrázky nebo skládaly puzzle perníků. Realizace přípravy těsta a pečení byla trochu náročná, potřebovala jsem pomoc druhé paní učitelky, aby děti nemusely dlouho čekat.
Materiál:	Ingredience k výrobě těsta dle receptu, válečky na těsto, podložky a tvořítka, hmoždír (použila jsem celé koření, které děti drtily), mapa světa k ukázce zemí, kde koření roste. Hmota těsta se dětem velice líbila, nahradila včelí vosk, také udržela stopu tepla a vůně po medu.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Andělka Andulka předala dětem recept s návodem k výrobě perníku. Děti dostaly za úkol výrobu perníku rozvrhnout do dvou dnů. První den se seznámily s receptem a výrobou perníku v Českých zemích. Na elipse měly připravené ingredience do perníků a malý úkol v hmoždíři si utlouct koření do svého perníku. O vážení a míchání ingrediencí jsem poprosila paní učitelku. Získaný čas jsem využila i k hlídání dětí u druhého stolečku, aby nejedly syrové těsto, i když jim tolik chutnalo. Práci s těstem zvládly velké i malé děti velice zručně a procvičily si jemnou motoriku. Hotové těsto děti zformovaly do válečků a daly ho uležet na chladné místo. Uklidily po sobě kolem stolečků. Druhý den se děti sešly na ranní elipse a vybíraly si tvořítka. Připomněly si básničku z předešlého dne. Vedla jsem děti k tomu, aby u práce přemýšlely a tvořítka na plát těsta kladly úsporně. Vytvarované perníky si opatrně ukládaly na plech a pekly s pomocí paní učitelky v troubě, která je součástí jejich kuchyňky ve třídě.
Práce s motivací a pomůcky:	Ingredience děti lákaly, tvořítka se jim líbila, pomůcky k vážení a ke zpracování těsta si děti vyzkoušely a naučily se, jak se s nimi zachází. Básničky a říkadla byly tou správnou motivací. Chlapcům se velice líbila práce s hmoždířem, byl těžký, museli s ním pracovat s opatrností. Pečení bylo pro děti velice přínosné, měly dobrý pocit z dobře odvedené

	práce a ze splnění úkolu, za které je pak andělka Andulka pochválila.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Pečení perníků jsem rozdělila do dvou dnů vzhledem k technologii a časové náročnosti výroby. Ačkoli jsem se snažila motivaci co nejvíce zkrátit, příliš se mi to nepodařilo, protože děti byly velice zaujaty surovinami a pomůckami. Předem jsem se informovala, zda některé děti nemají intoleranci na některou z přinesených surovin. Vše bylo v pořádku, tak se děti mohly do činnosti zapojit. Perníčky si děti zdobily při samostatné akci s rodiči.
Počet dětí:	Program jsem měla připravený pro celou skupinu dětí, ale nakonec se pečení zúčastnilo 18 dětí.
Zpětná vazba:	Hodnocení proběhlo pomocí loutky, která kolovala po elipse rukama jednotlivých dětí. Ptala jsem se, co se jim na tvoření nejvíce líbilo. Děti většinou odpovídaly, že samostatné zpracovávání těsta, vykrajování tvarů a hlavně ochutnávání těsta. Mladší děti většinou neodpovídaly na otázky, ale jen se na andělku usmály nebo ji pohladily po vlasech.

Tabulka 14: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky výroba perníků

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Míchání a vážení ingrediencí bylo jednoduché, ale přesto vyžadovalo trpělivost. Pečení perníků je pro děti v této MŠ známá a častá činnost, ale přesto jsem je zaujala motivací a ukázkami ochutnávek na elipse. Používaly různá tvořítka, ale nejvíce se jim líbila tvořítka zvířátek např. soba, lišky, ježka i tvar perníkového panáčka.
Spolupráce:	Děti spolupracovaly s ostatními nejen při vlastní práci, ale sdílely i své nápady. Vnímaly, co si druhý přeje a navzájem si pomáhaly.
Práce s materiály:	Zpracování těsta a vykrajování tvarů sice bylo velice jednoduchou činností, ale vyžadovalo od dětí pozornost a trpělivost. Při válení a vykrajování těsta děti byly děti zručné. Zpracování ingrediencí vnímaly doslova všemi smysly.
Časová náročnost:	Sekvence pečení byla pro časovou náročnost vhodně rozdělena do dvou částí.
Obtížnost:	Techniky byly jednoduché, ale náročné na trpělivost. Při celém procesu pečení nevadilo, když malé děti občas odbíhaly, přestože se někdy stalo, že něco zničily nebo shodily ze stolečků. Velké děti na projevy malých dětí reagovaly s pochopením.

Přínos:	Děti si při tvoření těsta i tvarování perníků procvičily jemnou motoriku, seznamovaly se s ingrediencemi, rozvíjely citlivost všech svých smyslů i fantazii. Poznaly nové činnosti, jako například drcení koření v hmoždíři.
----------------	--

Tabulka 15: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem výroba perníků

Otázky k tématu	
1. „Jaké cukroví pečete doma s maminkou nebo s babičkou?“	
dívka 1 (6 let):	„Pečeme také perníčky a zdobíme je barevným sněhem.“
dívka 8 (4,5 roku):	„Placičky a vykrajované ze strojku, maminka jim říká pracničky.“
chlapec 3 (5 let):	„Mám nejraději rohlíčky a jablka s takovou dobrou polevou.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Zítra pečeme s maminkou linecké kolečka s marmeládou.“
dívka 5 (6 let):	„Perníčky, ořechy s nutelou a také děláme kuličky s kokosem.“
2. „Pomáháte doma mamince a jak?“	
dívka 5 (6 let):	„Pomáhám mamince zdobit a připravovat stůl.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Já taky a pomáhám péct cukroví.“
chlapec 2 (6 let):	„S tatškou jdeme koupit kapra a staráme se o něj.“
chlapec 1 (6 let):	„Spíš s tatškou cukroví mamce jíme.“
dívka 5 (5,5 roku):	„Pomáhám, starám se o svého králíčka a děláme sušený jablíčka.“
dívka 1 (6 let):	„S bráškou si rozsvícíme okno v pokojíčku barevnýma řetězama.“

Tabulka 16: Otázky k tématu výroba perníků

Vánoce

Cíl obecný: C1, C4, C5, C7, C8, C10, C12, C13

Cíl sekvence:

- seznámit se zvyky a tradicemi vánočních svátků
- pomocí obrázků dětem vytvořit představu symbolů vánoční doby
- seznámit se s tím, jaké zvyky dodržovaly děti dříve u nás v Čechách a jaké se udržují dnes v Itálii, v Nizozemí a ve Švédsku, na mapě si ukážeme, kde tyto země leží
- vytvořit si vánoční ozdobu technikou plstění a lepením papírových proužků

- motiv – období očekávání, děti se těší na Štědrý den, na příchod Ježíška – obdarování

Námět: Vánoce

Věková skupina: 5,5 - 6 let

Pomůcky: Obrázky – symboly Vánoc, vánočních tradic ve Švédsku, v Itálii a v Nizozemí, loutka andělka Andulka, připravené prostření na elipse – jablíčka, oříšky, větvičky chvojí, nádoba s vodou a plovoucí svíčky.

Výrobek: Vánoční ozdoby

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, na elipse, u stolečků
- **Počet:** skupina 8 předškolních dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25min – vyprávění, 45 - minut tvorba a hra

Realizace: Na elipse připravené obrázky symbolů Vánoc a vánočních tradic ve Švédsku, v Itálii a v Nizozemí. Andělka Andulka přivítá děti a seznámí je se zvyky u nás i v jiných zemích, které si ukážeme na mapě. Zpěv písničky s pohybovým vyjádřením. Nakonec si děti procvičí jemnou motoriku při plstění a výrobě papírových ozdob. Při závěrečném hodnocení s andělkou vyjádří, zdali se jim oslava Vánoc líbila nebo nelíbila.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem sekvence bylo seznámit děti se zvyky a tradicemi u nás, v Nizozemí, ve Švédsku a v Itálii a polohou těchto zemí na mapě. Děti měly mnoho poznatků o Vánocích u nás, se zájmem přijímaly informace o Vánocích v cizích zemích, opět je zaujala mapa. Děti dokázaly popisovat průběh vánočního období v domovech a v přírodě. Děti si prohlížely obrázky se symboly Vánoc a zapojily se do rozhovoru. Vytvořily si vánoční ozdoby pomocí známých i nových technik (plstění).
Příprava:	Motivační obrázky a pomůcky jsem připravila na elipsu. Pomocí vánoční výzdoby jsem navodila lidnou atmosféru. Seznámila jsem děti s novou výtvarnou technikou plstění a upozornila jsem je, že musí pracovat s opatrností, každému dítěti jsem se individuálně věnovala.

Materiál:	K tvoření jsem zvolila ovčí vlnu, která byla pro děti materiálem novým a příjemným.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Na začátku vyprávění jsem dětem rozdala obrázky a každé z nich mělo za úkol popsat, co na obrázku vidí. Andělka Andulka děti pozdravila a vyprávěla o tradicích a zvycích v našich zemích. Popsala, jak děti dříve slavily Vánoce a myslely i na přírodu a zvířátka, která s nimi žila. Na mapě si děti ukázaly státy a uvědomily si, že se jejich tradice od těch našich trochu liší. Děti si vyzkoušely novou techniku suchého a mokrého plstění a výrobu papírových vánočních ozdob.
Práce s motivací a pomůcky:	Obrázky symbolů děti rozeznaly a dokázaly vše pojmenovat a krátkými větami i popsat. Na mapě si našly země s mojí pomocí a na konci programu už uměly místa najít samy. Způsob, jakým slaví Vánoce děti v jiných zemích, je velice zajímavé, některé názvy postav neznaly. Podpořila jsem jejich fantazii a nechala jsem je, aby si představily, jak asi postavy vypadají. Andělka jim pomáhala.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Povídání jsem po zkušenostech z předchozích vstupů zkrátila, použila jsem jen podstatné a zajímavé podněty k období. Více jsem se soustředila na tvoření. Snažila jsem se vhodně zařadit nejen nové materiály a techniky, ale i ty, které už děti znaly.
Počet dětí:	Předem jsem věděla, že budu pracovat se skupinou 8 budoucích školáků..
Zpětná vazba:	Děti v malé skupině byly velice klidné a soustředěné. Dokázaly spolupracovat a pomáhat si, uměly trpělivě čekat, až na ně přijde řada a budu se jim moci individuálně věnovat. Při nové technice suchého plstění si děti uvědomily nutnost opatrnosti a soustředění na práci. Zkušeností se stal malý úraz kamaráda, který se z neopatrnosti píchl jehlou.

Tabulka 17: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Vánoce

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Představení vánočních tradic v cizích zemích. Seznámení s novými postavami, které symbolizují štedrost. Nabídka nové výtvarné techniky se zajímavým přírodním materiálem.
Spolupráce:	Děti spolupracovaly a při společných úkolech se vzájemně

	doplňovaly. U stolečků si ochotně půjčovaly pomocný materiál ke tvoření. V průběhu práce si často sdělovaly dojmy z nové techniky. Po úrazu chlapce pracovaly s větší opatrností a lépe vnímaly mé pokyny.
Práce s materiály:	Práci s ovčí vlnou je nadchla, způsob práce brzy pochopily a techniku ovládly. Hotový výrobek je potěšil.
Časová náročnost:	Čas vyhrazený programu byl dostatečný, hodně k tomu napomohl malý počet dětí ve skupině.
Obtížnost:	Motivační rozhovor a obrázky i nová technika odpovídaly zvolené věkové skupině.
Přínos:	Děti poznaly vánoční tradice jiných zemí, naučily se novou písničku, seznámily se s novou technikou tvoření. Vytvořily si vánoční ozdoby. Navodily v mateřské škole vánoční atmosféru, pouštěly si plovoucí svíčky.

Tabulka 18: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Vánoce

Otázky k tématu	
1. „Jaké máte přání? Přání je něco, co vám udělá radost, co vám může pomoci nebo udělat radost druhým.“	
dívka 1 (6 let):	„Aby už chodil Ježíšek a přinesl mi panenku.“
dívka 2 (5 let):	„Přeju si lego holčiči a pejska.“
chlapec 1 (6 let):	„Já taky lego, stavím moc rád, hlavně vesmírné lodě.“
2. „Co děláte na Štědrý den, na co se nejvíce těšíte a jaké máte zvyky? Navštěvujete někoho? Co jíte? Co se vám nejvíce líbí na Vánocích?“	
chlapec 2 (6 let):	„Chodíme k babičce na polévku bez masa, nejíme, abychom viděli zlaté prasátko. Těším se na Ježíška.“
chlapec 3 (5 let):	„Na dárky, ráno jdeme do lesa.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Posloucháme pohádky, máme se rádi.“

Tabulka 19: Otázky k tématu Vánoce

Téma: Tři králové

Cíl obecný: C4, C5, C7, C8, C10

Cíl sekvence:

- dozvědět se, proč slavíme svátek Tří králů
- co se v této době děje v přírodě
- vyprávění, ukázka obrázků a příprava na průvod
- každoroční průvod Tří králů po budově školy TUL
- naučit píseň My tři králové
- vytvořit loutku krále a pomoc při šití pláště, výroba koruny pro Kašpara, Melichara Baltazara
- motiv – cítění kvality myšlení a moudrosti králů. nový rok jako symbol optimismu, nové perspektivy a posilování životních sil.

Námět: Tři králové

Věková skupina: 3-6 let

Pomůcky: obrázky k tématu, loutky Kašpar, Melichar a Baltazar, lucerna, nůžky, lepidlo

Materiál: tvrdý papír, barevné voskovky, látka na výrobu pláště

Výrobek: papírová loutka krále, plášť a královská koruna

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě , elipsa, u stolečků, průvod budovou TUL
- **Počet:** skupina 18 dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25min – příprava na divadelní představení a hraní, 50 minut - tvoření papírové loutky a pláště, obléknutí dětí a průvod Tří králů na TUL.

Realizace: Na ranní elipsu připravím pomůcky k tématu a výzdobu. Představení loutek Tří králů. Prohlédneme si obrázky a povíme si příběh a zamyslíme se nad tím, co se děje v přírodě. Vyrobíme si papírovou loutku a zazpíváme jí písničku. Pro tři děti společnými silami vyrobíme pláště a královské koruny. Na závěr zhodnotíme práci s andělkou Andulkou. Děti se obléknou a jdeme průvodem na TUL.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Uvedení dětí do příběhu Tří králů pomocí vyprávění, obrázků a loutek proběhlo velice rychle, děti příběh znaly a hned se zapojily. Vytváření loutek děti nadchlo, ale malé obtíže nám způsobilo pravidelné provlékání dřívka nastříhnutým papírem. Výroba plášťů a korun pro představitele králů byla také snadná. Děti se naučily písničku k tématu a

	zpívaly ji pak v průvodu. Děti se dokázaly zamyslet nad kvalitou myšlení a moudrostí králů. Zažily úspěch a ocenění při průvodu Tří králů po budově TUL..
Příprava:	Vyrobila jsem si loutky Tří králů k uvedení sekvence. Nakreslila jsem obrázky darů. Připravila jsem materiál pro výrobu plášťů, korun a tvoření loutek.
Materiál:	Motivačním materiálem byly obrázky vlastní výroby, které se dětem velmi líbily, loutky Kašpara, Melichara a Baltazara, které děti s nadšením přijaly jako výzdobu MŠ, s materiálem na výrobu plášťů, korun a loutek se dětem dobře pracovalo. .
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Při motivaci jsem se snažila děti pouze stručně seznámit s daným tématem a spíše je zaujmout a vnímat jejich potřeby. Vzhledem k tomu, že jsem měla skupinu všech dětí, nejen předškolních, využila jsem pomoc pani učitelky. Mohla jsem se tak dětem individuálně věnovat. Děti jsem seznámila s organizací průvodu po TUL.
Práce s motivací a pomůcky:	Motivační materiál byl k tomuto vstupu dostačující, děti si prohlížely obrázky a velice rychle si oblíbily připravené loutky králů, kteří je příběhem po celou dobu provázeli.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Plánovaná časová dotace u této sekvence nebyla dodržena. Musela jsem operativně upravit na čas zahájení průvodu na TUL, tak, abychom měly dostatek prostoru, dojít s novoročním přáním na všechna plánovaná místa.
Počet dětí:	Skupina v počtu 18 dětí.
Zpětná vazba:	Výroba loutky děti trochu potrápila, obtížné bylo provlékání dřívka papírem. Nakonec byly děti rády, že se jim práce povedla. Při přání na TUL byla patrná připravenost a znalost dětí dané tematiky.

Tabulka 20: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Tří králové

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Děti se seznámily s příběhem Tří králů, naučily se píseň, připravily masky a průvodem obešly známá místa na TUL. Děti veškerá činnost bavila, protože se na průvod těšily. Loutka byla pro děti lákavá, ale stala se pro některé z nich výzvou, vzhledem k obtížnosti provlékání dřívka.
Spolupráce:	Děti spolupracovaly při výtvarných činnostech a navzájem si

	pomáhaly. Při vystoupení v průvodu se povzbuzovaly a připomínaly si vzájemně text písně.
Práce s materiály:	Tvořivá činnost nebyla příliš složitá a děti bavila. S dopomocí mou nebo některých kamarádů ji všechny děti dokončily a z výsledku měly radost.
Časová náročnost:	Tato sekvence nebyla časově náročná díky úvodní motivaci nebo obtížnosti tvoření, ale vzhledem k oblékání a přesunu dětí z budovy MŠ na TUL.
Obtížnost:	Obtížnost jsem shledala v přesunu z budovy MŠ do prostor TUL. Ale přesto jsme to společně zvládly a děti byly velice spokojené.
Přínos:	Děti si zahrály na Tři krále a uvědomovaly si důležitost a moudrost těchto postav. Popřály si do nového roku a vytvořily společně kostýmy králů. Naučily se písničku k tématu. Uvědomovaly si svou samostatnost a měly z průvodu radost.

Tabulka 21: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Tři králové

Otázky k tématu	
1. „Kdo to byli Tři králové? Jak se jmenovali? Jaké dary přinesli? Co byste přáli svým kamarádům?“	
chlapec 1 (6 let):	„Byli to králové Melichar, Baltazar a Kašpar, dali mu dary, přál bych hodně hraček (lego).“
dívka 4 (5,5 roku):	„Kašpar, Melichar a Baltazar a nesli dary. Sáře bych dala pejska.“
dívka 1 (6 let):	„Přáli zdraví a štěstí a byli moc chytrý, jmenovali se Baltazar, Kašpar a Melichar.“
chlapec 4 (4,5 roku):	„Kašpar Melichar a Baltazar.“
chlapec 5 (5 let):	„Měly peníze a zlato a dali ho Ježíškovi.“
chlapec 2 (6 let):	„Já bych dal kamarádovi kouzelnou kuličku a víte proč? Protože bude mít narozeniny.“
dívka 5 (6 let):	„Kašpar, Melichar a Baltazar nesli dary a poklady.“
2. „Je začátek roku a můžeme mít přání? Co byste, děti, chtěly umět lépe nebo se naučit?“	
dívka 5 (6 let):	„Nakreslit koníčka, ten mi ještě moc nejde.“

chlapec 3 (5 let):	„Jezdit na lyžích jako můj bráška.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Chodit na tanec, líbí se mi to, maminka je tanečnice.“
dívka 9 (5 let):	„Já bych chtěla umět taky tancovat.“
chlapec 1 (6 let):	„Chtěl bych hrát na bubny.“
dívka 10 (4,5 roku):	„A já bych chtěla být... kočička.“
dívka 7 (5 let):	„Já bych chtěla mít králíčka a starat se o něj jako tady ve školce.“
chlapec 6 (5,5 roku):	“Jezdit dobře na kole, jezdím moc rád.”

Tabulka 22: Otázky k tématu Tři králové

Masopust

Cíl obecný: C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C11, C12, C14

Cíl sekvence:

- dozvědět se, proč udržujeme tradice období masopustu
- co se v této době děje s přírodou
- ukázka obrázků postav masopustního průvodu, pojmenování postav a vysvětlení jejich významu
- masopustní básnička
- hra na slepou bábu a na masopustní karneval s využitím přírodních rytmických nástrojů
- vytvořit si masopustní masku
- motiv – radost, veselí, posilování smyslu pro humor

Námět: masopust

Věková skupina: 3-6 let

Pomůcky: obrázky k tématu, voskovky, nůžky, lepidlo, gumičky, hudební nástroje, masky a dobrá nálada

Materiál: papírové čtvrtky

Výrobek: masopustní masky

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, elipsa, u stolečků, na paloučku u MŠ
- **Počet:** skupina 18 dětí

- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 25min – vyprávění, hraní a zpívání, 50 minut - tvorba a karneval

Realizace: Úvodní prohlížení obrázku masopustního karnevalu, který představuje všechny postavy. Vyprávění o zvyklostech a tradicích masopustu. Návěst básně o masopustu, výběr kostýmů do průvodu a hra na slepou bábu. Děti se přemístí ke stolečkům, kde si vyrobí jednoduchou papírovou masku na masopustní karneval. Na konci tvoření hodnocení s andělkou Andulkou.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem bylo seznámení s tradicemi období masopustu. Děti neměly příliš informací o této lidové zvyklosti. Naopak dobře posoudily změny probíhající v přírodě. Tradice, se kterými byly jednotlivé dny masopustu spojené, a hlavně jednotlivé postavy průvodu děti velmi zaujaly. Výroba masky přinesla mnoho radosti a veselí. Karnevalu s doprovodem přírodních hudebních nástrojů se s nadšením zúčastnily všechny děti.
Příprava:	Nakreslila jsem si obrázky jednotlivých masek a připravila jsem si k nim povídky. Pomohlo mi to k navození veselé atmosféry. Vybrala jsem hru na slepou bábu, která k masopustu patří, děti ji znají a velmi rády hrají. Vtipná básnička inspirovala děti k dalšímu veršování. Děti měly možnost využít karnevalové masky z MŠ.
Materiál:	Práci s papírem děti dobře ovládaly, materiál důvěrně znají a umí ho různě zpracovávat.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Organizace činností byla opět závislá na pomoci druhé paní učitelky, která mi pomáhala s těmi nejmenšími dětmi. Při tvoření masek se zapojila celá skupina dětí, pouze malé děti odbíhaly na elipsu a hrály si s hudebními nástroji, které pro ně byly neodolatelným lákadlem. Karnevalové veselí bylo pro děti příjemným zpestřením ranní elipsy.
Práce s motivací a pomůcky:	Obrázky a vyprávění o významu jednotlivých postav děti zaujaly natolik, že si začaly své masky vyrábět. Pracovaly samostatně a s nadšením. Velký obdiv sklidily přírodní hudební nástroje.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Časová dotace byla v této sekvenci dodržena. Jednotlivé části sekvence na sebe logicky navázaly a nenastávaly žádné časové ani organizační potíže. Malé děti po chvíli tvoření znovu zaujaly pomůcky na elipse, které pro ně byly bezpečné i při samostatné manipulaci.

Počet dětí:	Program jsem měla připravený pro celou skupinu, všechny děti se chtěly účastnit přehlídky masek.
Zpětná vazba:	Dětem se masky tak líbily, že je nosily po zbytek dne, dokonce i na procházku do lesa. Pociťovaly volnost při nevázaných hrách a s nadšením se pohybovaly v rytmu hudebních nástrojů. Při tvoření prožívaly radost se zvládnutého a poznaného. Hlavním cílem sekvence bylo vytvoření veselé atmosféry, tento cíl byl vrchovatě naplněn.

Tabulka 23: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Masopust

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Děti si prohlížely obrázky masek, a to je inspirovalo k vymýšlení jmen masek. S pobavením se pak dozvíдалy jejich skutečná pojmenování a těšily se na možnost jejich výroby. V průběhu práce se těšily na karnevalový rej.
Spolupráce:	Jednoduché techniky zvládly i ty nejmladší děti, materiál si rozdělily mezi sebe a půjčovaly si pomůcky. Starší děti ochotně pomáhaly mladším.
Práce s materiály:	Zvolila jsem úmyslně jednoduchou techniku, aby mohla zvítězit fantazie a radost z tvoření. Tento můj záměr splnil svůj účel.
Časová náročnost:	Průběh minulých sekvencí pro mě byl poučením a zvolila jsem vhodnou motivaci i tvorbu tak, aby byla odpovídala možnostem heterogenní skupiny dětí.
Obtížnost:	Ačkoli děti tradice masopustu příliš neznaly a pojmenování postav jim činilo zpočátku potíže, byly tématem natolik zaujaty, že se vše rychle naučily. Při tvoření a karnevalovém reji se vžívaly do rolí tak, že se vzájemně oslovovaly názvy postav.
Přínos:	Děti se seznámily hravou formou s masopustními pojmy a postavami. Vytvořily si masopustní masky, naučily se básničku a prožily nevázané veselí při reji masek v divokém rytmu.

Tabulka 24: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Masopust

Otázky k tématu
1. „Jaké řemeslo se vám líbí? Čím byste chtěli být?“

dívka 11 (5,5 roku):	„Učitelka, učí děti.“
dívka 2 (5 let):	„Kuchařka, vaří.“
chlapec 1 (6 let):	„Záchranář“
dívka 3 (4 roky):	„Princezna se zlatou korunkou.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Učitelka, dává jedničky.“
chlapec 2 (6 let):	„Policajt, budu chytat zloděje.“
dívka 5 (6 let):	„Doktorka, pomáhá lidem a zvířátkům.“
2. „Jakou masku si vyrobíte do masopustního průvodu?“	
dívka 5 (6 let):	„Princeznu a čelenku.“
chlapec 3 (5 let):	„Pejska.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Kočičku bílou, tu má babička.“
chlapec 2 (6 let):	„Koně“
chlapec 1 (6 let):	„Dinosaure Rexe.“
dívka 5 (5,5 roku):	„Princeznu, má dlouhé šaty a klobouk“
dívka 7 (5 let):	„Taky princezna a dlouhé vlasy a zlatou korunku.“

Tabulka 25: Otázky k tématu Masopust

Předjaří

Cíl obecný: C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8, C9, C12, C14

Cíl sekvence:

- co se děje s přírodou v předjaří
- povědět si pohádku O vzácném semínku
- ukázka obrázků, jak roste první sněženka
- naučit se básničku
- nakreslit probouzení se jara - akvarelem
- motiv – probouzení se přírody, posílení smyslů dítěte

Námět: předjaří

Věková skupina: 4,5-6 let

Pomůcky: obrázky tématu, věnec s ukázkou jarních květin, naklíčené cibulky

Materiál: čtvrtky, akvarelové barvy, štětce kulaté velké, sklenice s vodou, plátno,

Výrobek: malba akvarelem – probouzení se jara

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, na elipse, u stolečků
- **Počet:** skupina 17 dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 30min – vyprávění, hraní a zpívání a 35 minut - malování akvarelem a 10 min příprava čtvrtek ostříhání rohů a namočení do lázně.

Realizace: Na začátku tvoření jsem připravila motivační materiál , věnec s aranžmá živých jarních květin, naklíčené cibulky a namalované obrázky s růstem sněženky. Přečetla jsme dětem pohádku o vzácném semínku. A u stolečků si děti namalovaly příchod jara.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem předjaří bylo seznámit děti s přírodou v předjaří, která svou životní silou oslovuje smysly dítěte. Inspirativní bylo přečtení pohádky o vzácném semínku k tvoření. Představila jsem dětem novou výtvarnou techniku malbu do mokrého podkladu akvarelem. Děti se seznámily s novými a zajímavými druhy rostlin a naučily se pár slov portugalsky, španělsky a latinsky.
Příprava:	Vyrobený věnec s živých květin děti velice zaujal , často si květiny ohmatávaly , přivoněly si k petrkličí, sněžence, bledule a krokusu. Poznaly a procítily si příchod jara. Seznámily se s pavoučkem Vinckem, který je pohádkou provázel. Kniha dětem byla velkým přínosem především z hlediska poznání novým druhů rostlin a nových slov v portugalštině, španělštině a latině.
Materiál:	Přírodní materiál u dětí podpořil jednoduchost, čistotu a oslovil u dětí smysly (tvar, teplo, jemná barva, povrch a členitost). Akvarelové malování bylo pro děti velice harmonizující a relaxační.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Děti si poslechly pohádku , zacvičily si na elipse, Malování bylo velice jednoduché, ale náročnější byla příprava a proto jsem poprosila o rozdání čtvrtek druhou paní učitelku, abych mohla děti motivovat k malování pohádkou a více se jim individuálně dle jejich přání věnovat.
Práce	Květiny a namalované obrázky si děti velice oblíbily , prohlížely je

s motivací a pomůcky:	ohmatávaly Pohádka s prvky lingvistického pojetí byla zajímavým motivačním materiálem.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Zařadila jsem do programu malbu akvarelem do mokrého podkladu byla náročná pro přípravu a je potřeba hned začít nanášet odstíny barev do mokrého podkladu. Aby, děti nečekaly a neztrácely pozornost opět jsem poprosila o pomoc paní učitelku. to bylo rychlejší poprosila jsem Celá skupina si namalovala svůj příchod jara.
Počet dětí:	Tvoření a motivační pohádku poslouchala celá skupinka 11 dětí.
Zpětná vazba:	Malování má relaxační účinky. Děti malování velice bavilo a vnímala jsem zklidnění a radost z vytvořených barev a odstínů. Velkým přínosem mé práce s tvorbou, byl chlapec s poruchou pozornosti, který se zaujal procesem malováním natolik , že si vytvořil obrázky hned dva pak mi pomohl i s úklidem.

Tabulka 26: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Předjaří

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Děti si uvědomovaly sílu přírody, ochutnávaly cibulku a pozorovaly barevnost a tvary květů. Změny v přírodě vnímají v tomto období.velice silně a intenzivně. Poznaly novou pohádku a povídaly si, jaké rostliny znají. Malba akvarelem jim byla další přínosem, jak si vyzkoušet nové techniky výtvarné výchovy.
Spolupráce:	Spolupráce při tomto tvoření byla vzájemná a troufnu si říci největší, jak s přípravou na malbu akvarelem, tak s úklidem. Jaro v dětech probouzí velkou životní sílu.
Práce s materiály:	Zvolila jsem techniku malbou akvarelem do mokrého podkladu, se kterou si děti velice zručně poradily. Procvičily si jemnou motoriku a uvolnění ruky.
Časová náročnost:	Časová náročnost byla právě na přípravu akvarelového malování, jinak jsme jely podle plánu realizace.
Obtížnost:	Obtížnost byla v přípravě a namočení čtvrtků. Motivační příběh k malování děti zaujal. Některé děti nezaujala pohádky a spíše si prohlížely obrázky a bádaly co se ukrývá v květinové výzdobě. Probudil se tam malý brouček právě v oddělení Broučků.
Přínos:	Děti se seznámily s ukázkami, jak se probouzí příroda a jakou má sílu. Naučily se básničku, poslechly si pohádku. Naučily se cizí řeč a

	namalovaly si příchod jara.
--	-----------------------------

Tabulka 27: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Předjaří

Otázky k tématu	
1. „Kdyby si se mohl/a proměnit v nějakou rostlinu, která by to byla? keř, strom“	
chlapec 1 (6 let):	„Velký strom, ten co má žaludy“.
chlapec 2 (6 let):	„Já smrk, máme doma před domem“.
dívka 1 (6 let):	„Červený tulipán“ „Ty má nejraději moje maminka.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Kytička třeba petrklíč.,“
dívka 5 (6 let):	„Růže , protože krásně voní.“
2. Kdo se na jaře probouzí? Zvířátka v lese? Rostliny v zemi?“	
dívka 5 (6 let):	„Zajíčci a ptáčci v lese“ „Viděla jsem stopy ptáčků.“
chlapec 3 (5 let):	„Medvědi, v jedné pohádce spali celou zimu“
chlapec 2 (6 let):	„Ptáčci a všechna lesní zvířátka“
chlapec 1 (6 let):	„Já mám doma želvu a ona také přes zimu spí“
dívka 2 (5 let):	„Ptáčci, třeba sýkorky maminka říkala, že mají žlutá bříška.“
dívka 1 (6 let):	„Lesní zvířátka, srna a zajíc.“

Tabulka 28: Otázky k tématu Předjaří

Tkaní

Cíl obecný: C3, C4, C7, C10

Cíl sekvence:

- vyprávění si pohádky– Jak Krtek ke kalhotkám přišel
- ukázka obrázků z knížky Zdeňka Millera a materiálu, ze kterých se dělá látka
- výroba koberečku
- motiv – dobrý pocit z vykonané práce a osvojení si tkaní si do konečků prstů

Námět: Tkaní

Věková skupina: 4-6 let

Pomůcky: obrázky k tématu, knížka, tkalcovský stav, bavlněné špagáty

Materiál: příze – špagáty, kolíkové tkalcovské stroje, nůžky

Výrobek: tkaní koberečku

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, na elipsa, u stolečků
- **Počet:** skupina 14 dětí
- **Čas:** ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 35min – vyprávění s pohádkou a ukázky a 50 minut - tkaní

Realizace: Ráno si děti při elipse poslechly pohádku k tématu, prohlédly si obrázky a řekly si, jaké materiály na tkaní můžeme použít. Naučily se básničku a vyrobily si na jednoduchých kolíkových tkalcovských stavech kobereček. Na konci tvoření si děti vypráví pomocí loutky Andulky, zdali se jim činnost líbila nebo nelíbila.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Cílem tkaní bylo seznámit děti s materiály, které se používají ke tkaní, naučit děti básničku, přečíst jim motivační pohádku a společně si vytvořit kobereček. Dalším cílem bylo zapojit smysly dítěte, procvičit jemnou motoriku až do konečků prstů.
Příprava:	Vybrala jsem pohádku na dané téma, zapůjčila jsem si kolíkové stavy a zajistila bavlněné špagáty.
Materiál:	Na základě ukázkového materiálu Divizny Liberec k vypůjčeným stavům jsem dětem přiblížila možnosti získávání materiálů vhodného ke tkaní (ovčí vlna, len a jiné).
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Přečetla jsem dětem pohádku a ukázala jsem jim, pomocí obrázků, postup k výrobě kalhot s kapsami. Básničku k uvedení tématu jsem několikrát v průběhu sekvence zopakovala. Tvorba začala u předem připravených stolků, kde si děti, i za asistence druhé paní učitelky, tkaly koberečky. Ačkoliv se v průběhu aktivity jeden ze stavů rozbil, nenarušilo to průběh tvorby a zájem o tkaní byl i přesto velký.
Práce s motivací a pomůcky:	Tkalcovské stavy a obrázky k tématu, pro lepší názornost, si děti prohlížely a vzájemně si pomáhaly s přípravami. Čtením pohádky jsem děti inspirovala k samotné tvorbě, a děti se těšily na vlastní výrobek.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Motivace k tématu byla nastavena vhodně, stihla jsem děti motivovat i odpovědět na jednoduché otázky. Zařadila jsem do programu tkaní pomocí jednoduchých stavů. Založení osnovy na stavu bylo trochu

	náročnější pro menší děti, ale s pomocí starších dětí a asistence učitelky to nakonec zvládly bez problémů. Tkaní vyžadovalo více času, nežli jsem si stanovila, přesto zpoždění nenarušilo program MŠ.
Počet dětí:	Ve skupince bylo jen 10 dětí a bylo tak možné se všem dětem věnovat individuálně.
Zpětná vazba:	Děti na první pohled jednoduchá technika tkaní zaujala, někteří se musely více soustředit i přesto si nakonec vyrobily pěkné koberečky. Děti, které nestihly svoji práci dokončit mě požádaly o možnost pokračování tkaní v odpoledních činnostech. Během tkaní se děti soustředily na své konečky prstů a zklidnili se. Takovéto činnosti jsou skutečně vhodné k zařazení při rozvoji tvořivosti u předškolních dětí.

Tabulka 29: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Tkaní

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Děti si vyzkoušely si techniku tkaní. Pro některé děti tkaní bylo něco nového. Pomocí svých smyslů děti rozeznávaly, popisovaly a poznávaly materiály vhodné ke tkaní, které jsem jim ukazovala. Opět si uvědomovaly, co vše se dá v přírodě získat a jaké jsou možnosti uplatnění různých materiálů. Nakonec si vytvořily koberečky z barevných špagátů.
Spolupráce:	I přesto, že jsem měla 9 stavů a 10 dětí k tvoření, tak braly ohledy na druhé a vzájemně se střídaly u stavu. Vzájemně spolupracovaly i při přípravách a úklidu. Přidržovaly si klubíčka a navzájem si radily při špatném provlečení příze. Děti pozorně sledovaly v činnosti i paní učitelku.
Práce s materiály:	Práce s bavlněnou přízí byla pro děti příjemná na dotek a vzhledem k šířce pruhů se jim nikde nezamotávala. Tkalcovské stavy s kolíky dělaly někdy menším dětem problém střídat provlíkání příze. Špatné řady řešily vypáráním a znovu navlečením.
Časová náročnost:	U tkaní kobereček jsem navýšila časovou dotaci nad rámec původně plánovaného, protože se tato činnost dětem líbila.
Obtížnost:	Samotná příprava na tkaní, tj. navlečení osnovy, byla trochu náročnější, vyžadovala více zručnosti a času. Ukázalo se, že děti dokáží, když se něco nedaří hned, povzbudit ostatní a vzájemně si pomoci.

Přínos:	Zhotovení koberečků, vyprávění si pohádky a naučení se básničky u dětí vzbudilo nejen zájem a dobrý pocit z vykonané práce, ale především byla podpořena fantazie a tvořivost. Také obrázky s ukázkami přírodních materiálů je zaujaly a často se k nim se zvědavostí vracely.
----------------	--

Tabulka 30: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Tkaní

Otázky k tématu	
1. „Která zvířátka a rostliny mají vlákna k výrobě látek nebo koberečků? Můžete k tomu použít kartičky s materiály? Prosím pokuste se odpovídat celou větou.“	
dívka 12 (5 let):	„Zvířátka jsou ovečka, koza, len, a housenka.“
chlapec 2 (6 let):	„Je to ovečka, koza, motýl, len, lama a velbloud“
chlapec 6 (5,5 roku):	„Ze zvířátek jsou to velbloud, lama, koza, ovečka, v krtkovi byl len.“
dívka 4 (5,5 roku):	„Ovečka, lama, motýl, housenka.“
dívka 5 (6 let):	„Zvířátka dávají vlákna, housenka, ovečka, velbloud, koza a bejček.“
2. „Co se vyrábí z látky? Co nosíte na sobě?“	
dívka 5 (6 let):	„Já mám ušitou sukni, tričko a panenku a maminka šaty.“
chlapec 2 (6 let):	„Kalhoty a tričko, bundu pyžamo.“
dívka 12 (5 let):	„Pyžamo a šatičky.“
dívka 1 (6 let):	„Kalhotky s kapsami, čepici, tričko a vy máte šátek paní učitelko.“

Tabulka 31: Otázky k tématu Tkaní

Velikonoce

Cíl obecný: C1, C2, C3, C4, C5, C7, C8, C12

Cíl sekvence:

- charakterizovat změny probíhající v přírodě
- seznámit děti se zvyky a tradicemi Velikonoc
- popsat obrázky symbolů svátků jara
- na Zelený čtvrtek si při ranních hrách upéct Jidáše

- vytvoření slepičky s průsvitem
- seznámit se s básničkou o jaru
- motiv – vztah a láska k lidem, nesobeckost, překonání vlastních potřeb

Námět: Velikonoce

Věková skupina: 3,5-6 let

Pomůcky: obrázky k tématu, šablona slepice, jarní tráva a symboly Velikonoc, velikonoční pomlázka, nůžky, lepidlo, prstové barvy, vrbové proutky

Materiál: kynuté těsto na Jidáše, tvrdý papír, hedvábný papír,

Výrobek: pečené Jidáše – Zelený čtvrtek, slepičky s průsvitem

Organizace:

- **Forma:** skupinová, individuální
- **Místo:** ve třídě, elipsa, u stolečků
- **Počet:** skupina 17 dětí
- **Čas:** ranní hry, ranní elipsa a doba zaměstnání
- **Délka trvání:** 35min – příprava Jidášů - 35 min vyprávění a motivace – 30 min na výrobu slepiček průsvitu.

Realizace: Ráno na Zelený čtvrtek jsem v 7 hod přinesla do MŠ těsto k výrobě Jidášů. Děti, kteří přicházely do MŠ si při ranních hrách tvořily a pekly Jidáše. Po pečení jsem připravila na elipsu motivační materiál a přírodní výzdobu. Dětem jsem přiblížila zvyky a tradice Velikonoc. Řekly jsme si básničku a protáhly jsme si tělo při pohybové hře. Poté jsme u stolečků vyrobili slepičky s průsvitem. Na konci tvoření si děti předávaly Andělku Andulku a vyprávěly si, jak se jim oslava Velikonoc líbila nebo nelíbila.

Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky	
Cíle:	Pomocí nakreslených symbolů Velikonoc jsem dětem přiblížila velikonoční zvyky a tradice. Z vyprávění, obrázků a názorné ukázky měly děti možnost seznámit se se změnami v přírodě a s pletením pomlázky. Během aktivity se děti naučily básničku, vytvořily si slepičku s průsvitem a ochutnaly upečené Jidáše, vnímané jako symbol zdraví.
Příprava:	Před samotnou aktivitou bylo nutné vypracovat a připravit těsto k pečení Jidášů, na elipsu připravit motivační materiál, namalované obrázky a pomůcky a materiál k výrobě průsvitů.

Materiál:	Připravené osazené květináky s velikonočním osením, velikonoční plstěné ozdoby a kynuté těsto vyvolaly v dětech zvědavost, naladění se na velikonoční atmosféru. Pomocí obrázků si děti připomněly známé symboly Velikonoc.
Zadávání instrukcí a průběh vedení:	Před elipsou jsem dětem připravila stolečky k pečení Jidášů, kdo chtěl, mohl si hrát, anebo si vytvarovat a upéci Jidáše. Tvarování Jidášů jsem dětem názorně ukázala. Děti měly na výběr a do ničeho jsem je nenutila. Na bezpečí dětí, které se neúčastnily pečení, dohlížela paní učitelka. Při vyrábění slepiček s průsvitem jsem dětem vysvětlila postup nalepení průsvitu, v případě potřeby jsem celý postup zopakovala. V průběhu celé aktivity jsme si několikrát opakovali také básničku.
Práce s motivací a pomůcky:	Osazené květináče s velikonočním osením a plstěná barevná vajíčka si děti prohlížely a obdivovaly. Z celé aktivity byly děti nejvíce nadšené z ochutnávání upečených Jidášů.
Časová dotace a vhodnost zařazení:	Tato sekvence vypadá časově i pracovně náročná a mohlo by se stát, že děti mají příliš organizovaný čas, což jim neumožní po příchodu do školky se přirozeně věnovat svým hrám. Nicméně se ukázalo, že děti tato aktivita velice zaujala, a že tvoření navíc bylo vhodně zařazené a také proto, že nebylo povinné.
Počet dětí:	V průběhu tvoření od Jidášů po ranní elipsu se sešlo 17 dětí.
Zpětná vazba:	Dětem upečené Jidáše moc chutnaly. Některé děti dokonce vyrobily i více slepiček s průsvity, aby mohly obdarovat i paní učitelky. Bylo velice zajímavé pozorovat děti a vždy je s obdivem vyslechnout. Při aktivitě zažívaly důležitost s pocitem dobře vykonané práce

Tabulka 32: Zhodnocení cílů a metodické přípravy učitelky Velikonoc

Zhodnocení cílů vzhledem k dětem	
Aktivizace:	Děti si upekly Jidáše ve tvaru provazů, zopakovaly si význam velikonočních symbolů a tradic, které již znají z MŠ nebo z domovů. Během aktivity zapojily a uplatnily svoji kreativitu, lepením a vystřihováním průsvitu si procvičily jemnou motoriku.
Spolupráce:	Během tvarování Jidášů jedno z menších dětí chtělo upoutat pozornost a tak začalo s těstem házet, což u starší holčičky vyvolalo negativní emoce, což mělo za následek, že už nechtěla s tímto chlapcem spolupracovat. Ostatní děti si navzájem pomáhaly při tvoření i při

	rozdělování obrázků na elipse.
Práce s materiály	Práce s těstem pro děti byla přirozená a jednoduchá, v případě lepení těsta tvořivě zvolily více mouky. Při malování slepiček museli děti být opatrnější aby se neumazaly barvami.
Časová náročnost	Časová dotace na tuto sekvenci byla nejdelší ze všech, i přesto děti nebyly nijak unavené, a vytrvaly až do konce.
Obtížnost	Obě techniky tvoření nebyly náročné a zvládly je bez obtíží i mladší děti.
Přínos	Děti se soustředily na jemnou tvořivost. Spolupracovaly navzájem mezi s sebou a s dospělými. Uvědomovaly si svoji samostatnost při tvoření, soustředily se na činnost a její dokončení. Poznaly důležitost a význam přírody pro člověka.

Tabulka 33: Zhodnocení cílů vzhledem k dětem Velikonoce

Otázky k tématu	
„Co děláte o Velikonocích? Jak se na ně doma připravujete, co tvoříte, pečete nebo s čím pomáháte mamince a tatínkovi?“	
dívka 5 (6 let):	„Malujeme vajíčka voskem.“ „Babička peče beránka.“
chlapec 2 (6 let):	„Chodíme koledovat a máme plné košíky dobrot.“
chlapec 6 (5,5 roku):	„Já taky chodím a mám velkou pomlázku.“
dívka 1 (5,5 roku):	„Pečeme s maminkou Jidáše a s babičkou beránka.“
dívka 12 (5 let):	„Chodím koledovat s bráchou“ a maminka je doma.“
„Pamatujete si, kdy a proč se pečou Jidáše? Znáte jiný významný den Velikonoc?“	
dívka 5 (6 let):	„Já to vím, Jidáš zradil Ježíše a jsou to provazy.“
chlapec 2 (6 let):	„Jidáš se na něm oběsil.“
dívka 12 (5 let):	„Nevím, Velikonoce, kdy se chodí koledovat.“
dívka 1 (6 let):	„Zelený čtvrtek, to je dneska, a proto pečeme ve školce.“

Tabulka 34: Otázky k tématu Velikonoce

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo navrhnout, realizovat a zhodnotit program vedoucí k rozvoji tvořivosti ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky u předškolních dětí. Námětem programu byly slavnosti a svátky i s nimi spojené tradice v průběhu roku. Dílčí cíle programu vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

V teoretické části jsem popsala tvořivost, její podstatu a vnímání v minulosti, její vliv na osobnost člověka a způsoby jejího rozvíjení. Charakterizovala jsem předškolní věk, biologický, sociální a kognitivní vývoj dítěte v tomto období a základní náplň života dítěte, tedy hru, pohádku a kresbu. Snažila jsem se podat ucelený pohled na antroposofii, osobnost Rudolfa Steinera a obecné principy waldorfské pedagogiky a roli vychovatele, úloze řádu, rozvoji smyslů, slavnostem roku a výtvarné a pracovní činnosti. Teoretická část práce se stala odrazovým můstkem pro část praktickou této bakalářské práce.

V praktické části jsem představila vlastní program tvořivosti s názvem „Od Sv. Martina po Velikonoce“, který byl realizován s předškolními dětmi ve volnočasovém kroužku s prvky waldorfské pedagogiky. V programu popisují cíle, metody a techniky programu a podávám charakteristiku MŠ a skupiny dětí, se kterými byl program realizován. Jsou zde podrobně zpracovány metodické poznámky k jednotlivým sekvencím programu a jejich zhodnocení z hlediska metodiky a z hlediska dětí. V příloze práce je metodický materiál pro vychovatele, který umožňuje okamžitou realizaci celoročního programu.

Program byl realizován v průběhu roku v Mateřské škole ŠkaTULka v Liberci. Mateřská škola uplatňuje principy waldorfské pedagogiky. Na tyto principy navazoval nejen obsah programu, ale i volba materiálů a technik. Pracovalo se s přírodními materiály a starými jednoduchými technikami. Uskutečněno bylo devět sekvencí v délce cca 80 minut. Délka sekvencí se odvíjela od průběhu dané činnosti a zájmu dětí. Každá sekvence měla motivační část s vyprávěním, pohádkami, básněmi, písněmi, obrázky a část s vlastní tvorbou. Většinou se jednalo o heterogenní skupiny dětí ve věku od 2, 5 do 6 let. Počet se pohyboval od 8 do 19 dětí.

Program byl obsahově vhodný pro zvolenou věkovou skupinu. Děti vždy zaujaly přinesené výrobky, přírodniny a obrázky k danému tématu. Dětem vyhovovaly zvolené výtvarné techniky a jejich náročnost. Většinou tvořily nápodobou. Motivační části některých sekvencí by bylo potřeba zkrátit, zejména mladší děti neudržely pozornost. Části tvoření svojí délkou vyhovovaly, děti byly plně zaujaty činností. Během realizace jednotlivých činností je třeba děti nechat více přemýšlet a hloubat, nabízené aktivity

střídat, včetně změny polohy a prostředí. Není vhodné nutit děti k činnostem, které si nechtějí vyzkoušet.

Realizovaný program přirozeně rozvíjel tvořivost dětí. Děti vnímaly materiál všemi smysly, při činnostech se rozvíjela hrubá i jemná motorika dětí. Snaha o dokončení výrobku upevňovala volní vlastnosti, děti byly vedeny k dodržování hygienických a pracovních návyků. Realizovaný program je tedy možné hodnotit jako přínosný, s dobře zvoleným námětem i obsahem. Přinesl všem účastníkům nové zkušenosti, poznání silných i slabších stránek, na kterých je potřeba ještě pracovat. Program posiloval kooperaci dětí, rozvíjel poznávací procesy a soustředění. Děti získaly mnoho věcných informací o přírodě, národních tradicích, seznámily se s lidovou slovesností. Při tvoření děti rozvíjely svoji kreativitu a zručnost, poznávaly staré techniky ruční výroby i použití běžných nástrojů a přístrojů. Děti vnímaly materiály všemi smysly. Při realizaci se děti učily chápat zákonitosti řádu a proměnlivost přírody. Heterogenní složení skupiny přispělo k rychlejšímu učení dětí. Přínos je jistě možné spatřit i v důsledném zaměření na přírodní materiál, a to i vzhledem k velkému zaměření doby na plast.

Seznam použitých zdrojů

- BAMBIKLUB, nedat. Bylinky a koření - badyán. In: *Bambiklub* [online]. ©2014 [vid. 7. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.bambiklub.cz/clanek-170-Bylinky-a-koreni-Badyan>
- BARONOVÁ, E., 2010. Velikonoce – popis a význam jednotlivých velikonočních dnů. In: *Dětský odbor* [online]. [vid. 7. 1. 2016]. Dostupné z: <https://www.cb.cz/deti/clanky/ke-stazeni/velikonoce-popis-vyznam-jednotlivych-velikonocnich-dnu>
- BEAN, R., 1995. *Jak rozvíjet tvořivost dítěte* Praha: Portál. ISBN 80-7178-035-9.
- BOOGERD, C., 2009. *Éterné tělo ve výchově malých dětí*. Hranice: Fabula. ISBN 978-80-86600-55-0.
- ČESKÉ TRADICE, nedat. Tkadlec. In: *České tradice.cz*. [online]. [vid. 7.1.2016]. Dostupné z: https://www.ceske-tradice.cz/tradice/rodinne-zvyky/prace/remesla/_zobraz=tkadlec/_zobraz=tkadlec
- ERBEN, K.J., 2009. *Kytice*. Ostrava: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-2044-2.
- FICHNOVÁ, K., SZOBIOVÁ, E., 2007. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí* Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-7367-323-9.
- GILÍK, R., 2011. Perník získal jméno po pepři, v dnešním perníku ho ale nenajdete. In: *Vitalia.cz* [online]. © 2009 – 2017 Internet Info, s.r.o. [vid. 7.1.2016] Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/pernik-ziskal-jmeno-po-pepri/>
- HÁJKOVÁ J., 2015. Říkadla a básničky - při jídle - placičky. In: *Promaminky* [online]. ©2013-2017 [vid. 7.1.2016]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/pri-jidle-20/placicky-167>
- HEŘT, J., 2006. Antroposofie a waldorfské školství. In: *Sisyfos. Český klub skeptiků*. [online]. [vid. 14. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>.
- HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas* Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- HRUBÍN, F., 1997. *Perníková chaloupka*. Ostrava: Librex. ISBN 80-7228-000-7.
- KOLEKTIV AUTORŮ, 2002. Legenda o sv. Martinovi. In: *Věneček – podzim*. Sborník č. III/2002.
- KOLEKTIV AUTORŮ, 2011. Podzimní svátky, říkadla, písničky a vyrábění. In: *Věneček – podzim*. Sborník č. III/2011.

- KOLEKTIV AUTORŮ, 2014. Pohybové hry - Kos. In: *Věneček – jaro*. Sborník č. 1/2014.
- KOMENSKÝ, J.A., 2007. *Informatorium školy mateřské* Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1451-1.
- KRÁTKÁ, P., S., 2015. *Pohrátky aneb cesta pavoučka Vincka*. Lety u Dobřichovic: Elmavia. ISBN 978-80-260-8393-1.
- KRCHŇÁČKOVÁ, G., ONDRA, V., 2005. Masopustní masky. In: *Nivnička* [online]. [vid. 7. 1. 2016]. Dostupné z: https://www.nivnicka.cz/direction.php?page_name=poctenicko_detail&%20poctenicko_id=1
- KULHAVÁ, I., nedat. Velikonoce. In: *Zapsala.cz*. [online]. © Iveta Kulhavá [vid. 7.1.2016]. Dostupné z: <http://www.zapsala.cz/zapisky/kulturni/velikonoce/o-velikonocich#zapsala>
- KÖNIGOVÁ, M., 1998. *Tvořivost=kreativita*. Praha: DeskTop Publishing FF UK Praha. ISBN 80-85899-52-3.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MAŇÁK, J., 1998. *Rozvoj aktivity , samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: MU. ISBN 80-210-1880-1.
- MAŇÁK, J., 2001. *Stručný nástin metodiky tvořivé práce ve škole*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-002-6.
- MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte* Praha: Grada. ISBN 80-247-0870-1.
- MILLER, Z., 2013. *Jak krtek ke kalhotkám přišel*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-03436-2.
- MŠ TŘEMOŠNICE, nedat. První kytičky. In: *Mateřská škola Třemošnice*. [online]. © 2017 Internet Info, s.r.o. [vid. 7.1.2016]. Dostupné z: <http://ms.tremosnice.cz/skolce/tridy/slunicko/>
- NACHTMANOVÁ, P., nedat. Co byste měli vědět o hřebíčku. In: *Abeceda zahrady a bydlení* [online]. © 2017 Copyright CN Invest a.s. a dodavatelé obsahu. ISSN 1213-8991. [vid. 7.1.2016]. Dostupné z: <https://abecedazahrady.dama.cz/clanek/co-byste-meli-vedet-o-hrebicku>

- PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A., 2002. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované.vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B., 2007. *Psychologie dítěte* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-263-8.
- RUBEŠOVÁ, R., KIRCHNEROVÁ, V., 2013. *Výchova prožitkem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-05050.
- SKÁLOVÁ, H., 2010. *Ježíšek*. Ostrava: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-2330-6.
- SLAVÍKOVÁ, A., SLAVÍK, V., ELIÁŠOVÁ, S., 2007. *Dívej se tvoř a povídej*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-322-2.
- SMOLKOVÁ, T., 2007. *Dítě v úctě přijmout. Vzdělávací program pro waldorfské mateřské školy*. Praha: MAITREA. ISBN 80-903761-2-6.
- SMOLKOVÁ, T., 2008. *Na cestě od lilie k růži*. Praha: MAITREA. ISBN 978-80-87249-02-4.
- STEINER, R., 1993. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar. ISBN 80-900307-9-3.
- STEINER, R., 1998. *Roční koloběh jako proces dýchání země a čtyři sváteční doby*. Písek: V.M.PRESS.
- STEINER, R., 2003. *Nauka o člověku*. Praha: Opherus. ISBN 80-902647-8-6.
- STEINER, R., 2014. *Antroposofie a pedagogika*. Nakladatelství Asociace waldorfských škol ČR. ISBN 978-80-9052-228-2.
- TELCOVÁ, J., 2002. *Úvod do pedagogické psychologie* Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s. Brno Edice: Informace. ISBN 80-86567419-13-X.
- UŽDIL, J., 2002. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-599-7.
- UŽDIL, J., ŠAŠINKOVÁ, E., 1980. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- VÁCLAVÍK, V., 1995. *Cesta ke svobodné škole*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-229-1.
- VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie Dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

VITANA a.s., nedat. Skořice. In: *Vitana* [online]. ©2016 [vid. 13. 5. 2016]. Dostupné z:
<http://vseokoreni.cz/koreni/skorice>

WIRZ, D., 2007. *Výchova začíná vztahem* Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 978-80-7204-503-7.

ZELINOVÁ, M., 2007. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., ISBN 978-80-7367-197-6.

Seznam příloh

Příloha 1: Období sv.Martina

Příloha 2: Období adventu

Příloha 3: Tvoření těsta a pečení perníků

Příloha 4: Vánoce

Příloha 5: Tři králové

Příloha 6: Masopust

Příloha 7: Předjaří

Příloha 8: Tkaní v předjaří

Příloha 9: Velikonoce

Příloha 1: Období Sv. Martina

Charakteristika období: V polovině listopadu, kdy ubývá světla a tepla, už zima klepe na dveře a přichází svátek svatého Martina. Příroda se chystá k zimnímu spánku, rána bývají plná chladné mlhy a vlhkého vzduchu a nohama se brodíme v navlhším, barevném listí. Více se zdržujeme doma. Za oknem pozorujeme, jak větve stromů jsou nahé, a jak fouká chladný vítr. Naši předci zatopili v chalupě, sesedli si společně u jednoho velikého stolu a pustili se do předení a draní peří. Tento čas je určen k vyprávění pohádek, příběhů, legend, a zároveň je to čas naslouchání. V přírodě se rozhostila tma. Zima v našich srdcích začíná hřát plamínek vzájemné pomoci a úcty k druhému. V dohledné době jsou vánoce a přichází doba, kdy se hromadí láska a štědrost (vnitřní teplo a světlo). (Smolková 2008, s. 109)

Pohybové cvičení:

„Na svatého Martina, kouřilo se z komína.

Za komínem Meluzína (děti dají ruce k ústům foukají a přitom napodobují meluzínu),

Kvílí, skučí: přijde zima! (mnou si ruce a snaží se zahřát).

V tom se nebe zamračilo (děti se, taky zamračí a zachumlají se do klubíčka)

náhle bylo všude bílo (radostně vyskočí a prsty pohybují ve vzduchu, pohybem ze z hora dolů, jako když padá sníh).

Svatý Martin na svém koni, sněžné mraky nebem honí“, (děti poskakují jako koníčky a honí se navzájem). (kol. autorů 2011, s. 38)

Příběh o svatém Martinovi:

Narodil se v roce 316 ve městě Panonii na území dnešního Maďarska, (ukázali jsem si území Maďarska a Francie na mapě, kterou v MŠ mají.). Žil ve Francii a jeho otec byl římský důstojník - statečný rytíř. Z narození syna měl velkou radost a dal mu jméno Martin. V patnácti letech se stal Martin vojákem, měl odvahu po otci a dobré srdce po matce. Jednou za temné a nevlídné zimní noci projížděl voják Martin v rytířské zbroji a teple oblečen na svém bílém koni městem Amiensu a kontroloval vojenské hlídky. Na ulici uviděl polonahého, promrzlého žebráka. Když ho Martin mýjel, zvedl ubožák ruku, zašeptal slova, která hned odvál vítr, a prosebně pohlédl na Martina velkýma očima. Martin však u sebe neměl žádné peníze a tak chtěl alespoň chudákovi něčím pomoci. Mečem tedy přeřal svůj červený, vojenský plášť s teplou podšívku z ovčí kůže na dvě poloviny, a jednu daroval žebrákovi. Následující noci se vojáku Martinovi zjevil Kristus, oděný právě do darované poloviny jeho pláště. Svými blízkými byl vybrán pro kněžské poslání, on se tomu bránil, schoval se v chlívkou, a právě husy ho prozradily, když ho

hledali kněží k vysvěcení. A to je také důvod proč se každý rok na sv. Martina ve velkém pečou svatomartinské husy. Voják Martin svým ušlechtilým činem, což bylo gesto lidskosti a soucítění, je vnímán jako ochránce všech, co potřebují pomoc. Po jeho smrti byl prohlášen za svatého. Stal se ochráncem vojáků, husarů, dragounů, řemeslníků a domácích zvířat, zejména hus. (kol. autorů 2002, s. 23)

Pohybové cvičení:

„Kovej, kovej, kovaříčku, okovej mi mou nožičku, dám ti za to groš, ještě starý koš.

Trochu mlíčka do hrníčka a budeš mít dost.... (zlehounka pěstí poklepává sedící dítě na nožičku, aby dítě zažilo pevnost přirozené hranice.)

Dupy, dupy, nožky nohy, (dupeme nohama do rytmu)

koza Líza, ta má rohy (naznačíme ukazováčky rohy),

ta má rohy , Trky, Trky, takhle trká, do Aničky pořád strká.“ (růžky naznačujeme strkání do dítěte)

(kol. autorů 2002, s. 34)

Obrázky k tématu (vlastní tvorba)

Vyprávění k tématu: Poslední plody země, které v sobě mají paprsky slunce, jsou řepa a dýně. Vydlabávaly se, a dávaly se do nich svíčky – říkalo se, že pomocí jejich světla se hledá cesta do Betléma.

- Krmily se husy na hostinu - **martinská husa**, peklo se z kynutého těsta pečivo, rohy, a buchty s povídky a mákem do tvaru ohnuté podkovy - **martinské rohlíčky**.
- **Vandrovice** – rohlíčky, kterými často hospodáři obdarovávali čeled', když odcházela do jiné služby, a nebo dle zvyklostí je darovaly dívky svým milým právě pro štěstí.
- **Martinská sypaná, neboli Bejkova svatba** – povinnost sedláků jednou v roce ve středu po Martinských hodech se sejít a odevzdat obecnímu pastýři dávku (seno, slámu, a hlavně obilí)

- Na sv. Martina **končí služební rok, sepisují se nové smlouvy**, a za svou práci dostávali čeledínové, pastýři, děvečky i kováři mzdu a naturálie (obilí, brambory, zeleninu apod.)

Kde byla vzájemná spokojenost, sepisovaly se nové smlouvy. Kde, nebyla, odcházeli mladí chlapi do služeb do jiných krajů. Těm se říkalo **Martínci**. (Šottnerová 2006, s.67)

Báseň svatý Martin

Svatý Martin na svém koni, jede cestou mrazivou.

U cesty se stařec choulí „ Obdaruj mě almužnou!“

Co ti dám, můj bratře milý? Oč se s tebou rozdělím?

Martin mečem plášť svůj půlí, vezmi, kéž tě potěším.

(kol. autorů 2002, str. 38)

Výroba lucerniček:

Nakonec si na paloučku děti udělají průvod s lucernou v ruce. Na konci procházky si rozdají odměnu, kterou si mezi sebe rozdělí, tím si osvojují pocit dělení se z druhý.

Příloha 2: Období adventu

Charakteristika období : S adventem přichází čas tajemství. Den je krátký, příroda spí a lidé bdí. Zrníčko v půdě puká a rozpadá se, aby se mohl vyklubat klíček, zárodek nového života nové rostliny. Vše se děje ve skrytosti, pod zemí a ve tmě. Dříve se naši předci soustředili na práci doma, společně se scházeli a pracovali. Při práci si zpívali a vyprávěli si tajemné příběhy. Adventní čas je doba čekání a příprav. Čas čekání na zázraky. (Smolková 2008, s. 45)

Obrázky k době vánoční (vlastní tvorba):

„Období čekání na vánoce se jmenuje ADVENT,“ vypráví andělka Andulka:

- Máme čtyři adventní neděle: Železnou, bronzovou, stříbrnou a zlatou.
- Vyrábíme adventní věnec, svícen, který má 4. svíčky, čtyři neděle do Štědrého dne a svíčky se zapalují jedna za druhou, každou neděli.
- Venku je málo světla, holé stromy, fouká studený vítr, ale přesto v srdcích hřeje plamínek štěstí a radosti.
- Píšeme dopis Ježíškovi.
- Maminka doma zapaluje svíčky, častěji vaří čaj nebo kakao.

- Shání věci na pečení cukroví, mouku, vanilku, cukr, skořici, oříšky, máslo a čokoládu.... „*Co ještě děti?*“, otázka..
- Uklízí se dům, aby vánoce přišly do čistých domovů.

Zimní básničky:

*Zima je, zima je,
každý se z ní raduje,
padá sníh, padá sníh,
pojedeme na saních*

*Běžela liška po ledu,
ztratila klíček od medu,
kdo ho má at' ho dá,
at' se liška nehněvá*

(Skálová, 2010 s. 14)

„*Povím Vám, co bylo v době adventu pro naše předky významné a sváteční,*“
ukloní se andělka Andulka a požádá děti, aby pozorně poslouchaly.

Kdysi dávno chodily děti po vsích a městech. Za zpívání koled dostávaly odměny: jablíčko, ořechy, vánočku, nebo sušené ovoce. Andulka pomocí obrázků, které má pro děti připravené, popisuje významné dny adventu.

- **Začíná dnem 4.prosince - svatá Barbora.** V tento den se řežou třešňové větvičky, tak zvané Barborky, když větvička vykvete do vánoc budeme mít štěstí a lásku. Dříve za dob našich babiček chodily v ten den vesnicí Barborky. Měly bílé šaty zahalené vlasy nebo sčesané do čela, tváře zabílené moukou a věneček na hlavě. Hodným dětem dávaly sladké a jablíčka. Neposlušné děti dostaly metličkou a do ponožky brambory a uhlí. Maminky uhlím zatápěly a vařily bramborovou polévku, která provoněla celý dům.
- **5.prosince – chodí čert, anděl a Mikuláš .** Mikuláš svatý muž žil ve 4. stol. na území dnešního Turecka. Děti znáte Turecko? Podíváme se na mapu, kde ten svatý a moudrý muž žil.(děti si na mapě ukáží, kde je Turecko). Chodí s ním anděl a čert ten většinou hrozí, že neposlušné děti odnese s sebou do pekla. Ale nebojte se, nikoho nikdy neodnese. Děti zamyslete se zdali někdy nejsou rodiče nebo kamarádi kvůli vašemu chování smutní, pokud ano, zkuste to napravit.
- **A končí 13. prosince – svátkem svaté Lucie** - v tento den chodily průvody masek a jako první šla dívka , která představovala Lucii, měla bílé šaty na hlavě věneček , čepec nebo dokonce malý hrnec a masku s bílým dlouhým zobákem z papíru či z vycpané látky. Kontrolovaly, jestli v domácnostech je čisto a uklizeno.(Skálová 2010, s. 30-34)

Tvorba k období Adventu:

Výroba výkresů Mikuláše, čerta, anděla a ponožka pro sv. Barboru. Vyrábíme v období adventu, protože je to kouzelné období překvapení a štědrosti druhých.

Proces tvorby: První skupina dětí si vystříhne tvar ponožky a polepí kusem látky, vytvoří si z brambor razítka a podle své fantazie si nabarví přírodní razítka různých tvarů barvami. A ponožku pro sv. Barboru si ozdobí. Druhá skupinka dětí se rozhodla, že se změní buď v Anděla nebo sv. Mikuláše a i dokonce čerta a nakreslí si jaká postava by se jim nejvíce líbila. Používají akvarelové barvy a aby docílily 3D rozměr, tak si nalepují vlasy, fousy a bohatě si zdobí své obleky.

Příloha 3: Tvoření těsta a pečení perníků

Charakteristika období přípravy: Andělka nám přinesla recept na, kterém se píše, jak perník připravit. Potřebujeme: mouku, kakao, cukr, vejce, med a perníkové koření (badyán, skořici, hřebíček).

Co je to recept? Popis, jak vše smíchat a připravit, jaké ingredience do perníků patří nechat uležet a odpočinout.

Co je to perník? Je to sladké pečivo tmavě hnědé barvy, původní receptura se skládá z medu, mouky a pepře a od toho název perník a postupně se přidávalo koření, badyán, hřebíček anýz a skořice. (Gilík 2011)

Ukázky koření, které se do perníků přidává - zapojení smyslů - rozdrčení koření v hmoždíři. Mapa světa a ČR na které si ukazujeme s dětmi, kde voňavé koření roste a kde se perník vyrábí.

- **Badyán** – sušený plod ze stromu Badyánu pravého – tvar hvězdičky se semínky pochází z Číny, Asie a Japonska. (Bambiklub nedat.)
- **Skořice** – je kůra skořicovníku tropických stromů má kořeněnou nasládlou chuť a příjemnou vůni, dává chuť k jídlu pěstuje se v Číně Srí Lance. (Vitana nedat.)
- **Hřebíček** je to květ má kořeněnou nasládlou chuť a vůni, tvar malého hřebíku pochází z Moluckých ostrovů, Indonésie. (Nachtmanová nedat.)

Tradiční výroba perníku u nás Pardubický perník (původně byl recept z Hradce Králového Vilém z Perštepa ho koupil), Brémy, Mnichov, Amsterdam. (Gilík 2011)

Obrázky k pečení perníků (vlastní tvorba)

Perníková chaloupka

Odkud ten náš holub letí?

Letím z lesa milé děti .

Vrků, vrků, vrků.

Cos tam viděl holoubku?

Perníkovou chaloupku u černého smrku.

Viděl si také Mařenku ?

Jak pak by ne holenku !

Viděl jsem jí s Jeníkem, krmili se perníkem

A když z okna na zahradu vystrčila bába bradu , nebáli se holoubku?

Kdepak? Zamkli chaloupku na cukrový klíč a už byli pryč.

(Hrubín 1997)

„Děti včera jsme si připravily těsto sladké a voňavé na perníčky. Vyberte si formičky (poznávají tvary) a každý si vybere očima, kterou formičkou si vytvoří svůj perník. Perníčky k vánocům patří, zdobí se a pak se buď jedí a nebo se s nimi vyzdobují okna a vánoční stromeček.“ Vysvětluje dětem Andělka Andulka.

Pohybová básnička pro tvoření perníků:

Paci, paci pacičky, (tleskáme)

upečeme placičky, (tvarujeme v ruce placičky)

dáme do nich rozinky (prsty dáváme rozinky)

a oříšek malinký, (kuličku oříšku)

zamícháme do nich med, (mícháme těsto rukama)

dobrou chuť a jezte hned (podáváme kamarádům a ukloníme se)

(Hájková 2015)

Výrobek : Těsto na perníky: mouka, vejce, med, perníkové koření, perníkový prášek do pečiva, cukr moučka a máslo.

Proces tvorby: Těsto děti hnětou, mačkají zahřívají rukama a tvarují velkou kouli nebo šišku. Nechají těsto v lednici do druhého dne uležet a odpočinout. Druhý den znovu zpracovávají mačkají a zahřívají těsto, které krásně voní a mění konzistenci. Děti vnímají tvar, vůni a konzistenci těsta. Pomoučí si desku „*Padá sníh, padá sníh, pojedeme na saních.*“ a uválí si placku, pak vytvarují své perníčky podle libosti a fantazie.

Hra na cukráře: Všichni si umyjí ruce a vyberou si formičky, váleček, desku na válání, plech, pečicí papír a dobrou náladu a upečou si sladké, křupavé perníčky a provoní celou školku vánočním perníkem.

Příprava těsta:

Vykrajování a pečení:

Příloha 4: Vánoce

Charakteristika období: Vánoce jsou obdobím zázraků a přání, v domácnostech se v oknech a na stolech rozsvěcí světlo naděje a lásky. Hezky se nám v této atmosféře naslouchá, co nám ten druhý říká. Světlo svíčky vytváří pomyslný kruh, při kterém máme pocit klidu, intimity, vznešenosti a posvátnosti. Venku příroda v zemi sladce spí a je přikrytá bílou peřinkou. Svět, tak krásně a vznešeně voní. (Rubešová, Kirchnerová 2003)

Motivace: andělka Andulka pozdraví a přivítá se s dětmi a začne vyprávět, jak dříve trávili lidé vánoční čas u nás v českých zemích a také se ve vyprávění podívá za dětmi do Švédska, Nizozemí a Itálie. V dobách, kdy neměli televizi, protože ještě neexistovala, museli si lidé zábavu vymýšlet sami. Setkali se u stolu a povídali si, babičky a dědečkové vzpomínali, jak slavili vánoce oni, když byli ještě malý. Rodiče vyprávěli dětem pohádky a byla vítaná každá návštěva.

Děti se těšily na sváteční večer a dodržovaly tyto zvyky:

- ráno se opláchly studenou vodou u studny, aby byly zdraví
- celý čas na štědrý den se nesmělo uklízet, nečistily se chlévy, aby dobytek nekulhal, žádné praní, žádné zametání - přineslo by to smůlu
- pochoutky se připravovaly od samého rána, když hospodyňky měly ruce od mouky, nezapomněly pohladit stromy, věřily, že se příští rok urodí hodně ovoce
- příprava na štědrovečerní večeři, vždy bylo prostřeno pro sudý počet (schválně, víte, co to znamená?)
- svázaly se nohy u stolu, aby rodina držela pohromadě
- na zem se házela sláma jako symbol narození Ježíška ve chlévě
- pod talíř dávala maminka šupinu z ryby, aby byly v rodině peníze
- před večeří otec rozkrájel jablko a všichni u stolu snědli jeden dílek, aby každý trefil domů a za rok se opět sešli u stolu
- rodina se pomodlila, vlastně poděkovala, že jsou zdraví a mají co jíst a zároveň prosba, aby takto bylo i nadále
- zavěšování jmelí v domě – drží štěstí jeho čarovná síla je větší, když vám ho někdo daruje
- Po štědrovečerní hostině dostal každý drobný dárek, třeba ze dřeva vyřezaného koníka, ušitou panenku, maminka a babička šátek, tatínek čepici a dědeček tabák do fajfky.

Andělka Andulka s údivem zašeptala „a pak přišla doba věštění budoucnosti“:

- Rozkrojení jablíčka – **hvězdička** znamenala štěstí a zdraví, **červivý prostředek** znamenala nemoc nebo smrt.
- Lití roztaveného olova – tvary, **podobný botě** – dalekou cestu, **peřina** znamenala příchod miminka.
- Pouštění ořechových lodiček s malou svíčkou – **lodička se vydá doprostřed** – vydá se na dalekou cestu, **lodička zůstane při okraji** – zůstane doma, **lodička zhasne** - je potřeba pomoci, **lodička přeplave** – všechno zvládne sám. (Skálová 2010, s. 36-39)

Básnička:

Hoj ty štědrý večere, ty tajemný svátku.
Cože komu dobrého neseš na památku?
Hospodáři štědrovku, kravám po výslužce.
Kohoutovi česneku, hrachu jeho družce.

(Erben 2009)

Vánoce:

Tradice v Itálii

- Italské děti mají nadílku ráno 25.12., a někteří dokonce dostávají dárky na svátek Tří králů. Itálie má tvar boty a okolo ostrovy a tak mají různé zvyky.

- **24. a 25.** prosince naděluje dětem **Babbo Natale** podobné dárečky jako Mikuláš.
- **6. ledna** dárky rozdává hodná čarodějnice **Befana**, která létá na koštěti.
- Italové o Vánocích chodí hodně do kostela a všichni mají moc rádi jesličky, ty jsou v každé domácnosti.
- K večeři mají ryby, mořské plody, maso drůbež, špagety, rizoto, teplou zeleninu, sýry a mnoho sladkostí, tradiční je nadýchaná buchta – **panettone**.
(Skálová 2010, s. 44)

Tradice v Nizozemí

- Děti se těší na dárky **6. prosince**, kdy u nás chodí Mikuláš pro nás je období Mikuláše malá příprava na vánoce. A v Nizozemí jde o hlavní svátek, všude stojí stromeček.
- Přináší dárky **Sinter Klaas** v dlouhém červeném plášti. Jezdí po nebi na **bílém koni** a shazuje dárky komínem, má sebou pomocníky **Černé Petry**
- Děti myslí i na koně a tak mu připravují **do dřeváku seno a mrkev**.
- Vánoční výzdoba je v každé domácnosti a hlavně se setkávají s přáteli.
(Skálová 2010, s. 46)

Tradice ve Švédsku

- O Svaté Lucii si švédské děti ze sladkých perníčků skládají perníkové chaloupky.
- Dárky naděluje **večer 24.12.** skřítek **Jultomtem** podobný Mikulášovi.
- Rádi nakupují a vyrábějí vánoční ozdoby ze slámy a hlavně v podobě kozlíka. Kdysi dávno **vánoční kozlík** před skřítkem naděloval dětem dárky.

- Na vánočním stole mají ryby, vejce, šunka, krocan nebo karbanátky.
(Skálová 2010, s. 48)

Výrobek: Mokrý a suchý plstění vánočních ozdob a vyrábění papírových ozdob.

Proces tvorby: Suché plstění - na podložku si položí tvořítko a ovčí vlnu vloží si do tvořítko ovčí vlnu a na podložce plstí. Mokrý plstění - namočí si vlnu do mýdlové vody a tvarují ozdoby. Papírové ozdoby - děti si nastříhají barevný papír, skládají ho do různých tvarů a zdobí dřívky.

Pozor: Děti si při suchém plstění musely vyzkoušet plstící jehlu a stále si na ní dávat pozor, aby se nepíchly do prstu.

Příloha 5: Tři králové

Charakteristika období: Se začátkem ledna, do Tří Králů, procházíme dobou nejtemnějších dní v roce. Vánoční znovuzrozené světlo s námi však zůstává i v dobách onoho temna a připomíná nám tříkrálovou hvězdu. Tříkrálová hvězda vychází a připomíná nám vánoční čas, který je ještě stále v našich srdcích a potvrzuje nám, že to vše nebyl jen sen. (Rubešová, Kirchnerová 2003)

Příprava na pochůzku Tří králů:

- Cíl:**
- a) Představit narozeného Ježíše jako Krále, kterému jsou přinášeny královské dary.
 - b) Popřát všem, štěstí, zdraví dlouhá léta a křídou zapsat na dveře své požehnání.

Pomůcky: papír, nůžky k vytvoření královské koruny, pláště a křidu na kreslení.

Uvedení do tématu – rozumíme symbolům?:

- Přiblížíme (připomeneme) dětem události kolem narození Ježíše: sčítání lidu, putování Panny Marie a sv. Josefa do Betléma, narození Ježíška v chlévě, zjevení andělů pastýřům můžeme zpestřit zpěvem koledy „Jak jsi krásné neviňátko“...
- Nakreslíme na tabuli nebo jinak znázorníme hvězdu, která zářila nad Betlémem v onu noc. Zeptáme se dětí, jestli vědí, kdo tuto hvězdu v době narození Pána Ježíše uviděl? Tři mudrcové viděli jasně zářící hvězdu, která je dovedla až do Betléma.

Loutky (vlatnsí tvorba):

BALTAZAR = ochraňuj můj život.

MELICHAR = můj král je světlo,

KAŠPAR = strážce pokladu

Obrázky k tématu (vlastní tvorba):

Kadidlo

Myrha

Zlato

Jaké dary přinesli mudrci Ježíškovi? Co který dar znamená?

- **ZLATO**: bylo vždy znamením moci - znamená, že Ježíš je král
- **KADIDLO**: se v chrámech vždy obětovalo bohům, jako se vznáší kouř kadidla, tak k Bohu stoupají naše modlitby - znamená, že Ježíš je Bůh
- **MYRHA**: vzácná pryskyřice, která se používala k balzamování mrtvých králů - znamená, že Ježíš bude trpět

Proces tvorby: vystříhnutí si koruny z papíru a pláště. Výroba loutek z papíru a provlíknutí dřívka středem loutky. Následně vybarveno voskovými čtverečky (pastelky).

Písnička: nacvičení slov a melodie a pomocí hry si zkusíme důraz na slova a intonaci, ztišení a hlasitost textu. Papírový král jako symbol, že všichni jsou králové jedineční, mocní a bohatí a mohou obdarovat ty, kteří jejich dary potřebují.

Nácvik průvodu: Všichni si zahrají na krále při předávání darů, přání štěstí a zdraví v podobě písničky. Zvolí si mezi sebou tři krále, které zbytek dětí doprovází v průvodu a obcházejí školku (kuchyň a oddělení školky) a v okolí školky domy, které znají. Zpívají přitom písničku. Křídou nakreslí na dveře K+M+B

Píseň:

*My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví, vinšujem vám!
Štěstí, zdraví dlouhá léta
my jsme k vám přišli zdaleka.*

*Z daleka je cesta naše,
do Betléma mysl naše.
Copak ty tam černej vzadu,
vystrkuješ na nás bradu?*

*„A, já nejsem přece černej,
Já jsem jen od slunce opálenej.
Slunce je drahé kamení,
a to od Kristova narození!*

(Lidová píseň)

Příloha 6: Masopust

Charakteristika období: Zimu jsme přežili a je čas to oslavit masopustem a karnevalem. Je čas vyčistit příbytky a sebe samé a vpustit dovnitř čerstvý vzduch. Znovuzrození co se objevilo o vánocích ve tmě, se nyní objeví za jasného denního světla. Po temném zimním období se vlada Slunce opět navrácí. Počasí a příroda v únoru začíná být doba tání a příroda se probouzí, první kytičky sluníčko ze země láká. V ovzduší je nová svěží energie. (Rubešová, Kirchnerová 2003)

Masopust – maso – půst – je to období střídmosti také čas mezi zimním obdobím a časem probouzející se přírody. Cyklus ročních lidových obyčejů byl vlastně neustálým střídáním delších půstů (očista, duchovní příprava) a kratších období hojnosti. Bylo postaráno o vyváženou změnu krátkou dobu hojnosti střídalo odříkání, čímž byla zachována rovnováha. Lidé, kteří v této době tancovali a bavili se, jsou v naději, že bude příští rok hojná úroda, plodnost, zdraví, hojnost a blahobyt. Veselice, tanec a zpěv, jídlo a pití se spoustou taškařic, legráček a přemírou bujarostí.

Básnička:

*Panímámo, pečte šišky
nebo koblížky,
medvědáři jdou
než vy si je napečete,
oni tu budou.*

(kol. autorů 2002, str. 38)

Masopust začínal od jednotlivých dnů v týdnu:

- **Tučný čtvrtek** – (tučňák) říkalo se, kdo hodně pije a jí – ten bude silný a zdravý. Pekly se husy – zvěřina a zapíjelo se pivem.
- **Taneční neděle** – plesy, tancovačky, řemeslnické bály – jaká profese a čím je důležitá. Povídalo se, jak vysoko budou tanečníci vyskakovat, tak bude obilí a len vysoké.
- **Maškarní úterý** – průvod masek a maškar a v tento den se hrály hry a tancovalo se.

Obrázky lidové masopustní masky (vlastní tvorba):

Brůna

Ras

Slaměný

Bába

Masopust

Žid

Medvěd

- **Brůna:** Jde o severočeskou variantu klibny. Představovala koně, který se spíš podobal žirafě, velbloudu nebo koze, na hlavě měla rohy. Jejím cílem bylo budit hrůzu. Často s ní chodil ještě společník, někdy v masce žida, který ji vodil na opratích.
- **Ras:** Skuteční rasové byli ještě v 19. století pro každou obec nezbytní. Likvidovali zdechliny, působili jako dnešní veterinární dohled, někdy léčili i lidi. Ras mívá bílý oblek s červenými knoflíky a doplňky, někdy škrabošku a doktorský fonendoskop. Léčí, rozdává tablety, ale jeho nejdůležitější úlohou je poprava kobyly nebo jiné masky na závěr průvodu.
- **Slaměný:** postava slaměného je celá ze slámy a jeho úkolem je, válet se s přihlížejícími, především se ženami, aby se na ně přenesla plodivá síla slámy (která je symbolem plodnosti) a země. Ze sukně slaměného dodnes hospodyně trhají stébla slámy, která potom dávají do posady, aby se jim vyvedly housata nebo kuřata.
- **Bába:** Často chodí s Židem, většinou nese v nůši na zádech dítě. Objevuje se ve dvou variantách. U první je dítě vycpaná loutka, ozdobená pestrými záplatami, postavu báby tvoří maskovaný člověk. Ve druhé variantě vyčnívá člověk z nůše a představuje dítě, zatímco vycpaná je naopak postava báby, připevněná v předklonu na přední část nůše.

- **Masopust:** V některých průvodech bývá maska Masopusta centrální postavou. Jeho kostým je zhotoven ze spousty barevných odstřížků látek – čím pestřejší, tím lepší. Na hlavě mívá červenou čepici či klobouk. Role Masopusta končí špatně – většinou oběšením nebo utopením, případně jinou formou „smrti“
- **Žid:** Postava žida měla na hlavě cylindr, obličej kryly dlouhé vousy, přes rameno byl přehozený ranec nebo pytel, mohl mít i hrb. Oblečený byl do dlouhého kabátu nebo do střapatého kostýmu z barevných odstřížků. Židé patřili k maskám, které vytvářely chaos, a jejich chování nebylo zrovna laskavé. Kdysi dávali každému na potkání šňupnout a požadovali za to peníze, kdo nedal, dostal ránu pytlem. Také rádi smlouvali a prodávali, často něco co předtím ukradli. Jinde zase děvčatům prodávali tkanice a pentle, měřili a stříhali dřevěnými nůžkami. Moc jim to nešlo, a tak raději píchali děvčata do rukou. Také dnes nabízejí tretky nebo se vnucují jako holiči, ale zaplatit chtějí pořád. Někdy drží v ruce ostnatou vydělanou ježčí kůži na krátké tyčce, obalenou do látky. S její pomocí žertovně naznačují oplodňování.
- **Medvěd:** Medvěd je nejstarší maska ta nesmí chybět v žádném masopustním průvodu. Medvědi byli neposlušní, strkali do lidí a většinou s nimi chodil i medvěďák. Masky byla otočená kůže a na ní sláma a hrachovina. Měl na krku zvon a chodil po čtyřech, většinou se postavil na zadní a tancoval a k tomu mu medvěďák hrál na píšťalku a skákal a dělal rámus- byl to neposed, ale měl magické vlastnosti hlavně plodnost, kterou přenášel na hospodyně. (Krchňáčková, Ondra 2005)

Hra na „jako“:

Zadání: Děti prohlédněte si obrázky masek například obrázky masopustních postav. Vaše masky mohou být jakékoliv podle vašich představ, také můžete skrývat pocity za maskou. Masky jsou čarodějky, které nás promění v něco jiného.

Výrobek: výroba masek na masopustní průvod

Proces tvorby: Na velkou čtvrtku si nakreslí masku a vystříhnu si otvory na oči a ústa, pomocí voskových čtverečků (pastelek) si masky vybarví a vyzdobí. Děti díky fantazii nalézají nová a alternativní řešení a propojují tvůrčí činnost s kulturními vzory. (Slavíková 2007, s. 58)

Výroba masopustních masek:

Příloha 7: Předjaří

Charakteristika období: Příroda se v zimě nadechuje, celý život je uvnitř v zemi. Je tam schovaný a čeká na sluníčko, až začne hřát a dá paprsky znamení, že jaro přichází. Ptáčkové zpívají a tvoří si hnízda. Slunce vychází častěji a hřeje. Den se prodlužuje a je více denního světla. Na Hromnice o hodinu více. Začíná růst a kvést první sněženka. Pomaličku se příroda probouzí z dlouhého zimního spánku. (Rubešová, Kirchnerová 2003)

Obrázky k tématu (vlastní tvorba):

Cibulka v zemi odpočívá a sluníčko říká pojd' sněženko ven „budu tě hřát neboj „

Pohádka o vzácném semínku

*Calabaza Cucurbita Pepoi Multifirma Multicolor
(Kalabaca kukurbita pepo multifirma multicolor)*

Ťuky, t'uk, t'uky, t'uk ... „Květináče, květináčky, mohu se, prosím podívat, co to ve vás klíčí a roste? Hmm... vypadá to zajímavě.“

„Ano, pavoučku Vincku, pojd' k nám na návštěvu, rádi tě seznámíme s jednou zvláštní rostlinkou a také s klukem Bertíkem, který se o ni výborně stará.“

„A mohu si vzít s sebou i svoje kamarády, prosím?“

„Ano pojd'te si všichni poslechnout Bertíkův příběh.“

Nad městem poletoval žlutý ptáček Passaro Amarelo (Pasáru amarélu). Zrovna se vracel z dalekých krajů. Zobáček měl pevně stisknutý, protože v něm cosi svíral. Co myslíte, kamarádi, co to bylo? (děti hádaly lísteček, kytička, peříčko, vajíčko, korálek a nebo zlato.. vykřikl ten nejmenší)

(Krátká 2015)

Elipsa předjaří:

Pohybové cvičení k tématu:

Vykvetla první sněžěnka (z dřepu do stoje vzhůru a rozpažit)

začalo nám jaro (zatočíme se ruce rozpažené)

vyrostly i bledule (z dřepu do stoje vzhůru a rozpažit)

mnoho ptáčků zazpívalo

čím čarána, píp, píp, píp (stoj kročmo ruce na ramenou mává)

(MŠ Třemošnice nedat.)

Akvarelové malování: Připravené čtvrtky se zaoblenými rohy a štětce zabalené v plátýnku čekají na tvoření těch nejmenších. Výtvarnou aktivitu dítě přijímá jako ve snu, ve snové náladě z hlediska waldorfské pedagogiky je dítě ve fázi prvního sedmiletí (hlava odpočívá a soustředí se na vývoj vlastního těla všemi smysly). Zrak si pluje po papíře a nezastavuje se, dítě pracuje s duší a s citem.

Proces tvorby: Děti vezměte si štětec, který vedle spí v peřince, pošeptáme mu „vstávej“, jako když vás ráno maminka budí. Také štětec probudíme, jako když vás maminka odvede do koupelny, kde se umyjete a tak namočíme do vody štětec, hezky ho umyjeme a plátýnkem do sucha vytřeme. Několikrát opakujeme a docílíme tím naučení pravidelnosti, že se musí pokaždé štětec při změně barev umýt. Na celou plochu papíru si nakreslíme modrou barvou zimu (umyjeme si štětec a utřeme do plátýnka) a žlutou barvou sluníčko paní zimu pohladí. Tam, kde se dotkne sluníčko, se zazelená travička, anebo začíná vylézat ze země rostlinka a to je znamení, že přichází jaro a vše co je pod zemí je připraveno vyrůst. Děti si myslí, že sluníčko je velký kouzelník a jsou překvapení z barevných variant, které vzniknou z těchto dvou barev. Poznávají barvy a možností míchání barev a je to pro ně velké překvapení.

Motivace: Venku vládne ještě paní zima a ta je modrá barva - (život, síla, proudění), ale sluníčko už v tomto období svítí a představuje ho žlutá barva (světlo, vítr, pohyb, lehkost).

Akvarelové malování:

Příloha 8: Tkaní v předjaří

Motivace:

*Já jsem tkadlec od Nymburka,
soukám nitě jako strunka,
utkám plátno tlustý, tenký,
hezkým holkám na sukénky.*

(České tradice nedat.)

Děti dnes se naučíme tkát a uděláme si koberečky na hračky. Nejprve si musí říci, z čeho budeme tkát. Přinesla jsem vám ukázat materiály, které můžeme použít ke tkaní, abyste se na ně podívaly a prozkoumaly je. Vlákno můžeme získat z rostlinek, jako jsou (*len přadný, bavlna, konopí seté, jutovník*) a pak ze srstí zvířátek jako jsou (*ovečky – ovčí rouno, koza kašmírská, hedvábí – vyrábí motýlek, Lama- alpaca, velbloud.*) Přečteme si pohádku o krtečkovi, kde se více dozvíme, jak se takové plátno vyrábí – nejdříve se namáčí, suší, láme, češe, přede v nit a pak se musí utkat plátno ze kterého se šije. Např. co se, děti, šije z plátýnka?

Pohádka: Jak krtek ke kalhotkám přišel

*...Byla jednou jedna hromádka. A ta hromádka se natřásala a poskakoval, jako by měla nožičky. A neměla jen nožičky, měla i čumáček. Ale podívejme, vždyť je to Krtek!
„Tady mě máte,“ povídá, „i s poklady, které jsem našel v hlíně. Kulička je lepší než hřebík, zrcátko je lepší než kulička, ale nejlepší ze všeho by byly kalhotky s kapsami! Do těch by se vešlo věcí! Ale kde bych jen kalhoty dostal? Myško, počkej, myško! Bydlíš v chaloupce u lidí, jistě budeš vědět, kde se dostanou takové kalhotky s velikými kapsami.“...*

(Miller 2013)

Ukázky materiálů ze kterých se dělá plátno:

Průběh a proces tvorby: Děti přešly k připraveným tkalcovským stavům a natáhly si provlečením provázků osnovu. Vybraly si bavlněné špagáty a začaly tkát. Výsledkem byly velice podařené koberečky.

Tkaní na jednoduchých kolíkových stavech:

Příloha 9: Velikonoce

Charakteristika období: Období Velikonoc je obdobím rovnodennosti, přibývá světlo a teplo. Příroda čeká na první slunečný pohlazení a proniká do rozvíjejících a sílících listů a začíná fotosyntéza (produktem jsou sacharidy – šťávy). Je to obraz velké proměny – tajemství velikonočního Kristova z mrtvých vstání. O velikonicích se otvírají poklady, země se vydává k zázrakům. Nastává postní doba, která trvá 6 týdnů od Popelčiny středy do Bílé soboty. Začíná proudit čerstvá voda z roztátého sněhu ptáčky zpívají a vlaštovky se vracejí z teplých krajín, kvetou kočky a čerstvé pupeny z větviček začínají pučet a ve vzduchu voní vlhký a svěží vzduch. (Smolková 2008, s. 66-67)

Obrázky k tématu (vlastní tvorba):

Symbyly velikonoc:

- **Beránek** - obětovaný za spásu světa, boží stádo, které vede hospodin.
- **Vajíčka** - symbol nového života, plodnosti, života vzkříšení.
- **Pomlázka** - svěžest, pružnost zdraví, více proutků – životu dá novou sílu.
- **Kočky** - jako palmové ratolesti co vítali Krista.
- **Zajíc** - příchod jara symbol chudoby, skromnosti a pokory a také sebeobětování se za druhé.
- **Svíčka** - A a G začátek a konec světa, zapalují se po celou dobu hlavně v kostele.

Motiv Velikonoc: Narození Ježíše Krista si připomínáme každý rok. Narodil se Marii a Josefovi v Betlémě v Judském Království. Král Herodes se dozvěděl o narození Ježíše od mudrců z východu (Tři králů) a v obavě o svůj trůn ho chtěl nechat zabít. Anděl svatou

rodinu varoval a ta unikla do Egypta. Ježíš zde vyrůstal do 30 let. Král Herodes zemřel. Ježíš konal zázraky, uzdravoval nemocné, rozmnožoval chléb a pomáhal chudým lidem. Ale to se nelíbilo velekněžům a bohatým a proto ho Jidáš zradil, Ježíše zatkli a na velký pátek ukřižovali.

- **Modré pondělí** - dělalo se těsto na medovíčky a v chalupách se uklízelo.
- **Šedivé úterý** - uklízelo se v chalupách.
- **Škaredá středa** - tento den se nesměl nikdo mračit, aby se nemračil celý rok - Jidáš zradil Ježíše.
- **Zelený čtvrtek** - (uplakaný čtvrtek) název dostal podle zelené louky, kde zatkli Ježíše, Jidáš ho zradil. Pečou se JIDÁŠE, ve tvaru provazu smyčky, protože se Jidáš na provaze oběsil jako zrádce. (Když sníme Jidáše v tento den, jsme celý rok zdraví). Také se vařila polévka z bylin - zelená polévka.
- **Velký pátek** - ukřižování Krista - přísný půst, na velký pátek se otvírá země a vydává poklady.
- **Bílá Sobota** - pekly se mazance, bílily se chalupy - bílé bylo plátno, do kterého byl Ježíš zahalen.
- **Velikonoční Neděle** - Boží hod velikonoční - tento den vrcholí velikonoční svátky, velikoční půst, peče se beránek mazanec a chleba.
- **Velikonoční pondělí** - obcházel se chalupy s pomlázkou spletenou z vrbového proutí a zdobenou stuhami. Ohlašuje příchod jara, nový život, lidové veselice. (Kulhavá nedat.)

Pohybové hry: Kos

Skok a skok

žádný krok

kos tak skáče

celý rok.

(poskoky snožmo ruce jako malá křidélka)

Vesele si poskakuje,

(poskoky snožmo s otáčením)

po žížale pokukuje

(otáčení hlavy vlevo, vpravo)

zobákem je vytahuje.

(hluboké dřepy, vzhůru do stoje)

(kol. autorů 2014, s. 46)

Pečení jidášů:

Výrobek: Kreslení slepiček – prstová metoda – průsvitu na okno, kterým prochází světlo jarního dne.

Proces tvorby: Přeložíme papír a vystříhneme dle šablony nebo fantazie slepičku, která se otevírá, prstovými barvami slepičku hezky vybarvíme. Po zaschnutí barev si děti dovnitř, kde si udělají otvor na velké křidélko, nalepí různé kousky hedvábného papíru jako průsvit.

